

AUKŠČIAUSIOJI
AUDITO INSTITUCIJA
NAUDINGI • VERTINAMI • ATPAŽĪSTAMI

VALSTYBINIO AUDITO ATASKAITA

AR SOCIALINĖ PARAMA UŽTIKRINA SKURDŽIAI GYVENANČIŲ ASMENŲ MINIMALIUS VARTOJIMO POREIKIUS IR SKATINA ĮSITRAUKTI Į DARBO RINKĄ

2019 m. liepos 29 d.

Nr. VA-5

Valstybės kontrolės – aukščiausiosios valstybinio audito institucijos – pagrindinė funkcija – prižiūrėti, ar teisėtai ir efektyviai valdomi ir naudojami valstybės finansai ir kitas turtas bei kaip vykdomas valstybės biudžetas. Aukščiausioji audito institucija, teikdama audito pastebėjimus ir rekomendacijas, siekia didinti viešojo sektoriaus efektyvumą ir jo kuriamą naudą visuomenei, o savo darbui keldama aukščiausius kokybės reikalavimus – būti pavyzdžiu visam viešajam sektoriui.

Auditą atliko: Aušrinė Asanavičienė (grupės vadovė), Neringa Raglienė, Dalia Raudeliūnienė, Deimantė Šlamienė, Ieva Zamarytė, Ona Kunigėlienė, Danutė Balčiūtė, Violeta Butkienė, Živilė Blaževičienė, Viktorija Kavaliauskienė, Laimutė Virbickienė.

Valstybinio audito ataskaita pateikta: Lietuvos Respublikos Seimo Audito, Socialinių reikalų ir darbo, Valstybės valdymo ir savivaldybių komitetams, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, savivaldybių administracijoms, Lietuvos savivaldybių ir Savivaldybių kontrolierių asociacijoms.

TURINYS

PAGRINDINIAI FAKTAI	4
SANTRAUKA	5
ĮŽANGA	11
AUDITO REZULTATAI	14
1. REIKIA GERINTI PARAMOS PRIEINAMUMĄ	14
1.1. Tobulintinos visuomenės informavimo ir skurdžiai gyvenančių asmenų identifikavimo priemonės	14
1.2. Paramos teikimo procesui supaprastinti turėtų būti daugiau naudojamos informacinės sistemos	19
2. SAVIVALDYBĖS TURĖTŲ DAUGIAU IŠNAUDOTI TURIMAS GALIMYBES TENKINTI ASMENŲ INDIVIDUALIUS POREIKIUS IR INTEGRUOTI JUOS Į DARBO RINKĄ	22
2.1. Skiriant paramą reikia įvertinti individualius asmenų poreikius, o paramos formas derinti tarpusavyje	22
2.2. Savivaldybėms reikėtų skirti daugiau dėmesio įgalinančioms socialinėms paslaugoms teikti	26
2.3. Savivaldybės turėtų panaudoti turimus instrumentus asmenims papildomai remti ir skatinti juos dirbti	28
3. BŪTINA SIEKTI, KAD SOCIALINĖ PARAMA UŽTIKRINTŲ MINIMALIUS VARTOJIMO POREIKIUS	34
4. SOCIALINĖS PARAMOS VERTINIMO SISTEMA TURĖTŲ ATSKLEISTI JOS EFEKTYVUMĄ VALSTYBĖS IR SAVIVALDYBIŲ LYGMENIMIS	39
REKOMENDACIJŲ ĮGYVENDINIMO PLANAS	42
PRIEDAI	45
1 priedas. Santrumpos ir sąvokos	45
2 priedas. Audito apimtis ir metodai	46
3 priedas. Socialinės paramos gavimo procesas audituotose savivaldybėse	51
4 priedas. Papildomos socialinės pašalpos gavėjų dalis nuo įsidarbinusių asmenų skaičiaus savivaldybėje 2018 m., proc.	52
5 priedas. 2018 m. ilgiau kaip metus su pertraukomis gaunančių socialinę pašalpą asmenų dalis, proc.	53
6 priedas. Atvejo tyrimo detalūs rezultatai	54
7 priedas. Savivaldybių (60) socialinei paramai skirtos lėšos	55

PAGRINDINIAI FAKTAI

11,1 proc.

asmenų 2018 m. gyveno žemiau absoliučios skurdo ribos, t. y. apie 312 tūkst. šalies gyventojų.

2,6 proc.

šalies gyventojų (t. y. apie 71,2 tūkst.) gavo socialinę pašalpą vidutiniškai per 2018 m. vieną mėnesį.

6,8 proc. p.

sumažintas skurdo lygis Lietuvoje 2018 m., išmokėjus socialines išmokas, neįskaitant pensijų.

245 Eur

minimalių vartojimo poreikių dydis 2018 m. apskaičiuotas pagal socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtintą skaičiavimo metodiką. Mažiau gaunantis asmuo gyvena absoliučiaje skurde.

86 proc.

asmenų (namų ūkių), kurie buvo tikrinti atliekant atvejo tyrimą, teikiant išmokas, paslaugas ir lengvatas nebuvo užtikrintas minimalių vartojimo poreikių dydis 2018 m.

82 proc.

socialinės pašalpos gavėjų negavo papildomos pašalpos įsidarbinus 2018 m.

94 proc.

asmenų, 2018 m. baigusių Užimtumo didinimo programą, neišsilaikė darbo rinkoje ilgiau nei 3 mėnesius.

46 proc.

socialinės pašalpos gavėjų 2018 m. ją gavo ilgiau kaip metus.

50 savivaldybių

neišsiaiškino gyventojų socialinių paslaugų poreikio sudarydamos socialinių paslaugų planus 2018 m.

SANTRAUKA

Audito svarba

Pajamų nelygybei ir skurdui mažinti svarbi socialinės paramos sistema, kuria siekiama sudaryti būtiniausias gyvenimo sąlygas asmenims, kurių pajamos yra nepakankamos. Lietuvos ekonomikai sparčiai augant, pajamų nelygybė ir skurdas tebėra vieni didžiausių Europos Sąjungoje. Lietuvoje 2018 m. turtingiausių 20 proc. gyventojų pajamos buvo 7,1 karto didesnės nei neturtingiausių 20 proc. gyventojų. Skurdo rizikos lygis du metus iš eilės išliko toks pats aukštas (2017 ir 2018 m. skurdo rizikos lygis siekė 22,9 proc., absoliutaus skurdo lygis 2018 m. sumažėjo 2,7 proc. p. ir pasiekė 11,1 proc.).

EBPO ir EK pažymi¹, kad pastaraisiais metais Lietuvoje imamasi tam tikrų svarbių priemonių skurdui mažinti (padidintas valstybės remiamų pajamų dydis, pradėtos mokėti universalios išmokos vaikams, patobulinti teisės aktai dėl socialinės paramos išmokų ir kt.), tačiau socialinių išmokų adekvatumas išlieka palyginti žemas, skurdžiausių namų ūkių gyvenimo lygis beveik nepagerėjo, o poveikis pajamų nelygybės mažinimui mažesnis nei ES vidurkis². Informacija apie tai, kiek Lietuvos gyventojams suteikiama lengvatų ir paslaugų, nėra renkama, todėl nėra galimybės įvertinti, kiek šios priemonės mažina skurdą.

Tyrimais nustatyta³, kad dėl skurdo visuomenė patiria didelių ekonominių, sveikatos, socialinių sistemų sąnaudų: skurstantys visuomenės nariai negali visavertiškai dalyvauti visuomenės gyvenime, o jų vaikai turi mažesnes galimybes mokytis, save realizuoti.

Suprasdama socialinės paramos sistemos svarbą užtikrinant būtiną ar bent minimalius vartojimo poreikius atitinkančią skurdžiai gyvenančių asmenų apsaugą ir siekdama įvertinti socialinės paramos efektyvumą: prieinamumą, įgalinimą ir adekvatumą, aukščiausioji audito institucija atliko veiklos auditą.

Audito tikslas ir apimtis

Audito tikslas – įvertinti, ar socialinės paramos skurdžiai gyvenantiems asmenims sistema suteikia galimybes patenkinti minimalius vartojimo poreikius ir ar savivaldybės panaudoja įsitraukimo į darbo rinką skatinimo priemones.

Audito metu laikėmės nuostatos, kad socialinės paramos sistema veikia efektyviai, kai yra: prieinama – asmenys gali gauti visą informaciją apie socialinę paramą, jie yra identifikuojami ir, esant poreikiui, jiems suteikiama pagalba; įgalinanti – socialinė parama

¹ 2018-03-01 EBPO parengta Lietuvos darbo rinkos, socialinės ir migracijos politikos peržiūros ataskaita, 2019-02-27 EK parengta ataskaita Lietuvos būklei apžvelgti.

² 2019-02-27 EK parengtoje ataskaitoje Lietuvos būklei apžvelgti nurodoma, kad 2017 m. Lietuvoje dėl socialinių išmokų pajamų nelygybė sumažėjo 31,0 proc., ES vidurkis buvo 40,4 proc.

³ Europos Parlamento Politikos departamento ataskaita „Minimalių pajamų politika ES“, 2017 (balandis), rekomendacijos šalims narėms, p. 16–27; Eurofund ataskaita „Europos gyvenimo kokybės tyrimas: gyvenimo kokybė, viešųjų paslaugų kokybė ir visuomenės kokybė“, 2016 m., p. 27–38, 78–81; 91–93.

skatina integruotis į visuomenę ir galinčius dirbti grįžti į darbo rinką; adekvati – užtikrina minimalų vartojimo poreikių lygį. Kad galėtų būti pritaikyta prie kintančios situacijos, sistema turi būti nuolat stebima ir vertinama.

Pagrindiniai audito klausimai:

- ar sukurta sistema informatyvi ir identifikuoja skurdžiai gyvenančius asmenis, kuriems reikalinga socialinė parama (prieinamumas);
- ar identifikavus skurstančius asmenis, siūloma kompleksinė parama, ar jie skatinami įsitraukti į darbo rinką ir visuomenę (įgalinimas);
- ar suteikiama kompleksinė socialinė parama užtikrina skurdžiai gyvenančių asmenų minimalius vartojimo poreikius (adekvatumas);
- ar sukurtas mechanizmas socialinės paramos sistemai stebėti ir vertinti.

Audito subjektai – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, kuri formuoja valstybės politiką socialinės paramos srityje, ir savivaldybės, kurios organizuoja ir teikia gyventojams socialinę paramą (audito procedūras atlikome 12-oje⁴ savivaldybių).

Informacija ir duomenys buvo renkami tokiais būdais: atliekant Atvejo tyrimą (426 socialinės pašalpos gavėjai); apklausiant visas savivaldybes, socialinius darbuotojus, gyventojus; bendraujant su mokslininkais ir nevyriausybinėmis organizacijomis; analizuojant Užimtumo tarnybos ir Statistikos departamento duomenis, tarptautinius ir šalies tyrimus bei analizes.

Audituojamasis laikotarpis – 2017–2018 m. Kai kuriais atvejais, vertindami tendencijas ir proceso pokyčius, naudojame ir ankstesnių metų duomenis.

Auditas atliktas pagal Valstybinio audito reikalavimus ir tarptautinius aukščiausiųjų audito institucijų standartus. Audito apimtis ir taikyti metodai išsamiau aprašyti 2 priede „Audito apimtis ir metodai“ (46 psl.).

Pagrindiniai audito rezultatai

Sukurta sistema neužtikrina minimalių skurdžiai gyvenančių asmenų vartojimo poreikių⁵, savivaldybės paramą teikia neatsižvelgdamos į individualius poreikius, nevertina informacijos apie visas teikiamas paslaugas ir lengvatas, todėl negali suderinti paramos formų (išmokų, lengvatų ir paslaugų) tarpusavyje ir nepanaudoja priemonių, skatinančių gyventojus įsidarbinti. Informacija apie socialinę paramą visuomenei pateikiama sudėtingai, trūksta skurdžiai gyvenančių asmenų identifikavimo priemonių, todėl nesudaromos sąlygos parama pasinaudoti visiems, kuriems ji yra reikalinga. Be to, nėra pakankamai vertinimo rodiklių ir metodų socialinės paramos poveikiui analizuoti nacionaliniu ir savivaldybių lygiu.

⁴ Akmenės, Biržų, Ignalinos, Kalvarijos, Lazdijų, Pakruojo, Raseinių, Šalčininkų, Tauragės, Utenos, Vilniaus m., Vilniaus r.

⁵ Teikdami audito vertinimus, laikėme, kad socialinę paramą gaunantys asmenys pasinaudojo kitais būdais ir priemonėmis pajamoms gauti, tai numatyta PSPNGJ 1 str. 1 d.

1. Informavimo ir identifikavimo priemonės bei socialinės paramos teikimo procesas neužtikrina jos prieinamumo

Visuomenė turi būti aiškiai ir suprantamai informuojama apie socialinę paramą, tačiau informavimo priemonėse⁶ trūksta susistemintos, aktualios, reguliariai atnaujinamos, patogiai prieinamos informacijos apie visas socialinės paramos rūšis, jos teikimo ir gavimo sąlygas, dydžius. Taip nesudaromos sąlygos asmenims gauti informaciją, kad jie galėtų pasinaudoti savo teisėmis į socialinę paramą. Savivaldybės turėtų imtis priemonių, kad socialinę paramą gautų ir tie skurdžiai gyvenantys asmenys, kurie patys nesikreipė pagalbos. Tik mažiau nei pusė visų savivaldybių nurodė, kad tokius asmenis nustato bendradarbiaudamos su NVO, bendruomenėmis, teisėsaugos, švietimo ir sveikatos įstaigomis, tačiau iniciatyvos pavienės (1.1 poskyris, 14–19 puslapiai).

Siekiant supaprastinti paramos teikimo procesą, turėtų būti suteiktos galimybės prašymą gauti paramą pateikti ir elektroniniu būdu, tačiau ne visoms paramos rūšims tokia prieiga yra sukurta⁷. Norint ją gauti reikia pateikti pagrindžiančius dokumentus, savivaldybės vis dar neturi galimybių naudotis E. sveikatos ir Lietuvos teismų informacinėmis sistemomis. Taip sumažinamos galimybės greičiau priimti sprendimus dėl paramos teikimo (1.2 poskyris, 19–21 puslapiai).

2. Ne visos galimybės išnaudojamos asmenų individualiems poreikiams tenkinti ir jiems integruoti į darbo rinką

Skiriant paramą nefiksuojami individualūs asmenų poreikiai, o paramos formos nederinamos tarpusavyje

Savivaldybėse teikiant paramą nėra vertinama, ar skiriamos socialinės paramos formos užtikrins minimalius vartojimo poreikius⁸, o galinčius dirbti asmenis integruos į darbo rinką. Siekiant suderinti paramos formas tarpusavyje, savivaldybės neįpareigotos sudaryti paramos planų: nė vienu vertintu atveju planas nesudarytas, individualūs poreikiai nefiksuoti. Orientuojamasi į piniginę paramą: vertintais atvejais išmokėtos priklausančios išmokos ar kompensacijos, bet lengvatų ir paslaugų⁹ teikta nedaug (po 2,3 proc. vertintų atvejų). Visa informacija apie paramos gavėją savivaldybėse fiksuojama ne vienoje informacinėje sistemoje, skirtingų sistemų duomenys nėra sujungiami, o visa informacija kaupiama popierinėse bylose pagal skirtingas paramos rūšis. Todėl savivaldybėms sudėtingiau priimti sprendimus dėl socialinės paramos, nesudaromos sąlygos suderinti paramos formas tarpusavyje ir priimti reikiamus sprendimus (2.1 poskyris, 22–26 puslapiai).

⁶ Informacinėse sistemose, interneto svetainėse, lankstinukuose, spaudoje, informaciją teikiant socialiniams darbuotojams ir kt.

⁷ Daugumai socialinių paslaugų, paramai būstui įsigyti.

⁸ Išmokų, kompensacijų, paslaugų ir lengvatų derinys atitiks nustatytą minimalių vartojimo poreikių dydį.

⁹ Socialinių įgūdžių ugdymo, pagalbos adaptuojantis darbo vietoje, motyvavimo, mobilumo

Savivaldybėse neskiriama pakankamai dėmesio socialinėms paslaugoms teikti

Kad parama skatintų asmenis integruotis į visuomenę ir galinčius dirbti grąžintų į darbo rinką, būtinos socialinės paslaugos, bet savivaldybės neužtikrina, kad būtų išsiaiškinta, kokie yra tikrieji gyventojų paslaugų poreikiai: sudarydamos socialinių paslaugų planus, 50 savivaldybių neapklausė gyventojų, 45 – NVO ir seniūnijų, 45 savivaldybės rėmėsi praėjusių metų duomenimis. Savivaldybės neteikia informacijos apie socialines paslaugas informacinėje sistemoje: nė viena nepateikė duomenų apie visas 30 paslaugų rūšių, 22 teikė ne daugiau kaip apie 5 paslaugų rūšis. Todėl savivaldybėms ir ministerijai trūksta informacijos apie tai, kokias paslaugas reikėtų plėtoti siekiant patenkinti minimalius gyventojų vartojimo poreikius (2.2 poskyris, 26–28 puslapiai).

Savivaldybėse nepanaudojami turimi instrumentai, kurie skatintų asmenis dirbti

Didelė dalis socialinės pašalpos gavėjų tampa priklausomi nuo socialinės paramos sistemos: 2018 m. 46 proc. jų socialinę pašalpą be pertraukos gavo ilgiau nei metus; ilgiau nei 5 metus su pertraukomis pašalpą gavo 36 proc. gavėjų. Savivaldybės turėjo galimybes mokėti papildomą pašalpą¹⁰ asmenims įsidarbinus ir taip skatinti juos įsitraukti į darbo rinką, tačiau šia galimybe pasinaudota nedaug: 2018 m. tik apie 18 proc. asmenų ją gavo. Pagrindinės priežastys – visuomenės informavimo trūkumas ir ribojančios įstatymo sąlygos, kurias turi atitikti įsidarbinęs pašalpos gavėjas. Įgyvendindamos užimtumo didinimo programas savivaldybės gali teikti įvairias socialinės įtraukties ir įsivertinimo darbo rinkoje paslaugas, bet apsiriboja laikinu įdarbinimu: 2018 m. 17 proc. bedarbių, baigusią programą, įsidarbino, o po 3 mėn. iš jų darbo rinkoje liko 6 proc. (13-oje savivaldybių – nė vieno) (2.3 poskyris, 28–33 puslapiai).

3. Socialinė parama neužtikrina minimalių vartojimo poreikių

Socialine parama siekiama užtikrinti minimalius gyventojų vartojimo poreikius, bet, suskaičiavus¹¹ visą teiktą paramą¹² iš socialinės pašalpos gavėjų sąrašo atsirinktiems asmenims ir palyginus su minimalių vartojimo poreikių dydžiu¹³, 2018 m. I pusmetį 86 proc. asmenų / šeimų (namų ūkių) nebuvo užtikrinti minimalūs poreikiai, o 2017 m. II pusmetį – 87 proc. Pažymime, kad savivaldybės socialinių paslaugų ir lengvatų vertes apskaičiavo ir pateikė audito tikslais, tačiau skiriant paramą jų nevertina. 2017 m. vienam asmeniui teko vidutiniškai nuo 125 iki 230 Eur, 2018 m. – nuo 130 iki 270 Eur, priklausomai nuo namų ūkio tipo. Vertintais atvejais mažiausiai buvo užtikrinti vienišų asmenų minimalūs poreikiai: 2017 m. ir 2018 m. atitinkamai 4 ir 3 proc. gavėjų; labiausiai – tris ir daugiau vaikų auginančioms šeimoms: 2017 m. – 41 proc., 2018 m. – 56 proc. Taip nesudarytos sąlygos patenkinti būtiniausius asmenų poreikius (3 skyrius, 34–37 puslapiai).

Savivaldybės, būdamos atsakingos už socialinės paramos teikimą, nepanaudoja apie pusės jų biudžetams įstatymu skirtų lėšų piniginei socialinei pašalpai teikti (2018 m. skirta 223 mln. Eur, panaudota ~106 mln. Eur), nors poreikis kitoms socialinės paramos priemonėms (pvz.: paslaugoms, kitoms piniginėms išmokoms) išlieka nepatenkintas.

¹⁰ Socialinės pašalpos gavėjui įsidarbinus, jeigu jis atitinka įstatyme nustatytas sąlygas, turi būti papildomai mokama 50 proc. dydžio socialinė pašalpa, tokiu būdu motyvuojant asmenį dirbti.

¹¹ Atvejo tyrimas, 426 atvejai 12-oje savivaldybių.

¹² Piniginę paramą, paslaugas, lengvatas ir asmenų turėtas pajamas.

¹³ 2018 m. – 245 Eur.

2018 m. visoms joms įstatymu skirtos lėšos piniginei socialinei pašalpai teikti sudarė 57 proc. jų socialinės apsaugos biudžetų. Savivaldybių biudžetuose lėšų dydis, skiriamas socialinei apsaugai, sumažėjo nuo 20 proc. 2012 m. iki 12,95 proc. 2018 m. Bendras savivaldybių biudžetų lėšų padidėjimas buvo skirtas švietimo, ekonomikos, sveikatos apsaugos, poilsio, kultūros išlaidoms didinti (3 skyrius, 37–38 puslapiai).

4. Socialinės paramos vertinimo sistema neatskleidžia jos efektyvumo valstybės ir savivaldybių lygiu

Nėra nuspręsta, kokius rodiklius reikėtų stebėti ir kokias analizes atlikti socialinės paramos efektyvumui ir poveikiui matuoti. Savivaldybėse nėra nustatyta siektinų ar rekomenduojamų rodiklių, pagal kuriuos būtų stebimas socialinės paramos priemonių veiksmingumas. Nestebimas ir nevertinamas skurdo rodiklis savivaldybių lygmeniu, strateginiuose dokumentuose numatyti rodikliai neparodo vykdomų priemonių poveikio arba jų iš viso nėra (4 skyrius, 39–41 puslapiai).

Pokyčiai audito metu

Šiuo metu ministerija įgyvendina tris projektus, kuriais siekiama:

- suteikti galimybes savivaldybėms greičiau priimti sprendimus dėl socialinės paramos ir suderinti paramos formas tarpusavyje (projektai „Socialinės paramos šeimai informacinės sistemos elektroninių paslaugų plėtra“; „Socialinės paramos prieinamumo didinimas“);
- teikti užimtumo skatinimo ir motyvavimo paslaugas, padėsiančias įsitraukti į darbo rinką (bandomasis projektas šešiose savivaldybėse);
- parengti analizės ir prognozavimo bei organizacinį veiklos modelį, leisiantį stebėti ir vertinti socialinės paramos sistemos veiksmingumą (projektas „Paramos politikos pokyčių prognozavimo, sprendimų priėmimo, derinimo ir veiksmingos stebėsenos sistemos sukūrimas“).

Rekomendacijos

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai

1. Siekiant, kad socialinė parama užtikrintų jos gavėjų minimalius vartojimo ir individualius poreikius ir skatintų integraciją į darbo rinką, savivaldybėse būtina taikyti socialinės paramos kompleksinio teikimo modelį. Tam reikalinga sukurti priemones, kurias pritaikius savivaldybės turėtų galimybę nustatyti, planuoti ir stebėti asmeniui ar šeimai skirtos socialinės paramos veiksmingumą (2-asis ir 3-iasis audito rezultatai).
2. Siekiant didinti socialinės paramos prieinamumą, kad informacija visuomenei būtų pateikiama aiškiai ir suprantamai, parama būtų teikiama patogiau ir pasiektų visus asmenis, kuriems ji reikalinga:

- 2.1. pateikti informavimo priemonėse susistemintą informaciją apie visas paramos rūšis pagal gyvenimo atvejus (1-asis audito rezultatas);
- 2.2. tobulinti informacines sistemas, kad būtų užtikrintos prašymų pateikimo, asmens bylos formavimo ir prieigų prie trūkstamų registų ar informacinių sistemų galimybės (1-asis audito rezultatas).
3. Siekiant užtikrinti, kad galintys dirbti asmenys galėtų lengviau integruotis į darbo rinką, ir remti negalinčių dirbti socialinį aktyvumą:
 - 3.1. tikslinti socialinių paslaugų planų sudarymo metodiką: numatyti detalų paslaugų poreikio nustatymo procesą (2-asis audito rezultatas);
 - 3.2. parengti teisės aktų pakeitimus įvertinus papildomos socialinės pašalpos įsidarbinus skyrimo sąlygas ir taikymo praktiką (2-asis audito rezultatas);
4. Siekiant vykdyti įrodymais grįstą politiką, priimti pagrįstus sprendimus ir analizuoti vykdomų priemonių ir investicijų poveikį visuomenės socialinei gerovei:
 - 4.1. tobulinti valstybės socialinės paramos efektyvumo ir poveikio stebėsenos sistemą (4-asis audito rezultatas);
 - 4.2. sukurti savivaldybių socialinės paramos rezultatyvumo matavimo sistemą (4-asis audito rezultatas).

Savivaldybėms

Socialinės paramos srityje savivaldybės vykdo savarankiškas funkcijas ir joms yra suteikti platūs įgaliojimai. Savivaldybės, vykdydamos apibrėžtą politiką, privalo užtikrinti, kad socialinė parama pasiektų visus, kuriems ji reikalinga, užtikrintų minimalius asmens vartojimo poreikius, o galintys dirbti asmenys būtų integruoti į darbo rinką.

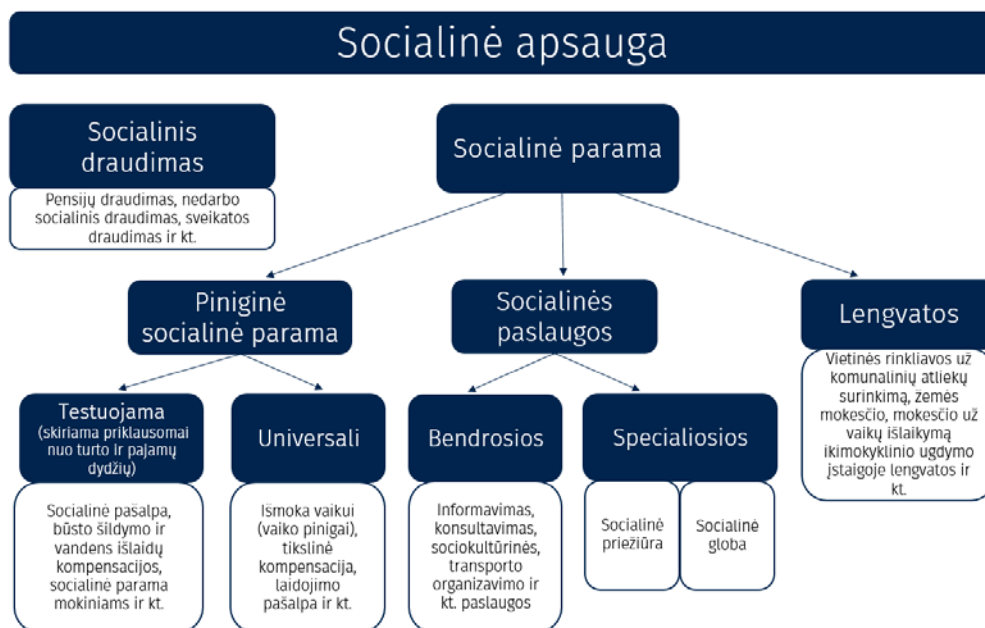
Ministerijai įgyvendinant valstybinio audito rekomendacijas, savivaldybės turėtų prisidėti tobulinant visuomenės informavimo ir skurdžiai gyvenančių asmenų identifikavimo procesus, teikti socialines paslaugas, tinkamai įvertinusios gyventojų poreikius, aktyviau naudotis teisėmis papildomai remti asmenis ir vertinti išteklių panaudojimo poveikį socialiniams rodikliams. Siekdami didesnio audito poveikio, rezultatus pateikėme savivaldybių administracijoms ir savivaldybių kontrolės ir audito tarnyboms.

Rekomendacijų įgyvendinimo priemonės ir terminai pateikti ataskaitos dalyje „Rekomendacijų įgyvendinimo planas“ (42 psl.).

JŪŽANGA

Socialinė parama yra viena iš svarbiausių socialinės apsaugos dalių ir remiasi poreikio principu¹⁴ (1 pav.). Ji teikiama tiems asmenims, kurių pajamos dėl objektyvių priežasčių yra nepakankamos, kad jie galėtų pasirūpinti savimi, ir kitais įstatymų nustatytais atvejais. Pagrindinės socialinės paramos formos yra socialinė parama pinigais ir socialinė parama paslaugomis. Socialiai remtiniems asmenims gali būti teikiamos ir įvairios lengvatos.

1 pav. Socialinės apsaugos struktūra

Šaltinis – Valstybės kontrolė

Lietuvoje socialinės paramos politiką formuoja Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, įgyvendina 60 savivaldybių vykdydamos savarankiškąsias funkcijas¹⁵. Teikiant paslaugas įtraukiamos NVO ir bendruomenės.

2018 metais socialines pašalpas Lietuvoje gavo 127 tūkst. gyventojų¹⁶, per mėnesį pašalpos išmokamos vidutiniškai 71,2 tūkst. asmenų, šis skaičius nuolatos mažėja. Socialinės pašalpos gavėjai sudarė vidutiniškai apie 2,55 proc. šalies gyventojų per mėnesį.

2018 m. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija Socialinės paramos programai vykdyti panaudojo daugiau kaip 1 mlrd. Eur. Savivaldybės piniginei socialinei paramai teikti (socialinėms pašalpoms ir kompensacijoms už šildymą bei vandenį) panaudojo 105,8 mln. Eur, o socialinės paslaugoms organizuoti – 102,9 mln. Eur (paslaugų lėšos 2018 m.).

¹⁴ Vyriausybės 1994-05-09 nutarimu Nr. 360 patvirtinta Socialinės paramos koncepcija, 10.2 p.

¹⁵ Savivaldybių savarankiškosios funkcijos: socialinių paslaugų planavimas ir teikimas; socialinių pašalpų ir kompensacijų teikimas (nuo 2012 m. – penkiose bandomosiose, nuo 2015 m. – visose).

¹⁶ Socialinės paramos informacinės sistemos (SPIS) duomenys.

Europos Taryba ragina¹⁷ valstybes nares pripažinti Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartijoje¹⁸ numatytą pagrindinę asmens teisę į pakankamas ir patikimas pajamas ir socialinę paramą, kuri taikoma kaip paskutinė apsaugojimo nuo skurdo priemonė. Ji yra neatsiejama nuo kito pajamų šaltinio neturinčių asmenų ir jų šeimų teisės į orų gyvenimą, todėl šalys privalo imtis visų veiksmų, kad teikiama parama būtų efektyvi¹⁹.

Efektvios socialinės paramos požymiai²⁰:

- prieinamumas. Jis reiškia visų asmenų, kuriems sistemos reikalingos tol, kol reikalinga parama, aprėptį. Prieinamos minimalių pajamų sistemos turi aiškiai nustatytus kriterijus, yra universalios, neįmokinės ir grindžiamos materialine padėtimi; jų taikymo tvarka paprasta; jomis nediskriminuojama jokia konkreti grupė ir vengiama institucinių kliūčių, pvz., biurokratinių ir sudėtingų taisyklių ir procedūrų, jose nustatytos minimalios būtinosios sąlygos, vengiama įgyvendinimo kliūčių, siekiant pagelbėti galimiems paramos gavėjams įveikti asmenines kliūtis, pvz.: informacijos trūkumą, gėdą ar prarastą privatumą;
- įgalinimas. Tai reiškia, kad taikant sistemas skatinamas galių suteikimas asmenims ir jų dalyvavimas visuomenės gyvenime, taip pat palengvinama jų galimybė naudotis kokybiškomis paslaugomis ir patekti į įtraukias darbo rinkas;
- adekvatumas. Tai reiškia, kad užtikrinamas pajamų lygis, būtinas norint oriai gyventi ir visapusiškai dalyvauti visuomenės gyvenime. Adekvačios minimalių pajamų sistemos yra reguliariai atnaujinamos, atsižvelgiant į pragyvenimo išlaidų pokyčius.

Kad socialinės paramos sistema būtų efektyvi, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei savivaldybės, priimdamos sprendimus, turi siekti, kad jų vykdomos priemonės didintų socialinės paramos prieinamumą, įgalinimą ir adekvatumą.

Europos Komisija konstatuoja, kad didelė dalis žmonių, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis, ir didelė pajamų nelygybė yra pagrindinės Lietuvos problemos, trukdančios jos ekonomikai augti. Socialinių pervedimų poveikio mažinant skurdą rodiklis²¹ gerėja (LT – 23,2 proc., ES – 33,98 proc.), tačiau jis ir toliau vertinamas kritiškai²². EBPO teigimu²³, atsižvelgiant į tai, kad nuo 2000 m. gyventojų skaičius Lietuvoje mažėja po 1 proc. per metus, ateityje dėl dirbančių asmenų trūkumo socialinės apsaugos sistemai teks didelė našta. Šalys, kurių socialinės apsaugos sistemos yra kokybiškos ir efektyvios, yra atsparesnės neigiamam krizės poveikiui ir padeda mažinti žalingą nelygybę, kenkiančią socialinei sanglaudai²⁴. Vienas

¹⁷ 1992-06-24 Tarybos rekomendacija 92/441/EEB dėl pakankamų pajamų ir socialinės paramos socialinės pasaulio sistemose bendrų kriterijų, OL L 245, 1992 8 26, p. 46–48.

¹⁸ Europos Bendrijų Komisija, Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartija, Liuksemburgas, Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 1990 m., 10 str. 2 d.

¹⁹ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl minimalių pajamų Europoje ir skurdo rodiklių (nuomonė savo iniciatyva), 2014/C 170/04, p. 2–3.

²⁰ Europos minimalių pajamų tinklas, EMIN, Atnaujintos ES veiksmų gairės siekiant laipsniškai įtvirtinti adekvačias, prieinamas ir įgalinančias minimalių pajamų sistemas Europoje, 2017 m. lapkritis. Prieiga per internetą: http://www.stopskurdas.lt/wp-content/uploads/2018/02/Road-Map_LT.pdf.

²¹ Rodiklis, parodantis, kiek socialinės išmokos (neįtraukiant pensijų) sumažina jas gaunančių asmenų skurdą.

²² Europos Komisijos „Šalies ataskaita. Lietuva 2019“. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/publications/2019-european-semester-country-reports_en.

²³ EBPO Lietuvos darbo rinkos ir socialinės politikos apžvalga, 2018 m. Prieiga per internetą: https://read.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/oecd-reviews-of-labour-market-and-social-policies-lithuania_9789264189935-en#page25.

²⁴ Europos minimalių pajamų tinklas, EMIN, Atnaujintos ES veiksmų gairės siekiant laipsniškai įtvirtinti adekvačias, prieinamas ir įgalinančias minimalių pajamų sistemas Europoje, 2017 m. lapkritis. Prieiga per internetą: http://www.stopskurdas.lt/wp-content/uploads/2018/02/Road-Map_LT.pdf.

Europos socialinių teisių ramsčio²⁵ principų teigia, kad kiekvienas pakankamai lėšų neturintis asmuo turi teisę gauti tinkamo dydžio minimalias pajamas, kurios visais gyvenimo etapais užtikrintų orų gyvenimą, ir turėti realią galimybę gauti tam reikalingų prekių ir paslaugų. Jeigu asmenys gali dirbti, minimalių pajamų mokėjimas turėtų būti derinamas su paskatomis (vėl) integruotis į darbo rinką.

²⁵ Europos Sąjungos Tarybos, Europos Parlamento ir Komisijos 2017-10-20 Tarpinstitucinė deklaracija dėl Europos socialinių teisių ramsčio, 13129/17.

AUDITO REZULTATAI

1. REIKIA GERINTI PARAMOS PRIEINAMUMĄ

1. Europos Sąjungos institucijos²⁶ ragina valstybes nares pateikti visiems piliečiams informaciją apie jų teises, susijusias su socialine apsauga, ypač daug dėmesio skiriant pažeidžiamų asmenų grupėms informuoti.
2. Rekomenduojama šalims narėms sukurti patogias ir administracinės naštos nedidinančias sistemas, padedančias gerinti socialinės paramos administravimo kokybę²⁷. Siūloma supaprastinti paramos gavimo procesą, teikiant visą priklausančią paramą vieno langeliu principu, kartu užtikrinant asmenų, turinčių gauti paramą, informuotumą²⁸.

1.1. Tobulintinos visuomenės informavimo ir skurdžiai gyvenančių asmenų identifikavimo priemonės

3. Laikėmės nuostatos, kad visuomenė aiškiai, suprantamai informuojama apie socialinės paramos priemones ir skurdžiai gyvenantys asmenys identifikuojami tuomet, kai:
 - informacija apie visas socialinės paramos rūšis ir jos gavimo sąlygas prieinama internete, lankstinukuose ir (ar) teikiama savivaldybės darbuotojų²⁹;
 - informacija apie socialinę paramą pateikiama pagal gyvenimo atvejus / socialinę riziką³⁰;
 - savivaldybės informaciją visuomenei apie socialinės paramos formas reguliariai – kartą per metus ir / arba pasikeitus teisės aktams – peržiūri ir atnaujiną³¹;
 - savivaldybės periodiškai bent kartą per metus identifikuoja visus asmenis, kuriems reikalinga socialinė parama³².

Informacija fragmentuota, ne visada atnaujinama laiku ir suprantamai pateikiama

4. Pagrindiniai informacijos pateikimo internete šaltiniai yra keturi: SADM, savivaldybių interneto puslapiai, SPIS ir Lietuvos paslaugų katalogas, tačiau ne visais atvejais

²⁶ 2013-12-12 Europos Parlamento pranešimas (2013/2111(INI)) dėl socialinės apsaugos visiems, įskaitant savarankiškai dirbančius asmenis, 35 p.; 2008-10-03 Europos Komisijos rekomendacija dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties, Nr. C(2008)5737, 2008/867/EB, 5 dalis; European Parliament „Minimum Income Policies in EU Member States“.

²⁷ Europos Parlamento Politikos departamento ataskaita „Minimalių pajamų politika ES“, 2017 (balandis), rekomendacijos šalims narėms, 87–88 p.

²⁸ Ten pat.

²⁹ Europos Komisijos rekomendacija dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties (C(2008) 5737), 2008/867/EB, 5 straipsnis; Vyriausybės 2012-02-07 nutarimu Nr. 171 patvirtinta Viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 metų programa, 9.1.1. p.

³⁰ Remtasi Airijos gerąja praktika. [žiūrėta 2018-06-01]. Prieiga per internetą: www.citizensinformation.ie/en.

³¹ Vyriausybės 2012-02-07 nutarimu Nr. 171 patvirtinta Viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 m. programa, 9.1.1. p.

³² 2016-05-26 Europos Sąjungos Tarybos išvada „Kova su skurdu ir socialine atskirtimi. Integruotas požiūris“ (dok. 9273/16).

gyventojai juose gali rasti susistemintą, aktualią, patogiai prieinamą informaciją apie visas socialinės paramos rūšis ir jas užsisakyti internetu (1 ir 2 lentelės). Dėl to nesudaromos prielaidos informaciją gyventojams pateikti paprastai ir suprantamai³³.

1 lentelė. Trūkumai ieškant informacijos apie socialinę paramą

Informacijos šaltinis	Nustatyti informacijos pateikimo trūkumai
SADM svetainė	<ul style="list-style-type: none"> Informacija pateikiama skirtingose skiltyse nesugrupavus pagal gyvenimo atvejus vienoje vietoje. Nėra susistemintos informacijos apie šalyje teikiamas socialines paslaugas: jų rūšių, aprašymų ir gavimo sąlygų. Pateikiant išmokų aprašymus dažniausiai yra perrašomos įstatymo nuostatos, kurias suprasti sudėtinga.
SPIS ³⁴	<ul style="list-style-type: none"> Suteikiama galimybė elektroniniu būdu pateikti 21 prašymą gauti išmokas ir paslaugas, tačiau informacija apie sąlygas ir išmokų dydžius (skaičiuoklės) yra pateikta tik dviem atvejais (dėl socialinės pašalpos ir būsto šildymo išlaidų kompensacijos). Socialinės paramos rūšys pateikiamos skiltyje „Ataskaitų skiltis“ tik analizės, o ne gyventojų informavimo tikslais.
Lietuvos paslaugų katalogas ³⁵	<p>Įvertinus informaciją apie socialinės apsaugos paslaugas 15-oje pasirinktų savivaldybių, nustatyta, kad:</p> <ul style="list-style-type: none"> 2 atvejais informacijos nėra, o kitur nurodomas skirtingas teikiamų paslaugų skaičius (nuo 8 iki 57 rūšių) ir pateikiama ne visa informacija, pvz.: nėra paramos mokiniams, socialinės pašalpos, kompensacijos už šildymą ir t. t.; nesutampa paslaugų pavadinimai, sąlygos ir aprašymai; 12 atvejų nėra informacijos apie galimybę prašymą pateikti elektroniniu būdu pagal visas galimas paramos rūšis; paspaudus „el. paslauga“, nukreipiama į SPIS, savivaldybės interneto puslapius arba langas visai neatsidaro; informacija nėra reguliariai atnaujinama ir aktuali: nurodytas negaliojantis VRP dydis, 6 atvejais informacija atnaujinta 2014 metais, todėl išmokų dydžiai nurodomi litais ir yra negaliojantys.

Šaltinis – Valstybės kontrolė

- Ankstesnio audito³⁶ metu nustatėme, kad Lietuvos paslaugų kataloge sukaupti neišsamūs duomenys apie paslaugas, gyventojai gali rasti aiškią informaciją ne apie visas paslaugas: kur kreiptis, kokius dokumentus pateikti, kokį paslaugos teikėją galima pasirinkti ir panašiai. Įgyvendinant pateiktas rekomendacijas, Vidaus reikalų ministerija numatė sukurti kontrolės mechanizmą, patikimumo tikrinimo elementus ir baigti paslaugų inventorizaciją. Laukiame, kol šios priemonės bus įgyvendintos.
- Pagal pasirinktus aiškaus informacijos pateikimo interneto svetainėse požymius³⁷ įvertinę, kaip 60 savivaldybių informuoja visuomenę apie socialinę paramą savo interneto svetainėse,

³³ Europos Žmogaus Teisių Teismo vertinimu, aiški ir suprantama informacija turi būti parengta taip, kad būtų prieinama skaitančiajam, neturinčiam specialiųjų žinių ar teisinio išsilavinimo.

³⁴ Socialinės paramos informacinė sistema, administruojama SADM. [žiūrėta 2019-02-18]. Prieiga per internetą: <https://www.spis.lt/Titulinis/Apie>.

³⁵ 2014 m. Vidaus reikalų ministerija sukūrė Lietuvos paslaugų katalogą (www.lietuva.gov.lt), kuris turėjo suteikti galimybę vienoje vietoje lengvai gauti informaciją apie visas viešojo administravimo institucijų teikiamas paslaugas, tarp jų – ir socialinės apsaugos. Atsitiktinės atrankos būdu įvertinome 15 (25 proc.) savivaldybių teikiamą informaciją apie socialinę paramą.

³⁶ 2017-09-29 valstybinio audito ataskaita Nr. VA-2017-P-40-2-17 „Ar pasirengta priimti sprendimus dėl administracinių ir viešųjų paslaugų teikimo pertvarkos“.

³⁷ 22 požymiai suskirstyti pagal 3 sritis: išmokos, paslaugos, patogumas. Sudaryti pagal Vyriausybės 2003-04-18 nutarimu Nr. 480 patvirtintą Bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms ir mobiliosioms programoms aprašą, 5, 7, 9, 15, 23 p.

nustatėme, kad ne visose sudarytos vienodos sąlygos gauti patikimą, patogiai randamą ir aiškiai pateikiamą informaciją: 19 proc. šalies gyventojų 21 savivaldybė suteikia tik minimalias galimybes susipažinti su teikiamomis socialinės paramos rūšimis. Dažniausiai trūksta informacijos apie socialines paslaugas ir / arba nepateikiamos visos išmokos (2 lentelė):

2 lentelė. Informacijos gavimo savivaldybėse galimybės

Suteiktų galimybių gauti informaciją lygis	Savivaldybių skaičius	Šalies gyventojų dalis savivaldybėse, proc.
Minimalios galimybės (atitinka 1–9 požymius)	21	19
Vidutinės galimybės (atitinka 10–19 požymių)	36	54
Geros galimybės (atitinka 20–22 požymius)	3	27

Šaltinis – Valstybės kontrolė

7. Nustatėme, kad savivaldybių svetainėse rasti informaciją sudėtinga, ji nėra reguliariai atnaujinama, trūksta detalios informacijos apie sąlygas (pavyzdys).

Nustatytų informacijos pateikimo savivaldybių interneto svetainėse trūkumų pavyzdžiai:

- 21-oje savivaldybėje parinkti neinformatyvūs pirminiai skyrių pavadinimai (pvz.: „Kontaktai“, „Veiklos sritys“, „Administracija“), pavadinimai klaidina gyventojus (pvz.: sukurtas skyrius „Socialinė parama“, bet informacija pateikiama kituose skyriuose);
- 7-ių savivaldybių svetainėse reikia daugiau nei trijų pelės paspaudimų³⁸;
- 9-iose savivaldybėse informacija apie socialinę paramą neatnaujinta nuo 2017 m. ir dar anksčiau;
- 12-oje savivaldybių nėra informacijos apie išmokas;
- 20-yje savivaldybių nėra informacijos apie teikiamas paslaugas (nepateiktas sąrašas arba pateiktos tik kelios paslaugos);
- 9-iose savivaldybėse nėra paslaugų aprašymų;
- 6-iose savivaldybėse išmokas yra bandoma grupuoti pagal gyvenimo atvejus, o informacija apie paslaugas negrupuojama;
- 18-oje savivaldybių nėra išmokų aprašymų;
- 16-oje savivaldybių nėra prašymo gauti išmoką formų;
- 8-iose savivaldybėse nėra prašymo suteikti paslaugas formų.

8. Pagal visus požymius negalime teigiamai įvertinti nė vienos savivaldybės, tačiau trijų geriausiai įvertintų svetainėse informaciją galima rasti patogiai (iki 3 paspaudimų), nurodomos paslaugos ir pateikiamas išmokų sąrašas, informacija pateikiama pagal vienodą šabloną (pvz.: aprašymas, kontaktai, paslaugos suteikimo trukmė, prašymo formos, teisės aktai, galimybė užsisakyti paslaugą internetu ir pan.) (pavyzdys).

Savivaldybių interneto svetainių gerosios praktikos pavyzdžiai

- Klaipėdos miesto savivaldybė visą informaciją pateikia viename skyriuje „Viešosios paslaugos“, yra techninės galimybės paslaugas filtruoti pagal kategorijas, padalinius, gyvenimo atvejus (pvz.: reikia paramos, pagalbos, išmokos vaikams ir pan.), o tai padeda asmenims lengviau rasti tikslinę informaciją. Pateikiamos paslaugoms teikti būtinos schemos.

³⁸ Vyriausybės 2003-04-18 nutarimu Nr. 480 patvirtinto Bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms ir mobiliosioms programoms aprašo 5 p. rekomenduojama interneto svetainėse informaciją pateikti vadovaujantis trijų pelės paspaudimų taisykle, pagal kurią svetainės lankytojas turi rasti informaciją trimis pelės paspaudimais.

- Vilniaus miesto savivaldybė paramos rūšis grupuoja į 3 skiltis (socialinis būstas, išmokos ir paslaugos), informacija pateikiama struktūruotai, taip pat suteikta galimybė pateikti nuomonę apie teikiamą paslaugą.
- Alytaus miesto savivaldybės interneto svetainės pirmame puslapyje yra skiltis „Socialinė parama“, paslaugos grupuojamos pagal atvejus (pvz.: išmokos vaikams, parama mokiniams, socialinės paslaugos ir pan.), nurodoma prieiga prie SPIS ir galimybė teikti el. prašymą, paslaugų aprašai yra pateikiami nukreipiant asmenis į Lietuvos paslaugų katalogą.

9. Išanalizavę kitų šalių interneto svetaines, manome, kad Airijoje, Didžiojoje Britanijoje ir Suomijoje yra gerosios praktikos pavyzdžių, kaip būtų galima suteikti paieškos galimybes pagal gyvenimo atvejus, informaciją pateikti išsamiai, tačiau struktūruotai³⁹ (pavyzdys).

Informacijos apie socialinę paramą pateikimo gerosios praktikos pavyzdžiai

- Airijos interneto svetainėje⁴⁰ sukurta skiltis „Socialinė gerovė“ (angl. *Social Welfare*). Informacija sugrupuota (negalia ir liga, globėjai, bedarbiai, šeimos ir vaikai, socialinės gerovės išmokos ir pan.). Kiekvienoje grupėje pateikiamas sąrašas išmokų, paslaugų ar nurodyta, kur kreiptis ir ką daryti. Informacija taip pat grupuojama (įvadas, taisyklės, dydžiai, kaip teikti parašką, kur kreiptis). Yra galimybė ieškoti pagal situaciją (ieškau darbo, rūpinuosi neįgaliumi vaiku, išėjau iš įkalinimo įstaigos).
- Didžiosios Britanijos interneto svetainėse⁴¹ lengvai ir greitai galima rasti aiškią informaciją apie skirtingas valstybės paslaugas (išmokos, neįgalus asmuo, žmonių įdarbinimas ir pan.). Pateikiamos išmokų grupės ir visos pagalbos priemonės, kurias privaloma teikti tam tikriems asmenims (pvz.: ieškantiems darbo, mažas pajamas gaunantiems ir pan.). Pateikiamos skaičiuoklės, galima pamatyti gaunamas išmokas, kur kreiptis dėl darbo.
- Suomijoje⁴² prie išmokų nurodoma, kokios yra sąlygos, kokie išmokų dydžiai, kaip pateikti prašymą, į ką konkrečiai kreiptis. Esant sudėtingesniais paramos gavimo atvejais, detaliam nurodomi žingsniai ar schemos, pateikiami prašymų pavyzdžiai, informuojama, ar galima pateikti prašymą elektroniniu būdu, arba nukreipiama į kitas sistemas, kur galima gauti detalesnę informaciją.

10. Apsilankius 12-oje audituotų savivaldybių, nustatyta, kad pagrindinę informaciją savivaldybės darbuotojai suteikia asmeniui jam kreipiantis, o kitos informavimo galimybės nėra aktyviai išnaudojamos:

- 6 savivaldybės neskelbia informacijos savivaldybių ir seniūnijų informacinėse lentose;
- 5 savivaldybės neinicijuoja pranešimų rajoniniuose laikraščiuose;
- 8 savivaldybės neturi parengusios lankstinukų apie socialinę paramą.

11. Poreikį tobulinti visuomenės informavimo procesą patvirtino ir atliktos savivaldybių administracijų ir socialinių darbuotojų apklausa. 88 proc. (53 iš 60) savivaldybių administracijų ir 86 proc. (293 iš 341 apklausto) socialinių darbuotojų patvirtino, kad būtų naudinga informaciją apie visas socialinės paramos formas (išmokas, paslaugas, kompensacijas ir lengvatas) pateikti susistemintai ir suprantamai.

12. Informavimo sistemos trūkumus taip pat akcentuoja socialinių paslaugų srityje veikiančių nevyriausybinų organizacijų atstovai. Dauguma jų (21 iš 45 organizacijų) nurodo, kad savivaldybių interneto svetainėse esanti informacija yra neaiški (paini paieškos sistema, klaidinantys pavadinimai, trūksta informacijos).

³⁹ Airijoje ir Didžiojoje Britanijoje sukurtos visų viešųjų paslaugų informacinės sistemos, kuriose, be sveikatos, švietimo, mokesčių sričių, yra ir socialinė pagalba / gerovė. Suomija turi atskirus interneto portalus.

⁴⁰ Prieiga per internetą: <http://www.citizensinformation.ie/en/>; <http://www.welfare.ie>.

⁴¹ Prieiga per internetą: <https://www.gov.uk>.

⁴² Prieiga per internetą: <https://www.kela.fi/web/en/main-page>.

13. Su panašiais sunkumais susiduria ir apklausti gyventojai (apklausoje dalyvavo 200 asmenų). 55 proc. gyventojų žinotų, kur galima rasti informaciją apie socialinę paramą, tačiau 44 proc. nurodė, kad viešai skelbiama informacija pateikiama nesuprantamai ir neaiškiai. 53 proc. patvirtino, kad informacijos yra daug, bet rasti juos dominančią yra sudėtinga.
14. Įvairiose mokslinėse studijose taip pat konstatuojama, kad informacija apie galimą socialinę paramą nepasiekia gyventojų:
 - mažai kas žino, kokia parama yra galima, kada ir kur kreiptis⁴³;
 - informuotumo trūkumus jaučia ne tik patys paramos gavėjai, bet ir nevyriausybinių sektoriaus darbuotojai. Asmenys nėra pakankamai informuojami apie paramos teikimo paskirtį, principus, procedūras⁴⁴;
 - trūksta skatinamojo mechanizmo, kuris per viešuosius ryšius ir informavimo priemones didintų šeimų supratimą apie joms skirtų paslaugų spektrą⁴⁵.
15. Nors šalyje informacija apie socialinę paramą yra teikiama per sukurtas įvairias informavimo priemones, prižiūrimas skirtingų ministerijų ar savivaldybių, tačiau ji tebėra pateikiama fragmentiškai, neatnaujinta ar sunkiai suprantama, o tai apsunkina asmenų paieškos galimybes ir nesudaro tinkamų sąlygų rasti aktualią informaciją.

Skurdžiai gyvenančių asmenų ieškoma, tačiau iniciatyvos pavienės

16. Socialinė parama turi būti pasiūlyta ir asmenims / šeimoms, kurie nesikreipė į savivaldybę dėl pagalbos, tačiau ji yra išties reikalinga. Todėl analizavome, ar savivaldybės imasi aktyvių priemonių asmenims identifikuoti. Apklausus 60 savivaldybių⁴⁶, daugiau nei pusė (33) nepateikė konkrečių tuo tikslu taikomų priemonių. Kitos 27 savivaldybės taiko įvairius būdus asmenims identifikuoti (tuo įsitikinome apsilankę 12-oje iš jų):
 - 14-oje savivaldybių apie asmenis, kuriems reikalinga pagalba, geranoriškai praneša bendruomenės nariai, seniūnai, socialiniai darbuotojai, nevyriausybinių organizacijos, gydymo, švietimo įstaigų ar policijos darbuotojai;
 - 5-iose savivaldybėse veikia seniūnijų socialinių reikalų / paramos komisijos, kurios bendrauja su žmonėmis, identifikuoja asmenis ir teikia informaciją savivaldybei, taip pat informacija gaunama iš kitų suinteresuotų pusių;
 - 4-iose savivaldybėse socialinio darbo organizatoriai renka informaciją apie galimus socialinės paramos gavėjus, juos lanko ir išanalizavę situaciją siūlo atitinkamą paramą;
 - 4-iose savivaldybėse taikoma bendradarbiavimo praktika, organizuojami susirinkimai ir dalijamasi informacija tarp savivaldybės administracijos skyrių, nevyriausybinių organizacijų, gyvenamosios vietovės bendruomenės narių ir (ar) seniūnaičių ar kitų institucijų, teikiančių socialines paslaugas.

⁴³ Lietuvos energetikos instituto mokslo studija „Gyventojų galimybė apsirūpinti būstu ir priemonės būsto prieinamumui didinti“, 2018 m.

⁴⁴ Matulionytė R., Navickė J., Adomavičienė A. Piniginės socialinės paramos reformos poveikio vertinimas, 2017.

⁴⁵ UAB „Civitta“ 2018-08-22 galutinė ataskaita „Finansinių paskatų ir paslaugų jaunoms ar vaikus auginančioms šeimoms plėtros galimybių analizės tyrimas“.

⁴⁶ 12 audituotų savivaldybių apklausta žodžiu ir 48 savivaldybėms išsiųstas klausimynas.

17. Didesnį asmenų, kuriems reikalinga socialinė parama, įtraukimą lemia aktyvus savivaldybės darbuotojų bendradarbiavimas su bendruomenėmis, nevyriausybinėmis organizacijomis ir kitomis suinteresuotomis šalimis (pavyzdys).

Asmenų, kuriems reikalinga socialinė parama, identifikavimo gerosios praktikos pavyzdžiai

- Raseinių r. savivaldybėje bendruomenės pirmininkai ir seniūnai įtraukti į socialinės paramos skyrimo komisijas. Kiekvieną mėnesį komisija informuoja apie asmenis, kuriems reikalinga pagalba. Informaciją apie asmenis ir būtinas paslaugas teikia ir slaugos ligoninių socialiniai darbuotojai. Kiekvienais metais seniūnijos teikia suaugusių neįgalių asmenų ar asmenų, kuriems sukakęs senatvės pensijos amžius, sąrašus. Juose nurodyta, kokios socialinės paslaugos paskirtos / nepaskirtos, netektas darbingumas / specialieji poreikiai, pateikta informacija, ar reikalingos / nereikalingos socialinės paslaugos, ar prižiūri kaimynai, giminaičiai ar kt., kada paskutinį kartą asmenį lankė seniūnijos specialistai.
 - Akmenės r. savivaldybėje socialinio darbo organizatoriai sistemina ir analizuoja informaciją apie asmenis, kuriems reikalinga socialinė parama: vienišus senelius, neįgaliuosius, daugiavaikes šeimas, šeimas, glbojančias vaikus, problemines šeimas, rizikos grupės asmenis (benamius, priklausomybių turinčius asmenis ir kt.), bendradarbiauja su nevyriausybinėmis organizacijomis, bendruomenėmis, Užimtumo tarnyba, gydymo ir švietimo įstaigomis ir panašiai. Seniūnija, atlikdama gyvenamosios vietos deklaravimo funkcijas, atvykusiems gyventojams teikia pirminę informaciją apie socialinių paslaugų teikėjus savivaldybėje.
-

18. Savivaldybės periodiškai neatlieka analizių, remdamosi apklausų, registrų, informacinių sistemų duomenų bazių duomenimis (pvz.: „Sodros“, Užimtumo tarnybos, gyventojų registrų ir pan.). Mūsų nuomone, tokios analizės padėtų nustatyti asmenų / šeimų, kurie galbūt susiduria su skurdu ir socialine atskirtimi, skaičių.
19. Siekiant didinti visuomenės informavimą ir visapusišką įtraukimą į socialinės paramos sistemą, būtina tobulinti tiek valstybės, tiek savivaldybių naudojamas informavimo priemones (gerinti interneto svetainių prieinamumą ir aktyviai panaudoti kitas viešinimo priemones) ir savivaldybių lygmeniu aktyviai bendradarbiauti su suinteresuotomis pusėmis, dalytis gerąja patirtimi nustatant asmenis, kuriems reikalinga socialinė parama.

1.2. Paramos teikimo procesui supaprastinti turėtų būti daugiau naudojamos informacinės sistemos

20. Vertindami sukurtą paramos teikimo procesą, laikėmės nuostatos, kad jis yra supaprastintas, kai:
- visais atvejais parama suteikta per mėnesį nuo prašymo pateikimo dienos⁴⁷;
 - savivaldybės darbuotojai disponuoja informacija apie kiekvieno asmens gaunamas paramos rūšis, turimą turtą, kitas gaunamas pajamas⁴⁸;
 - prašymas pateiktas per SPIS sistemą arba vieno langelio principu⁴⁹.
21. Audito metu atlikę Atvejo tyrimą (detaliau žr. 2 priedą) ir išnagrinėję, kokią paramą ir per kiek laiko gavo į atranką patekę asmenys, nustatėme, kad 95 proc. jų parama suteikta per

⁴⁷ Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas, 21 str. 14 d.

⁴⁸ Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2008-05-29 įsakymu Nr. A1-172 patvirtinti SPIS nuostatai; PSPNGJ 17 str.

⁴⁹ Vyriausybės 2012-02-07 nutarimu Nr. 171 patvirtinta Viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 m. programa, 11.2.3 p.; socialinės apsaugos ir darbo ministro 2008-05-29 įsakymu Nr. A1-172 patvirtinti SPIS nuostatai.

mėnesį, kaip to reikalauja teisės aktai, o 5 proc. suteikti ją buvo vėluojama todėl, kad gyventojai laiku nepateikė reikiamų dokumentų sprendimui priimti, ir savivaldybė negalėjo paramos suteikti greičiau. Apie 34 proc. atvejų audituotose savivaldybėse sprendimas dėl paramos teikimo priimtas greičiau nei per 7 dienas, o tai atitinka gerąją užsienio praktiką⁵⁰ (pavyzdys).

Greito prašymų tenkinimo gerosios praktikos pavyzdžiai

Patikrinus 1 279 prašymus 12-oje audituotų savivaldybių, nustatyta, kad:

- 3-ose savivaldybėse 50 proc. ir daugiau prašymų patenkinama per ne ilgesnį kaip 7 d. laikotarpį (Akmenės – 70 proc., Ignalinos – 60 proc., Vilniaus r. – 58 proc.);
- 3-ose savivaldybėse iki 20 proc. prašymų patenkinama per ne ilgesnį kaip 7 d. laikotarpį (Kalvarijos – 13 proc., Vilniaus m. – 17 proc., Lazdijų – 18 proc.).

-
22. Savivaldybės darbuotojas, prieš priimdamas sprendimą dėl paramos skyrimo, turi patikrinti gyventoją į ją: turta, pajamas, šeiminių sudėtį⁵¹. SPIS sistemoje leidžiama jungtis prie 11 skirtingų registru, bet vis dar nesuteikta galimybė informaciją pasiimti iš E. sveikatos ir Lietuvos teismų informacinių sistemų. Mūsų analizė parodė, kad 86 proc. vertintų atvejų asmenims reikėjo pateikti popierinius dokumentus teisei į paramą pagrįsti, daugiausia teikiant duomenis apie gaunamas pajamas (pavyzdys).

Gyventojų teiktų papildomų dokumentų (atvejų analizė) pavyzdžiai:

- 57 proc. (240 atvejų) – pažymos apie gaunamas pajamas ir (ar) turta;
- 9 proc. (34 atvejai) – medicininės pažymos;
- 8 proc. (30 atvejų) – pažymos apie įsiskolinimus arba pažymos iš antstolių;
- 7 proc. (24 atvejai) – pažymos apie vaiko gimimą.

-
23. Kaip nustato teisės aktai, reikia vertinti gyventoją faktiškai gaunamas pajamas, bet nė viename registre šie duomenys nekaupiami. Didžioji dalis audituotų savivaldybių ėmėsi priemonių paramos gavimui palengvinti ir supaprastino prašymų pateikimo procesą (pavyzdys).

Prašymų teikimo taikant vieno langelio principą gerosios praktikos pavyzdžiai

- 2018 m. 10-yje (iš 12) audituotų savivaldybių buvo sudarytos prielaidos palengvinti gyventojams prašymo pateikimo procesą: suteikta galimybė pateikti prašymą vienam savivaldybės darbuotojui, nepaisant to, kad norėdamas gauti skirtingų formų socialinę paramą gyventojas privalo teikti kelis prašymus, o už socialinės paramos formas yra atsakingi skirtingi savivaldybės skyriai (detaliau žr. 3 priedą).

-
24. Visuomenė skatinama naudotis elektroninėmis paslaugomis⁵², tačiau siekiant gauti paramą vis dar mažai naudojamosi informacinėmis sistemomis. 2018 m. visose savivaldybėse buvo pateikta 1,6 milijono prašymų gauti socialinę paramą (socialines išmokas ir paslaugas), tačiau elektroninių prašymų dalis sudarė tik 0,6 proc. (3 lentelė). Tą patvirtino ir atlikta atvejų analizė: 98,6 proc. vertintų prašymų buvo teikti per socialinį darbuotoją ar kitą socialinių išmokų specialistą. 2018 metais daugiausia per SPIS gyventojai teikė prašymus gauti vaiko išmokas (vaiko pinigus).

⁵⁰ Suomų geroji praktika: parama skurstantiems asmenims privalo būti suteikta per ne ilgesnį kaip 7 dienu laikotarpį, laikantis principo, kad skurstantiems asmenims parama turi būti suteikiama kuo greičiau.

⁵¹ Pvz., PSPNGJ 6 ir 7 str.

⁵² Vyriausybės 2014-03-12 nutarimas Nr. 244 „Dėl informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 m. programos „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“ patvirtinimo“, 12 p.

3 lentelė. Elektroniniu būdu teikiamų prašymų mastas

Paramos rūšis	Pateikta	Patenkinta	Atmesta
Vaiko pinigai	87,7 %	90,8 %	9,2 %
Socialinė pašalpa	2 %	57,5 %	42,5 %
Kita parama (24 rūšys)	10,3 %	72,1 %	27,8 %

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal SPIS duomenis

25. Prašymų teikimo el. būdu procesas nėra patogus, nes suteikta galimybė pateikti el. prašymus gauti ne visų rūšių paramą, pvz.: negalima teikti prašymų gauti daugumą socialinių paslaugų (išskyrus mokinių nemokamą maitinimą ir transporto paslaugą), gauti paramą būstui įsigyti ar išsinuomoti ir panašiai. Norint gauti socialinę pašalpą, papildomai reikia pridėti el. dokumentus, pagrindžiančius teisę į paramą. Prašymų teikimo procesą palengvintų ir el. bylos sukūrimas: šiuo metu asmens teisę į paramą pagrindžianti informacija saugoma popierinėse bylose, nes nėra galimybių jos kaupti SPIS.
26. Ministerija 2018 m. pradėjo didinti socialinės paramos srities elektroninių paslaugų skaičių ir gerinti kokybę vykdydama SPIS paslaugų plėtrą (pavyzdys).

Pokyčių audito metu pavyzdys

Vykdamas SPIS elektroninių paslaugų plėtros projektą, planuojama iki 2021 m. visas socialines paslaugas visiškai perkelti į elektroninę erdvę, sukurti kliento elektroninę bylą, integruotis su Lietuvos teismų ir E. sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros informacinėmis sistemomis, modernizuoti sistemą taip, kad visos funkcijos būtų atliekamos internetu.

27. Ministerija ir savivaldybės ir toliau turi gerinti paramos prieinamumo procesus ir skatinti visuomenę daugiau naudotis sukurtais elektroninėmis paslaugomis, siekdamas supaprastinti paramos teikimo procesą ir pagreitinoti sprendimus dėl jos skyrimo.
28. Europos Komisija taip pat ragina kuo labiau supaprastinti administracinį išteklių ir padėties tikrinimo procesą ir tvarką⁵³. Anot Europos Komisijos ekspertų⁵⁴, minimalias pajamas užtikrinančios sistemos dažnai susiduria su prieinamumo problemomis: per daug sudėtingi procesai ar institucinės kliūtys, informuotumo stoka, paramos gavėjų stigmatizacija. Tai sukuria socialinių išmokų „nepaėmimo“ problemą⁵⁵, kai dėl įvairių priežasčių atsiranda asmenų, kurie neįtraukiami į sistemą, nors parama jiems priklauso. Lietuvos mokslininkai įžvelgia šias problemas ir mūsų šalyje⁵⁶.

⁵³ Europos Komisijos 2008-10-03 rekomendacija dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties, Nr. C(2008)5737, 2008/867/EB, 5 d.

⁵⁴ Europos Komisijos PEER REVIEW ataskaita „Adekvacijos paramos užtikrinimas labiausiai nepasiturintiems asmenims (minimalios pajamos)“, 2019. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=1024&newsId=9278&furtherNews=yes&preview=cHJldkVtcGxQb3J0YWwhMjAxMjAyMTVwcmV2aWV3>.

⁵⁵ Warin Ph. Kas yra socialinių išmokų nepaėmimas (angl. *What is the non take up of Social benefits*), 2014 m. Prieiga per internetą: <https://booksandideas.net/What-is-the-Non-Take-up-of-Social.html>; Eurofound 2015 m. ataskaita „Socialinių išmokų prieinamumas: nepaėmimo mažinimas“ (angl. *Access to social benefits: Reducing non-take-up*). Prieiga per internetą: <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2015/social-policies/access-to-social-benefits-reducing-non-take-up>.

⁵⁶ Lazutka R., Gruževskis B., Kondratienė S., Ilgius V., Sakadolskis R. Projekto „Telkiamės skurdo mažinti“ metodika: skurdas ir socialinė atskirtis, lėšų telkimas, advokacija ir komunikacija. 2014.

2. SAVIVALDYBĖS TURĖTŲ DAUGIAU IŠNAUDOTI TURIMAS GALIMYBES TENKINTI ASMENŲ INDIVIDUALIUS POREIKIUS IR INTEGRUOTI JUOS Į DARBO RINKĄ

29. Kiekvienas pakankamai lėšų neturintis asmuo turi teisę gauti tinkamo dydžio minimalias pajamas, kurios visais gyvenimo etapais užtikrintų orų gyvenimą, ir turėti realią galimybę gauti tam reikalingų prekių ir paslaugų, o tais atvejais, kai asmenys gali dirbti, minimalių pajamų mokėjimas turėtų būti derinamas su paskatomis (vėl) integruotis į darbo rinką⁵⁷. Europos Komisija rekomenduoja⁵⁸ valstybėms narėms derinti valstybės remiamas pajamas, įtraukiasias darbo rinkas ir galimybes naudotis kokybiškomis paslaugomis.
30. Tarptautinė darbo organizacija⁵⁹ ir Europos Parlamentas⁶⁰ rekomenduoja šalims derinti prevencines, skatinamąsias ir aktyvias priemones, išmokas ir socialines paslaugas, siekiant paskatinti skurdžiai gyvenančius asmenis įsitraukti į visuomenės gyvenimą.

2.1. Skiriant paramą reikia įvertinti individualius asmenų poreikius, o paramos formas derinti tarpusavyje

31. Europos Taryba teigia⁶¹, kad būtina vertinti kiekvieną konkrečią situaciją (namų ūkio lygmeniu) – nuo pajamų trūkumo iki socialinės atskirties, o priemonės privalo būti parinktos individualiai, kad būtų taikomos tiems, kam jų reikia, ir tada, kada reikia⁶².
32. Laikėme, kad parama parinkta individualiai, o paramos formos derinamos tarpusavyje, kai:
 - visais atvejais skiriant paramą savivaldybės įvertina individualius poreikius⁶³;
 - savivaldybė savo turimais ištekliais suteikia paramą pagal sudarytą planą⁶⁴;
 - savivaldybė skirdama socialinę paramą derina išmokas, paslaugas ir lengvatas⁶⁵.
33. Dažniausiai besikreipiančiam asmeniui ar šeimai skiriama piniginė socialinė parama, mažai taikant kitas socialinės paramos formas. Tai rodo mūsų atliktas Atvejo tyrimas: 12-oje savivaldybių išnagrinėjome 426 atsitiktiniu būdu iš socialinės pašalpos gavėjų sąrašo atsirinktus skirtingus namų ūkius (šeimas, gyventojus) 2017-07-01–2018-07-01 laikotarpiu (2 pav.). Pažymime, kad nevertinome paramos teikimo pagrįstumo (detaliau žr. 2 priedą).

⁵⁷ Europos socialinių teisių ramstis, 14 principas, 2017-10-20, 13129/17.

⁵⁸ Europos Komisijos 2008-10-03 rekomendacija dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties, Nr. C(2008)5737, 2008/867/EB, 1 d.

⁵⁹ Tarptautinės darbo organizacijos 2012 m. rekomendacija „Dėl minimalių socialinės apsaugos standartų“ (Nr. 202).

⁶⁰ Europos Parlamento 2010-10-20 rezoliucija dėl minimalių pajamų vaidmens kovojant su skurdu ir skatinant įtraukties principais grindžiamą visuomenę Europoje (2010/2039 (INI)).

⁶¹ Europos Sąjungos Tarybos 2016-05-26 pranešimas „Kova su skurdu ir socialine atskirtimi. Integruotas požiūris“, 9273/16, 4 p.

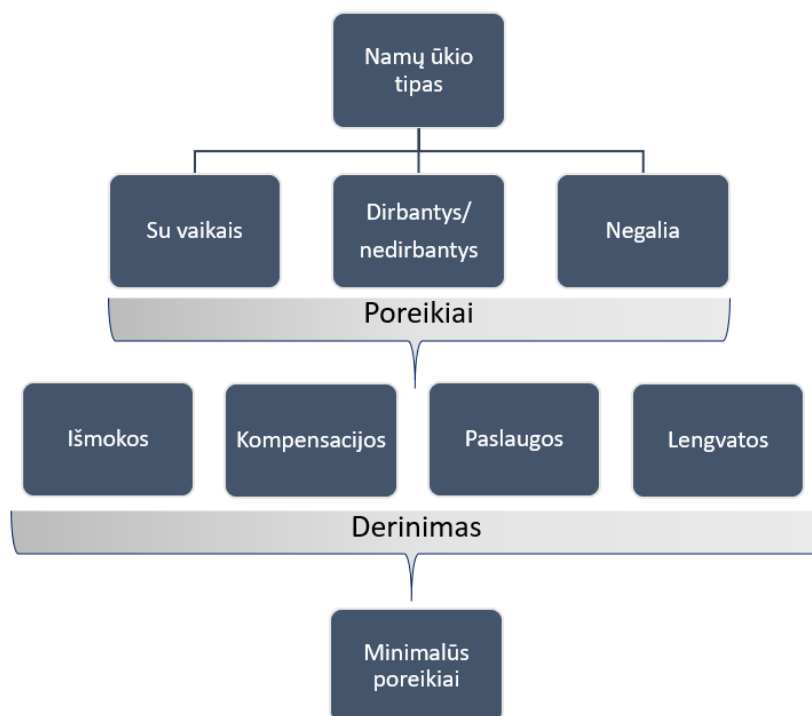
⁶² Ten pat.

⁶³ 2009-05-06 Europos Parlamento rezoliucija dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties (2008/2335 (INI)), 16 p.

⁶⁴ Kriterijus suderintas su Sveikatos apsaugos ir darbo ministerija.

⁶⁵ PSPNGJ 3 str. 4 p.

2 pav. Atvejo tyrimo analizės logika

Šaltinis – Valstybės kontrolė

34. Teisės aktuose nurodyta, kad teikiant socialinę paramą turi būti laikomasi visapusiškumo principo⁶⁶, t. y. pinigine parama turi būti teikiama derinant su socialinėmis paslaugomis ir kita pagalba. Vertindami faktiškai teiktą paramą: pinigines išmokas ir kompensacijas, socialines paslaugas ir lengvatas, nustatėme, kad visiems namų ūkių tipams (pensinio amžiaus asmenys, ilgalaikiai bedarbiai, daugiavaikės šeimos ir kt.) dažniausiai teikiama pinigine parama ir neišnaudojamos galimybės teikti kitų formų paramą (4 lentelė). Palyginus 2017 ir 2018 m. skirtingų namų ūkių tipų tendencijas, matyti, kad vyrauja tokia pati paramos struktūra.

4 lentelė. Teiktos paramos formos pagal namų ūkių tipus

Namų ūkio tipas	Vertintų atvejų skaičius	Piniginė išmoka (atvejų skaičius)		Kompensacijos (atvejų skaičius)		Socialinės paslaugos (atvejų skaičius)		Lengvatos (atvejų skaičius)	
		2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Vieniši asmenys	241	203	198	38	40	138	139	2	2
Du suaugę asmenys	23	22	21	19	19	5	5	0	0
Vienas asmuo su 1–2 vaikais	68	64	67	14	17	47	48	2	1
Vienas asmuo su 3 ir daugiau vaikų	20	20	20	6	6	18	17	1	1
Du suaugę asmenys su 1–2 vaikais	47	46	47	15	16	36	39	3	2
Du suaugę asmenys su 3 ir daugiau vaikų	27	27	27	16	16	25	25	1	1
IŠ VISO	426	382	380	108	114	269	273	9	7

Šaltinis – Valstybės kontrolė

⁶⁶ PSPNGJ 3 str. 4 p.; Socialinių paslaugų įstatymas (SPĮ), 4 str. 8 p.

35. Atvejo tyrimas parodė, kad daugiausia buvo teikiami maisto paketai (finansuojami ES lėšomis), kurie prisideda prie finansinės naštos šeimai mažinimo, tačiau įtraukiančių į visuomenę socialinių paslaugų buvo teikta nedaug (5 lentelė).

5 lentelė. Teiktų socialinių paslaugų įvairovė

Socialinės paslaugos							
2017 m.				2018 m.			
Iš 426 vertintų atvejų:							
Maisto paketai	Higienos prekės ar pirties paslaugos	Socialinių įgūdžių palaikymas	Kitos paslaugos	Maisto paketai	Higienos prekės ar pirties paslaugos	Socialinių įgūdžių palaikymas	Kitos paslaugos
269	17	10	5	273	19	12	7

Šaltinis – Valstybės kontrolė

36. Skurdžiai gyvenantiems asmenims gali būti teikiamos ir lengvatos savivaldybių biudžetų sąskaita (priešmokyklinio, ikimokyklinio, neformaliojo ugdymo mokesčių lengvatos, atleidimas nuo žemės ar komunalinių atliekų surinkimo mokesčių ir kt.). Atvejo tyrimas parodė, kad ši paramos forma mažai taikoma (taikyta tik 2,3 proc. vertintų atvejų).
37. Tai, kad teikiant socialinę paramą daugiausia orientuojamasi į piniginę paramą, o socialinės paslaugos ir lengvatos teikiamos mažai, parodė ir atlikta savivaldybių socialinių darbuotojų, dirbančių socialinės paramos srityje (341 respondentas), apklausa, pateikiant jiems mūsų sumodeliuotą situaciją (pavyzdys).

Sumodeliuotos situacijos pavyzdys

Šeima augina 2 vaikus (1,5 ir 7 metų), mažesniajam nuo gimimo nustatytas vidutinis neįgalumas (psichikos negalia). Moteriai 24 metai, ji niekur nedirba (augina vaikus), jokių motinystės išmokų negauna, nes nėra niekur oficialiai dirbusi. Vyras yra 28 metų. Pora gyvena kartu, bet nėra susituokę. Pastaruosius metus vyras dirba pusę darbo laiko, gauna pusę MMA (182 Eur „į rankas“ per mėnesį). Daugiau pajamų šeima negauna. Gyvena 50 kv. m. bute, kuris priklauso vyrui. Butas senos statybos, nusidėvėjęs, gyvenimo sąlygos prastos, šeimai trūksta namų apyvokos daiktų, drabužių. Be to, susidariusi 600 Eur skola už komunalines paslaugas (šildymą, vandenį). Daugiau jokio turto šeima neturi.

Socialinių darbuotojų pateikti atsakymai:

- 98 proc. darbuotojų pasiūlytų piniginę socialinę paramą, iš jų: 91 proc. – socialinę pašalpą ir (ar) būsto šildymo ir vandens išlaidų kompensacijas, 70 proc. – išmokas vaikams; 52 proc. – paramą mokiniams; 50 proc. – vienkartinę išmoką; 46 proc. – kitą piniginę paramą;
- 57 proc. darbuotojų pasiūlytų socialines paslaugas, iš jų: 87 proc. – paramą maisto produktais, drabužiais ar namų apyvokos daiktais; 48 proc. – į visuomenę įtraukiančias socialines paslaugas (socialinės globos, vaikų dienos centro, psichologo, socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo, laikino atokvėpio ir pan.);
- 9 proc. darbuotojų pasiūlytų lengvatas (transporto, rinkliavos už atliekų tvarkymą lengvatas, atleidimą nuo mokesčio už ikimokyklinį ugdymą ir kt.).

38. Išanalizavę Atvejo tyrimo duomenis informacinėse sistemose ir popierinėse bylose, nė vienu iš atsirinktų atvejų nenustatėme, kad būtų užfiksuotas asmenų individualių poreikių įvertinimas ar sudarytas paramos teikimo planas. Teisės aktai nenustato pareigos savivaldybėms rengti individualius socialinės paramos planus, tačiau plano sudarymas būtų naudingas. Jis leistų nustatyti, kokių sričių paslaugų reikia besikreipiančiam asmeniui, kompleksiskai derinti skirtingas paramos rūšis, numatyti įsitraukti į darbo rinką įgalinančias priemones, koordinuoti ir stebėti plano vykdymą ir priemonių poveikį, priimti pagrįstus

sprendimus dėl paramos teikimo pokyčių⁶⁷. Rengiant individualius planus būtų galima atsižvelgti į asmens situaciją: negalintiems dirbti – užtikrinti minimalius vartojimo poreikius ir integraciją į visuomenę, galintiems dirbti – organizuoti įtraukimą į darbo rinką, kad asmuo ilguoju laikotarpiu turėtų nuolatinį darbą ir galėtų pasirūpinti savimi be socialinės paramos.

39. Rinkdami informaciją apie asmeniui ar šeimai teiktą paramą, nustatėme, kad procesai yra skaitmeninami⁶⁸ ir siekiama mažinti administracinę naštą, tačiau SPIS ir (ar) PARAMOS informacinėse sistemose yra ne visi duomenys, kiek skirtingų rūšių paramos suteikta, o informacija apie gaunamas lengvatas, NVO teikiamą ar kitą paramą nėra fiksuojama (6 lentelė). Informacija kaupiama popierinėse bylose, sudaromose pagal paramos rūšis ir formas, t. y. vienam gyventojui gali būti sudarytos kelios bylos pagal gaunamos paramos rūšis.

6 lentelė. Informacijos apie socialinę paramą kaupimas skirtinguose duomenų šaltiniuose

Informacijos tipas	Informacinė sistema (SPIS)	Informacinė sistema (PARAMA)	Popierinė asmens byla
Prašymas skirti socialinę pašalpą	✓	✓	✓
Prašymas skirti socialinę paslaugą	✓	✗	✓
Sprendimas teikti socialinę paramą	✓	✓	✓
Informacija apie asmens teisę gauti socialinę paramą (pagrindžiantys dokumentai)	✗	✗	✓
Duomenys apie šeimos / asmens poreikius	✗	✗	✗
Informacija apie piniginę paramą	✓	✓	✓
Informacija apie socialines paslaugas	✓✗	✗	✓✗
Informacija apie lengvatas	✗	✗	✗
Informacija apie NVO teikiamą paramą	✗	✗	✗
Informacija apie kitą gyventojų gaunamą paramą	✗	✗	✓✗

Šaltinis – Valstybės kontrolė

40. Nekaupiant informacijos apie visas paramos formas, nėra galimybių visapusiškai įvertinti konkrečią asmens / šeimos situaciją, pasiūlyti tinkamiausias paramos rūšis ir analizuoti parinktų priemonių poveikį.
41. Vienas iš būdų spręsti skurdo ir asmenų įgalinimo įsitraukti į darbo rinką problemas užsienyje (Suomijoje, Švedijoje, Vokietijoje, Estijoje⁶⁹ ir kt.) yra atvejo vadyba, kuomet asmeniui taikomos kompleksinės, individualizuotos pagalbos priemonės. Lietuvoje ji neseniai pradėta taikyti vaiko teisių ir užimtumo srityse⁷⁰.
42. Siekdamas, kad paramos teikimas būtų įgalinantis įsitraukti į darbo rinką, savivaldybės turėtų derinti įvairias socialinės paramos formas, atsižvelgdamos į individualius besikreipiančiojo poreikius, rinkti ir kaupti visapusę informaciją apie skiriamą paramą (pinigines išmokas, socialines paslaugas, lengvatas).

⁶⁷ Mokslo tiriamasis darbas „Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių ir socialinės paramos suderinimo integruojant nedirbančius asmenis į darbo rinką tobulinimo tyrimas“, SADM užsakymu, „Civitta“, 2017-12-15.

⁶⁸ Vyriausybės 2014-03-12 nutarimas Nr. 244 „Dėl informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 m. programos „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“ patvirtinimo“, 12 p.

⁶⁹ Mokslo tiriamasis darbas „Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių ir socialinės paramos suderinimo integruojant nedirbančius asmenis į darbo rinką tobulinimo tyrimas“, SADM užsakymu, „Civitta“, 2017-12-15.

⁷⁰ Nuo 2018-07-01 – vaiko teisių apsaugos srityje, nuo 2019-01-01 – 6 savivaldybėse vykdomas bandomasis projektas užimtumo srityje.

2.2. Savivaldybėms reikėtų skirti daugiau dėmesio įgalinančioms socialinėms paslaugoms teikti

43. Kad socialinė parama būtų teikiama tinkamai, rekomenduojama suteikti galimybes gyventojams naudotis kokybiškais socialinėmis paslaugomis, kurios turėtų būti kuriamos ir teikiamos integruotai ir pagal iš anksto nustatytus poreikius⁷¹.
44. Laikėme, kad savivaldybės prisideda prie gyventojų integravimosi į visuomenę teikdamos socialines paslaugas, kai:
- visose savivaldybėse skurdžiai gyvenantys asmenys gauna visas socialines paslaugas, užtikrinančias minimalius vartojimo poreikius⁷²;
 - visos savivaldybės socialinėms paslaugoms teikti pasitelkia nevyriausybinės organizacijas ir bendruomenes⁷³.
45. Teisės aktai nurodo, kad socialinių paslaugų teikimo mastui ir rūšims nustatyti savivaldybės kasmet sudaro socialinių paslaugų planą⁷⁴. Planavimo metodikoje⁷⁵ numatyta vertinti gyventojų poreikius, tačiau nustatėme, kad dažniausiai remiamasi praėjusių metų faktiškai teiktų paslaugų duomenimis, o gyventojų ir (ar) NVO nuomonė renkama tik 10-yje savivaldybių (pavyzdys). Dėl to neužtikrinama, kad į socialinių paslaugų planus būtų įtraukti tikrieji gyventojų poreikiai.

Paslaugų poreikio nustatymo savivaldybėse pavyzdžiai

Išanalizavus 60 savivaldybių, nustatyta, kad:

- 50 savivaldybių neapklausė gyventojų dėl paslaugų poreikio;
- 45-ios savivaldybės paslaugų planus sudaro atsižvelgdamos į praėjusį laikotarpį faktiškai teiktas paslaugas;
- 45-ios savivaldybės neapklausia NVO, seniūnijų darbuotojų;
- 20-yje savivaldybių nevertinama, kiek prašymų ir kodėl buvo nepatenkinta.

Apklausus 45-ias NVO, dirbančias su skurdžiais asmenimis, 35-ios nurodė, kad savivaldybės nesikreipė dėl socialinių paslaugų poreikio ar jų įvairovės nustatymo.

46. Teisės aktuose nustatyta prievolė savivaldybėms į SPIS sistemą įvesti duomenis, kaip teikiamos visos patvirtintos socialinės paslaugos⁷⁶, bet jos nepateikia visų duomenų apie paslaugas. Ministerijos duomenimis, nė viena savivaldybė SPIS sistemoje neteikia informacijos apie visas 30 socialinių paslaugų rūšių (pavyzdys).

⁷¹ 2008-10-03 Europos Komisijos rekomendacija dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties, Nr. C(2008)5737, 2008/867/EB, 1 p.

⁷² 2009-05-06 Europos Parlamento rezoliucija dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties (2008/2335 (INI)), 23 p.; Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, 34 str. 1 ir 3 d.; 2010-10-20 Europos Parlamento rezoliucija dėl minimalių pajamų vaidmens kovojant su skurdu ir skatinant įtraukties principais grindžiamą visuomenę Europoje (2010/2039 (INI)), 11,13,14 p.

⁷³ 2014–2020 m. nacionalinės pažangos programos, patvirtintos Vyriausybės 2012-11-28 nutarimu Nr. 1482, 2 priede numatytas siekis, kad 2020 m. savivaldybių administruojamų viešųjų paslaugų, į kurių teikimą įtrauktos bendruomenės, nevyriausybinis ar privatusis sektorius, dalis sudarys 15 proc. (5.3.1 uždavinys).

⁷⁴ SPĮ 13 str. 3 d.

⁷⁵ Vyriausybės 2006-11-15 nutarimu Nr. 1132 patvirtinta Socialinių paslaugų planavimo metodika, 8.1 p.

⁷⁶ SPĮ 13 str. 7 d.

60-yje savivaldybių SPIS sistemoje pateikiamos informacijos apie socialinių paslaugų teikimą pavyzdžiai:

- nė viena neteikia informacijos apie visas 30 socialinių paslaugų rūšių;
- viena teikia informaciją apie 26 paslaugų rūšis;
- 22 teikia informaciją ne daugiau kaip apie 5 paslaugų rūšis, iš jų 11 – tik apie vieną.

47. Ministerija nurodė, kad nėra atlikusi analizės, dėl kokių priežasčių savivaldybės į informacinę sistemą įveda ne visą informaciją apie paslaugas. Nedisponuodamos visa informacija apie socialines paslaugas, jos negali tinkamai įvertinti jų masto ir planuoti plėtros.
48. Socialinėms paslaugoms teikti turėtų būti pasitelkiamos ir NVO⁷⁷, bet jos nepakankamai įtraukiamos į šią veiklą: mūsų atlikta savivaldybių biudžeto lėšų, skiriamų socialinėms paslaugoms iš NVO įsigyti ar projektinėms veikloms finansuoti, analizė parodė, kad NVO skiriama tik apie 2,2 proc. viso socialinei apsaugai tvirtinamo savivaldybės biudžeto.
49. Vertindami paslaugų įvairovę nustatėme, kad tarp NVO paslaugų dominuoja paslaugos neįgaliesiems ir vaikams, o skurstantys asmenys remiami tik pavienėmis iniciatyvomis (pavyzdys).

NVO teikiamos socialinės paslaugos skurdžiai gyvenantiems asmenims 60-yje savivaldybių pavyzdžiai:

- 23-ose teikiamos socialinių, darbinių įgūdžių palaikymo, psichosocialinės, tarpininkavimo paslaugos;
- 16-oje aprūpinama higienos prekėmis ir maisto paketais;
- 13-oje organizuojamas skurstančių asmenų maitinimas;
- 7-iose teikiamos nakvynės paslaugos.

50. Atlikdami audito procedūras, nustatėme ir gerosios praktikos pavyzdžių, kai socialinėms paslaugoms teikti pasitelkiamos NVO ir bendruomenės (pavyzdys).

Gerosios praktikos, pasitelkiant NVO ir bendruomenę, pavyzdžiai

- Utenos r. aktyviai veiklą vykdo VšĮ krizių centras „Angelių pieva“. Ši įstaiga organizuoja bendrųjų paslaugų teikimą mažas pajamas gaunantiems Utenos rajono gyventojams: teikia maitinimo organizavimo paslaugas, asmens higienos (galimybė nusiprausti duše, išsiskalbti drabužius) ir priežiūros paslaugas neįgaliesiems, senyvo amžiaus ir socialinės rizikos asmenims. Taip pat asmenims, neturintiems gyvenamosios vietos, teikia laikinos nakvynės paslaugas.
- Utenos r. paslaugoms teikti suburiamos bendruomenės. 2018 m. paslaugas teikė 4 bendruomenės ir 2 asociacijos, paslaugos suteiktos 109 asmenims, įdarbinta 10 žmonių, 15 savanorių, iš savivaldybės biudžeto tam skirta 33 534,50 Eur. Bendruomenės turi pasitvirtinusios tvarkos aprašus, kuriuose išdėstyta paslaugų teikimo tvarka, pateikiamas pagalbos į namus sąrašas, sudaromas susitarimas su žmogumi.
- Kalvarijos sav. neįgaliųjų draugija (NVO) įgyvendina socialinės reabilitacijos paslaugos neįgaliesiems bendruomenėje projektą visoje savivaldybėje. Ši neįgaliųjų draugija yra Kalvarijos mieste, bet turi padalinių visose seniūnijose. Visuose padaliniuose teikiamos asmens higienos ir priežiūros paslaugos, skalbimo, maudymosi ir kt. paslaugos. Draugija visos savivaldybės gyventojams teikia specialiojo transporto paslaugas. Liubavo seniūnija turi bendruomenės namus, kuriuose įkurta keramikos studija, yra įranga molio dirbiniams gaminti, vykdomos gyventojų užimtumo programos.
- Pakruojo ir Raseinių r. savivaldybėse įgyvendinama iniciatyva surinkti paskutinės galiojimo dienos maisto produktus iš prekybos centro ir išdalyti juos nepasiturintiems gyventojams. Įgyvendinti šią iniciatyvą padeda nevyriausybinių organizacijų.

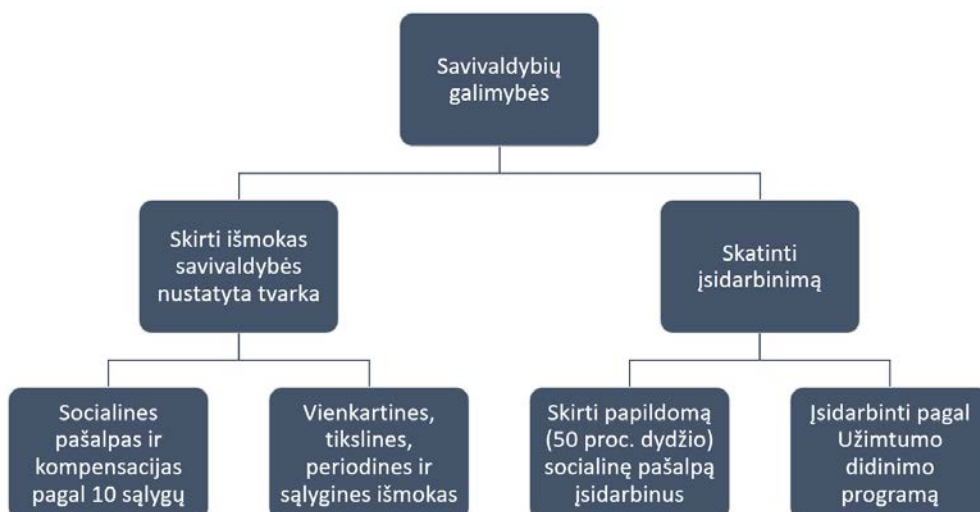
⁷⁷ 2014–2020 m. nacionalinės pažangos programos, patvirtintos Vyriausybės 2012-11-28 nutarimu Nr. 1482, 2 priede numatytas siekis, kad 2020 m. savivaldybių administruojamų viešųjų paslaugų, į kurių teikimą įtrauktos bendruomenės, nevyriausybinių ar privatusis sektorius, dalis sudarys 15 proc. (5.3.1 uždavinys).

51. Savivaldybės, tvirtindamos socialinių paslaugų planus, turėtų tinkamai iširti gyventojų poreikius ir, atsižvelgdamos į tai, planuoti paslaugų plėtrą, aktyviau įtraukdamos NVO ir bendruomenes. Ministerija imasi veiksmų socialinėms paslaugoms plėtoti savivaldybėse (įgyvendinami ES projektai dėl kompleksinių paslaugų šeimai, kuriami vaikų dienos centrai ir kt.), tačiau būtina užtikrinti, kad duomenys apie paslaugas informacinėse sistemose būtų tikslūs, ir jų pagrindu atlikti analizes, vertinti paslaugų būklę šalyje ir teikti rekomendacijas savivaldybėms.

2.3. Savivaldybės turėtų panaudoti turimus instrumentus asmenims papildomai remti ir skatinti juos dirbti

52. Asmenų įgalinimo priemonės turėtų užtikrinti, kad galintys dirbti asmenys galėtų lengviau integruotis į darbo rinką, ir remti tu, kurie negali dirbti, socialinį aktyvumą, atsižvelgiant į pažeidžiamų grupių daugialypių sunkumų sudėtingumą ir konkrečią padėtį. Europos Parlamentas ragina remti asmenis pereinamuoju laikotarpiu ir nenutraukti paramos iš karto, kai tik asmuo įsidarbina⁷⁸.
53. Laikėme, kad savivaldybės papildomai remia asmenis ir skatina juos dirbti, kai:
- visos savivaldybės naudojami įstatymo⁷⁹ visomis suteiktomis teisėmis teikti paramą asmenims, kurių pajamos viršija teisės aktais nustatytą dydį ar kurie dėl kitų priežasčių neatitinka įstatymo reikalavimų gauti socialinę pašalpą ar kompensaciją;
 - socialinės pašalpos gavėjai, turintys teisę į papildomą pašalpą, kai įsidarbina, ją gauna⁸⁰;
 - visi dalyvaujantieji užimtumo didinimo programose įsitvirtino darbo rinkoje.
54. Savivaldybės turi galimybes lanksčiai teikti paramą asmenims, kurie neatitinka įstatymo sąlygų (bet parama jiems būtina), ir taikyti paskatas įsitraukti į darbo rinką (3 pav.).

3 pav. Savivaldybių turimos galimybės papildomai remti gyventojus

Šaltinis – Valstybės kontrolė

⁷⁸ 2009-05-06 Europos Parlamento rezoliucija dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties (2008/2335 (INI)), 7 p.

⁷⁹ PSPNGJ, 4 str. 2 d., 23 str. 3 d.

⁸⁰ PSPNGJ, 10 str. 1 d.

Papildoma parama skurdžiai gyvenantiems asmenims nėra aktyviai teikiama

55. Išanalizavę, kaip visos savivaldybės naudojosi galimybėmis teikti socialinę pašalpą ar kompensaciją pagal nustatytas 10 sąlygų⁸¹ asmenims, kurie negali gauti paramos pagal teisės aktus (pvz., dėl per didelės turto vertės), nustatėme, kad buvo savivaldybių, neskyrusių paramos nė pagal vieną sąlygą (pavyzdys).

Papildomos paramos skyrimo pagal 10 sąlygų 2018 metais pavydžiai:

- 4 savivaldybės nesinaudojo papildoma teise skirti socialinę pašalpą ar kompensaciją;
- 4 savivaldybės teikė paramą pagal vieną ar dvi sąlygas;
- 43 savivaldybės teikė paramą pagal kelias (3–8) sąlygas;
- 9 savivaldybės teikė paramą pagal 9 arba 10 sąlygų.

56. Nuo 2018 m. įstatymu buvo išplėstos galimybės savivaldybėms teikti paramą savo nustatyta tvarka – numatytos naujos formos (ne tik vienkartinė, bet ir sąlyginių, periodinių ir tikslinių pašalpų skyrimas)⁸², bet ne visos savivaldybės jas taiko (7 lentelė).

7 lentelė. Vienkartinė, tikslinė, periodinė ir sąlyginių išmokų skyrimas savivaldybėse 2018 m.

	Vienkartinė	Tikslinė	Periodinė	Sąlyginė
Pasinaudojusių savivaldybių skaičius	56	25	21	12
Paremtų gyventojų skaičius	14 519	6 633	15 022	526
Paramos dydis vienam gyventojui (Eur) (vidutiniškai)	154	195	108	132

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal SADM duomenis

57. Atlikta savivaldybių apklausa ir audituotų savivaldybių darbuotojai patvirtino, kad parama ne visose savivaldybėse buvo teikta, nes nebuvo patvirtintų paramos teikimo aprašų (pavyzdys).

Papildomos piniginės socialinės paramos teikimo tvarkos aprašų tvirtinimo savivaldybėse, 2018 m. įtvirtinus naujas nuostatas, pavydžiai:

- 15 savivaldybių jų neturėjo visiškai;
- 12 savivaldybių jas buvo pasitvirtinusios ankstesniais metais ir neatnaujinusios numatant naujas paramos formas;
- 10 savivaldybių jas tvirtino 2018 m. spalio–gruodžio mėn., tačiau papildomą paramą jau buvo galima skirti nuo 2018 m. sausio 1 d.

58. Savivaldybės nepasinaudoja turimomis galimybėmis lanksčiai teikti paramą asmenims ir taip užtikrinti jų minimalius vartojimo poreikius.

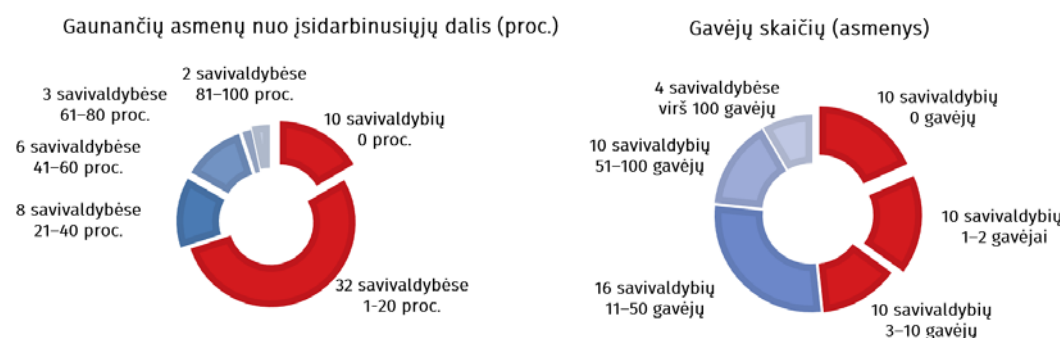
⁸¹ PSPNGJ, 23 str. 3 d.

⁸² PSPNGJ 4 str. 2 d. pakeitimas (2017-12-05 Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo Nr. IX-1675 1, 4, 8, 10, 17, 20, 23 ir 25 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XIII-821).

Neišnaudojamos paskatos integruoti asmenis į darbo rinką

59. 2018 metais tik 18 proc. (1 714 iš 9 604⁸³) socialinės pašalpos gavėjų gavo papildomą socialinę pašalpą įsidarbinus (50 proc. socialinės pašalpos dydžio)⁸⁴ (detaliau žr. 4 priedą). Trečdalyje (20) savivaldybių papildoma socialinė pašalpa buvo skirta ne daugiau kaip 2 asmenims per metus, tik 4-iose savivaldybėse tokių asmenų buvo daugiau kaip 100, nors vidutinis įsidarbinusių asmenų skaičius savivaldybėje buvo 160 per metus. 11-oje savivaldybių ši parama nebuvo skiriama, nors jose įsidarbino beveik tūkstantis socialinės pašalpos gavėjų (4 pav.).

4 pav. Papildomos socialinės pašalpos skyrimas įsidarbinus pagal savivaldybes 2018 m.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal SADM ir Užimtumo tarnybos duomenis

60. Įvertinus šios priemonės taikymo tendencijas, nustatyta, kad 5-iose savivaldybėse⁸⁵ papildoma socialinė pašalpa įsidarbinus nėra mokama trejus metus iš eilės. Asmenų, gaunančių šią paramą, kiekvienais metais mažėja (8 lentelė).

8 lentelė. Savivaldybėse skiriama papildoma socialinė pašalpa įsidarbinus

	2016 m.	2017 m.	2018 m.
Savivaldybių skaičius	45	42	50
Asmenų skaičius	2 324	2 091	1 726
Išlaidos papildomai socialinei pašalpai teikti (tūkst. Eur)	188	213	204

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal SADM duomenis

61. Šios į darbo rinką grįžti skatinančios priemonės netaikymas savivaldybėse yra susijęs su nepakankamu asmenų informavimu. Nustatėme, kad 7-iose (iš 12-os) savivaldybėse papildoma socialinė pašalpa įsidarbinus nebuvo teikta, nes asmenys neatvyko į savivaldybę ir nepateikė prašymų gauti pašalpą, o savivaldybės nesiėmė aktyvių veiksmų priminti apie jų teises⁸⁶. 2017 m. atlikto tyrimo⁸⁷ duomenimis, ne visi NVO darbuotojai, dirbantys su socialinės

⁸³ Skaičių sudaro tik asmenys, kurie atitinka PSPNGJ 10 str. 1 d. 2 ir 3 p. sąlygas, t. y. kurie prieš įsidarbindami buvo įsiregistravę Užimtumo tarnyboje ne trumpiau kaip 6 mėn. ir per paskutinius 3 mėn. bent 1 mėnesį gavo socialinę pašalpą.

⁸⁴ PSPNGJ 10 str. 1 d. Nuo 2012 m. papildomai skiriama pašalpa gali būti mokama ne ilgiau kaip 6 mėn., o nuo 2019 m. šis terminas pailgintas iki 12 mėn.

⁸⁵ Molėtų, Šilalės ir Šakių r., Neringos ir Birštono.

⁸⁶ 2018 m. duomenimis, šiose savivaldybėse papildomos socialinės pašalpos gavėjų per metus nebuvo nė vieno arba buvo tik keli.

⁸⁷ Matulionytė R., Navickė J., Adomavičienė A. Piniginės socialinės paramos reformos poveikio vertinimas. 2017.

pašalpos gavėjais, žinojo apie papildomą pašalpą įsidarbinus. Yra savivaldybių, kurios įvairiais būdais informuoja gavėjus apie galimybę gauti pašalpą įsidarbinus, ir jos pirmąją šalyje pagal papildomą socialinę paramą gaunančių asmenų skaičių (pavyzdys).

Informavimo apie papildomą socialinę paramą savivaldybėse gerosios praktikos pavyzdžiai

- Akmenės, Tauragės, Biržų, Vilniaus r. savivaldybės ragina socialinės pašalpos gavėjus atvykti į savivaldybę įsidarbinus. Asmeniui pradėjus dirbti siūloma teikti prašymą, kad būtų galimybė mokėti papildomą socialinę pašalpą. Akmenės r. savivaldybėje prie informacijos sklaidos aktyviai prisideda Užimtumo tarnyba, o Vilniaus r. savivaldybėje – seniūnijų darbuotojai.
-

62. Derinant audito rezultatus ministerijos atstovai nurodė, kad paskatos taikymo mastą taip pat sumažina teisės aktuose nustatytos sąlygos, kurias turi atitikti įsidarbinęs socialinės pašalpos gavėjas, todėl tikslinga būtų pakoreguoti esamą teisinį reguliavimą.
63. Siekdamas spręsti socialiai pažeidžiamų asmenų užimtumo problemas, savivaldybės nuo 2017 m. įgyvendina užimtumo didinimo programas⁸⁸, kurios pakeitė viešųjų darbų programas, bet jų pagrindu taikomos užimtumo priemonės iš esmės nepakito: ir toliau teikiamos laikino (1–6 mėn.) įdarbinimo dirbti nekvalifikuotą darbą paslaugos⁸⁹, kuriomis nesiekama ilgalaikės integracijos į darbo rinką. Prieš 5 metus ES taryba⁹⁰ kritikavo, kad viešieji darbai suteikia galimybę laikinai išspręsti nedarbo problemą, remia pajamas, tačiau nedidina paramos gavėjų galimybių įsidarbinti.
64. 2018 m. užimtumo didinimo programoms vykdyti skirta 7,76 mln. Eur, bet į darbo rinką integruojasi mažai asmenų: 2018 m. tik 27 proc. bedarbių, baigusią programą, įsidarbino (3 savivaldybėse – 0 proc.), o po 3 mėn. iš jų darbo rinkoje liko tik 6 proc. (13-oje – 0 proc.)⁹¹.
65. Išanalizavę visų savivaldybių programas nustatėme, kad tik viena pradėjo organizuoti ne tik laikiną įdarbinimą, bet ir teikia socialinės įtraukties ir įsitvirtinimo darbo rinkoje paslaugas (pavyzdys).

Užimtumo didinimo programoje numatytų priemonių gerosios praktikos pavyzdžiai

- 2018 m. Alytaus m. savivaldybė taikė 2 naujas priemones, skirtas neįgaliesiems asmenims. Pirmoji priemonė – neįgalieji miesto gyventojai dirba amatininkų dirbtuvėlose, antroji priemonė – teikiamos asmeninio asistento paslaugos. Trys socialines paslaugas teikiančios nevyriausybines organizacijos įdarbino 5 asmeninius asistentus. Teikiant šią paslaugą neįgaliesiems asmenims sudaromos sąlygos spręsti kasdienes klausimus, didinti savo užimtumą, jie motyvuojami dirbti ir dalyvauti profesinėje rehabilitacijoje.
-

66. Tik 4 (iš 12) savivaldybės, kuriose atlikome audito procedūras, svarstė galimybes pradėti teikti socialinės įtraukties (pvz.: socialinių įgūdžių ugdymo, pagalbos adaptuojantis darbo vietoje, motyvavimo, psichologo, mobilumo ir pan.) paslaugas, bet joms trūksta gairių ar pavyzdžių, kaip jas galėtų organizuoti. Audito rezultatai patvirtino, kad užimtumo didinimo organizavimo procesas išskaidytas: savivaldybės tvirtina darbo vietas, Užimtumo tarnyba parenka ar patvirtina asmenis, o NVO dalyvauja ne kaip paslaugų teikėjai, o kaip darbdaviai, todėl nėra bendro visų institucijų kompleksinio požiūrio, kaip padėti asmeniui. Nuo 2019 m. ministerija

⁸⁸ Užimtumo įstatymo 48 str. užimtumo didinimo programos numatytos kaip viena iš jo rėmimo priemonių.

⁸⁹ Aplinkos ir teritorijų tvarkymas, visuomeninės paskirties objektų remonto pagalbiniai darbai, socialinių paslaugų teikimas ir pan.

⁹⁰ Europos Sąjungos Tarybos 2014-07-08 rekomendacija „Dėl 2014 m. Lietuvos nacionalinės reformų programos su Tarybos nuomone dėl 2014 m. Lietuvos konvergencijos programos“.

⁹¹ Užimtumo tarnybos 2019-03-08 duomenys.

savivaldybėse pradėjo taikyti bandomąjį užimtumo skatinimo ir motyvavimo paslaugų nedirbantiems ir socialinę paramą gaunantiems asmenims modelį (pavyzdys).

Pokyčių audito metu pavyzdys

Šešiose savivaldybėse įgyvendinamas bandomasis projektas. Jo įgyvendinimo laikotarpiu įdarbinami atvejo vadybininkai (14 tūkst. Eur skirta asmens darbo užmokesčiui metams) ir sukuriamos atvejo komandos iš savivaldybės, Užimtumo tarnybos ir paslaugų asmenims teikėjų atstovų. Numatyta, kad projekte dalyvaus 460 ilgą laiką nedirbusių asmenų. Su jais turės būti sudarytos ilgalaikės darbo sutartys. Bus analizuojama asmens situacija, teikiamos individualios paslaugos. Projektui numatyta skirti 1 mln. Eur iš Užimtumo rėmimo programos.

67. Dalis socialinės pašalpos gavėjų tampa priklausomi nuo socialinės paramos sistemos. Vertinant pinigines socialinės paramos veiksmingumą, Ministerijos nuomone, socialinės pašalpos gavėjų priklausomybę reikia vertinti atsižvelgiant į nepertraukiamą pašalpų gavimo trukmę. Iš 2018 m. socialinę pašalpą gaunančių 126,9 tūkst. asmenų net 45,9 proc. sudarė gavėjai, kuriems ji mokama ilgiau nei metus nepertraukiamai (9 lentelė). Tyrimai rodo⁹², kad šie asmenys ne tik praranda kvalifikaciją ir įgūdžius, bet ir motyvaciją, pasitikėjimą savimi, todėl jiems reikalingos ne tik laikino įdarbinimo, bet ir kitos socialinės paslaugos ir kita pagalba⁹³.

9 lentelė. 2018 m. socialinės pašalpos gavėjų pasiskirstymas pagal nepertraukiamą pašalpų gavimo trukmę

Iki 0,5 metų	0,5–1 metai	1–2 metai	2–3 metai	3–4 metai	Ilgiau kaip 5 metai
43 504	25 116	29 243	16 145,0	10 256,0	2 674,0
34,3 proc.	19,8 proc.	23,0 proc.	12,7 proc.	8,1 proc.	2,1 proc.

Šaltinis – SADM duomenys

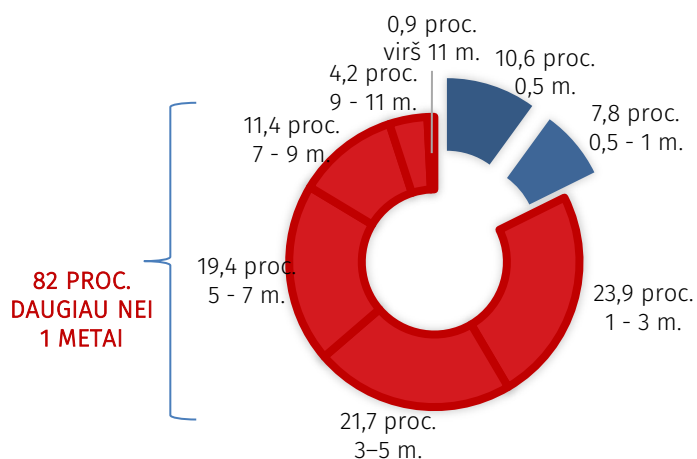
68. Įvertinus, kaip ilgai socialinė pašalpa mokama asmenims su pertraukomis, ir susumavus gavimo laikotarpius nuo 2006 metų⁹⁴, nustatyta, kad 82 proc. gavėjų ilgiau nei metus gavo socialinę pašalpą, o 36 proc. – ilgiau nei 5 metus (5 pav.) (detaliau žr. 5 priedą).

⁹² Nacionalinio skurdo mažinimo organizacijų tinklo duomenys. Prieiga per internetą: <http://www.stopskurdas.lt/wp-content/uploads/2015/03/Siulymai-socialinei-politikai-tobulinti.pdf>.

⁹³ Socialinių įgūdžių ugdymo, palaikymo darbo vietoje, psichologo, teisininko, motyvavimo, priklausomybių nuo žalingų įpročių įveikimo, transporto ir pan.

⁹⁴ Nuo 2006 m. pradėti kaupti duomenys apie socialinės pašalpos gavėjus informacinėje sistemoje SPIS.

5 pav. 2018 m. socialinę pašalpą gaunančių asmenų dalis pagal trukmę su pertraukomis

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal SADM duomenis

69. Siekdamas įgalinti paramos gavėjus įsitraukti į darbo rinką, juos motyvuoti ir ugdyti jų gebėjimus integruotis į darbo rinką, o ne būti priklausomiems nuo socialinės paramos sistemos, savivaldybės turėtų lanksčiau teikti paramą, supažindinti gavėjus su teise gauti papildomą pašalpą įsidarbinus, užimtumo didinimo programų priemones taikyti siekiant ne laikino įdarbinimo, o tvaraus integravimo į darbo rinką.

3. BŪTINA SIEKTI, KAD SOCIALINĖ PARAMA UŽTIKRINTŲ MINIMALIUS VARTOJIMO POREIKIUS

70. Europos Komisija⁹⁵ ragina valstybes nares sukurti veiksmingą ir tinkamą valstybės remiamų pajamų skyrimo sistemą, atsižvelgiant į vietos, regionų ir nacionaliniu lygmenimis įvertintus socialinius poreikius, ir nustatyti orientacinius biudžetus, pagrįstus prekių ir paslaugų sąrašu, kad tam tikro dydžio ir sudėties šeima galėtų gyventi pakankamai gerai, kartu įvertinant atitinkamas mėnesio ar metines išlaidas.
71. Laikėme, kad paramos sistema užtikrina asmenų minimalius vartojimo poreikius, išmokų dydžiai leidžia pasiekti minimalių vartojimo poreikių dydį, savivaldybėse skiriamos lėšos socialinei apsaugai atitinka teisės aktuose nustatytą dydį⁹⁶.

Faktiškai suteikta parama užtikrina tik mažos dalies asmenų minimalius vartojimo poreikius

72. Lietuvoje 2018 m. įtvirtintas minimalių vartojimo poreikių dydis⁹⁷ (toliau – MVPD), kuriuo nustatyta lėšų suma, reikalinga asmens maisto ir prekių bei paslaugų poreikiams patenkinti⁹⁸. Jis nustatytas pagal Statistikos departamento skaičiavimus⁹⁹ ir kiekvienam paskesniajam šeimos nariui yra mažinamas pagal patvirtintą koeficientą (skalę)¹⁰⁰.
73. Laikėmės nuostatos, kad parama užtikrina minimalius vartojimo poreikius, kai bendra išmokų, paslaugų ir lengvatų suma sudaro 238 Eur 2017 m.¹⁰¹ ir 245 Eur 2018 m. vienam asmeniui pagal patvirtintą skalę (10 lentelė).

⁹⁵ 2013-02-20 Komisijos komunikatas COM(2018) 83 „Socialinės investicijos į augimą ir socialinę sanglaudą, visų pirma naudojant 2014–2020 m. Europos socialinio fondo lėšas“ ir komunikato darbo dokumentai: „Investicijos į vaikus“, „Ilgalaikė priežiūra senjėnijoje visuomenėje. Uždaviniai ir politinės galimybės“, „Investicijos į sveikatą“, „Ataskaita dėl tolesnių valstybių narių veiksmų vykdant 2008 m. Europos Komisijos rekomendaciją dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties. Socialinių investicijų metodas“, „Trečioji dviemė ataskaita dėl visuotinės svarbos socialinių paslaugų“.

⁹⁶ Pagal PSPNGJ 4 str. 3 d. savivaldybėms piniginei socialinei paramai finansuoti skiriama lėšų suma yra lygi 2011–2013 m. piniginei socialinei paramai skaičiuoti ir mokėti faktiškai panaudotai vidutinei metinei lėšų sumai. Akmenės, Panevėžio, Radviliškio, Raseinių ir Šilalės r. savivaldybėms piniginei socialinei paramai finansuoti skiriama lėšų suma yra lygi jų 2011 m. panaudotai metinei lėšų sumai.

⁹⁷ Socialinės paramos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymas, 2 str. 2 d. 1 p.

⁹⁸ Remiantis socialinės apsaugos ir darbo ministro 2017-05-10 įsakymu Nr. A1-236 patvirtinta Minimalių vartojimo poreikių dydžio apskaičiavimo metodika, minimalių maisto produktų rinkinį sudaro 12 maisto kategorijų: grūdų produktai, kruopų ir ankštinių kultūrų produktai, bulvės, daržovės, vaisiai ir uogos, mėsa ir mėsos produktai, pienas ir pieno produktai, kiaušiniai, žuvis ir žuvies produktai, cukrus ir konditerijos produktai, margarinas ir aliejus; Remiantis Namų ūkio biudžetų tyrimu, bendrąsias vartojimo išlaidas sudaro šios piniginės išlaidos: aprangos ir avalynės, būsto, vandens, elektros, dujų ir kito kuro, būsto apstatymo, namų apyvokos įrangos ir kasdienės namų priežiūros, sveikatos priežiūros, transporto, ryšių, laisvalaikio ir kultūros, švietimo, įvairių prekių ir paslaugų.

⁹⁹ Vidutinės mažmeninės kainos ir namų ūkių biudžetų tyrimo rezultatai.

¹⁰⁰ Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2017-05-10 įsakymu Nr. A1-236 patvirtintos Minimalių vartojimo poreikių dydžio apskaičiavimo metodikos 6.2 p. nurodyta, kad pirmam bendrai gyvenančiam asmeniui MVPD dydis turi būti ne mažesnis nei 100 proc., antram – 80 proc., trečiam ir paskesniems – 70 proc.

¹⁰¹ Navickė J. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu parengta Asmens (šeimos) minimalių poreikių dydžio apskaičiavimo metodika, šio dydžio apskaičiavimas 2017 m. ir rekomendacijos dėl valstybės remiamų pajamų ir bazinės socialinės išmokos dydžių susiejimo su minimalių poreikių dydžiu, 2016.

10 lentelė. MVPD dydžiai eurais pagal asmenų skaičių šeimoje, atsižvelgiant į koeficientus

Asmenų skaičius šeimoje	MVPD dydis pagal patvirtintą koeficientą vienam asmeniui (šeimoje) 2017 m. (Eur)	MVPD dydis pagal patvirtintą koeficientą vienam asmeniui (šeimoje) 2018 m. (Eur)
Vienas asmuo	238	245
Du asmenys	214,2	220,5
Trys asmenys	198,3	204,2
Keturi asmenys	190,4	196
Penki asmenys	185,6	191,1
Šeši asmenys	182,5	187,8

Šaltinis – Valstybės kontrolė

74. Atlikdami Atvejo tyrimą, suskaičiavę namų ūkiams faktiškai suteiktą socialinę paramą (piniginę paramą, paslaugas, lengvatas) ir gautas kitas pajamas (pvz.: darbo užmokestį, nuomos pajamas, bedarbio pašalpas ir kt.), nustatėme, kad tik 13 proc. atrinktų atvejų 2017 m. II pusmetį ir tik 14 proc. atvejų 2018 m. I pusem. buvo užtikrinti minimalūs poreikiai (11 lentelė).

11 lentelė. Užtikrinto MVPD pagal namų ūkio tipus skaičius

Namų ūkio tipas	atvejų skaičius	Užtikrintas MVPD (atvejų sk.)	
		2017 m.	2018 m.
Vieniši asmenys	241	9 (4 proc.)	6 (3 proc.)
Du suaugę asmenys	23	2 (9 proc.)	2 (9 proc.)
Vienas suaugęs asmuo su 1–2 vaikais	68	13 (19 proc.)	14 (21 proc.)
Vienas suaugęs asmuo su 3 ir daugiau vaikų	20	10 (50 proc.)	11 (55 proc.)
Du suaugę asmenys su 1–2 vaikais	47	12 (26 proc.)	12 (26 proc.)
Du suaugę asmenys su 3 ir daugiau vaikų	27	11 (41 proc.)	15 (56 proc.)
Iš viso:	426	57 (13,38 proc.)	60 (14,08 proc.)

Šaltinis – Valstybės kontrolė

75. Išanalizavę vidutines pajamas vienam asmeniui suskaičiavome, kad 2017 m. jos svyravo nuo 125 iki 230 Eur, 2018 m. – nuo 130 iki 270 Eur, priklausomai nuo namų ūkio tipo (12 lentelė).

12 lentelė. Faktiškai gautos pajamos (įskaitant paramą) pagal namų ūkio tipus

Namų ūkio tipas	2017 m. (Eur)		2018 m. (Eur)	
	vidutinės pajamos vienam asmeniui	skirtumas nuo patvirtinto MVPD procentais	vidutinės pajamos vienam asmeniui	skirtumas nuo patvirtinto MVPD procentais
Vieniši asmenys	127,2	-44,67	130,88	-44,36
Du suaugę asmenys	125,04	-41,57	142,24	-35,35
Vienas suaugęs asmuo su 1–2 vaikais	155,51	-29,09	166,69	-20,91
Vienas suaugęs asmuo su 3 ir daugiau vaikų	229,73	+29,61	269,19	+54,35
Du suaugę asmenys su 1–2 vaikais	166,3	-13,97	191,23	-3,64
Du suaugę asmenys su 3 ir daugiau vaikų	222,13	+23,93	270,38	+45,65

Šaltinis – Valstybės kontrolė

76. Mažiausiai užtikrinami vienišų asmenų minimalūs poreikiai, daugiausia – šeimų, auginančių 3 ir daugiau vaikų. 2018 m. pastebima gerėjimo tendencija (detaliau žr. 6 priedą, 1–3 lentelės):
- mažiausiai užtikrinami vienišų asmenų minimalūs poreikiai (nuo 3 iki 4 proc., vidutinės pajamos vienam asmeniui buvo 44 proc. mažesnės nei MVPD);
 - daugiausia užtikrinami šeimų, auginančių 3 ir daugiau vaikų, minimalūs poreikiai (nuo 41 iki 56 proc., vidutinės pajamos vienam asmeniui 2017 m. buvo 30 proc. didesnės nei MVPD, o 2018 m. – 50 proc. didesnės);
 - 2017 m. II pusmetį 2 savivaldybės nė vienu atveju neužtikrino minimalių vartojimo poreikių;
 - asmenų, kurie gauna tik socialinę paramą ir neturi kitų pajamų, minimalūs poreikiai nebuvo užtikrinti nė vienu atveju. Nustatyta, kad didžioji dalis (59 proc.) paramos gavėjų nedirbo.
77. 2018–2019 metų laikotarpiu buvo imtasi priemonių skurdžiai gyvenantiems asmenims remti: pradėta papildomai remti vaikų turinčias šeimas¹⁰², nustatyta dalis gaunamų pajamų, kuri neįskaitoma skiriant pašalpą¹⁰³, padidinti išmokų dydžiai¹⁰⁴ ir pradėti indeksuoti pagal MVPD¹⁰⁵. Tačiau rodikliai, nuo kurių priklauso socialinių išmokų dydžiai (pvz.: valstybės remiamos pajamos, bazinė socialinė išmoka), yra tikslinami pagal praėjusių metų MVPD¹⁰⁶, todėl padidėjus atitinkamų metų kainoms, socialinės paramos išmokos padidėja ne tais pačiais, o kitais metais.
78. Lietuvos socialinės paramos sistemos adekvatumas kritikuojamas ne tik mokslininkų¹⁰⁷ ir NVO¹⁰⁸, bet ir tarptautinių institucijų bei organizacijų:
- socialinių pervedimų įtaka skurdo ir socialinės atskirties mažinimui yra kritinė¹⁰⁹;
 - socialinių pervedimų įtaka vaikų skurdui yra žemesnė už ES vidurkį, o pensinio amžiaus asmenims yra žema ir dar mažėja¹¹⁰;
 - socialinės išmokos yra žemiau EBPO vidurkio ir nepadedą kovoti su skurdu, nemažina vaikų skurdo, o skirtumas tarp darbo pajamų ir išmokų dėl netenkamų paramos formų įsidarbinus išlieka nedidelis¹¹¹;

¹⁰² Nuo 2018 m. nustatytos išmokos visiems vaikams (vaiko pinigai), 2019 m. padidintos lėšos mokinių nemokamam maitinimui bei mokinio reikmenims įsigyti.

¹⁰³ Nuo 2018 m. į bendrai gyvenančių asmenų arba vieno gyvenančio asmens pajamas neįskaitoma nuo 15 iki 35 proc. pajamų dalis, priklausomai nuo namų ūkio tipo (PSPNGJ 17 str. 2 d.).

¹⁰⁴ Nuo 2018 m. valstybės remiamų pajamų dydį padidinus nuo 102 iki 122 eurų, atitinkamai padidėjo ir socialinės pašalpos dydis.

¹⁰⁵ Nuo 2018 m. įsigaliojo Socialinės paramos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymo pakeitimai.

¹⁰⁶ Socialinės paramos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymas, 2 str. 3 d.

¹⁰⁷ Matulionytė R., Navickė J., Adomavičienė A. Piniginės socialinės paramos reformos poveikio vertinimas. 2017; Lazutka R. The minimum income scheme reform in Lithuania. 2014; ir kt.

¹⁰⁸ Nacionalinio skurdo mažinimo organizacijų tinklo mokslo studija „Skurdas ir socialinė atskirtis Lietuvoje 2018“.

¹⁰⁹ Europos Komisijos teiktos šalies vertinimo 2017 ir 2018 metų ataskaitos. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/publications/2018-european-semester-country-reports_en.

¹¹⁰ Ten pat.

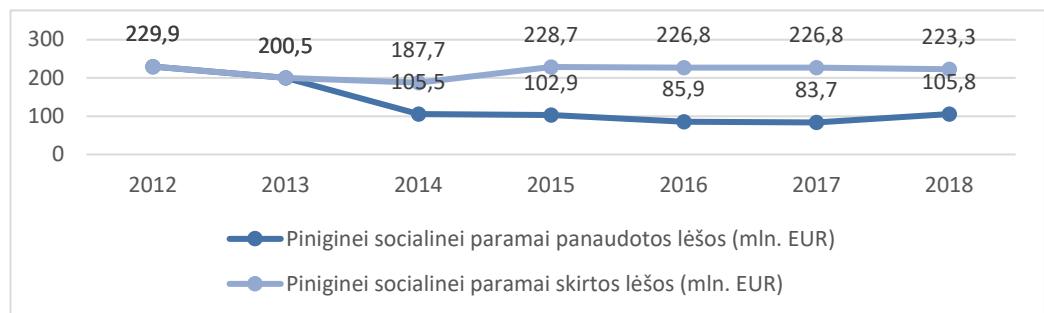
¹¹¹ Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos atliktas Lietuvos ekonomikos 2018 m. vertinimas. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/eco/surveys/Lithuania-2018-OECD-economic-survey-overview.pdf>.

- socialinės paramos, skiriamos ilgalaikiams bedarbiams, efektyvumas yra silpnas¹¹².
79. Kad piniginį skurdą lemia ir vis dar mažos socialinės išmokos, pabrėžia ir Vyriausybė, teikdama programos įgyvendinimo plano vykdymo 2018 m. pažangos ataskaitą¹¹³.
80. Siekdamas, kad teikiama parama padėtų šeimoms pasiekti MVPD, savivaldybės turėtų aktyviau naudoti sukurtus papildomos paramos teikimo instrumentus, daugiau taikyti lengvatų ir teikti paslaugų, taip kompensuodamos mažus išmokų dydžius.

Savivaldybės turėjo galimybių skirti daugiau lėšų socialinei paramai

81. Mūsų nuomone, savivaldybės būtų pajėgios užtikrinti papildomą paramą savo gyventojams, nes kasmet nepanaudojama apie pusė jų biudžetams įstatymu¹¹⁴ piniginei socialinei paramai teikti skirtų lėšų: 2012–2018 metais skiriamų lėšų dydis beveik nepakito, tačiau jų faktinis panaudojimas sumažėjo 2 kartus (6 pav.).

6 pav. Piniginei socialinei paramai skirtų ir panaudotų lėšų suma

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal SADM duomenis

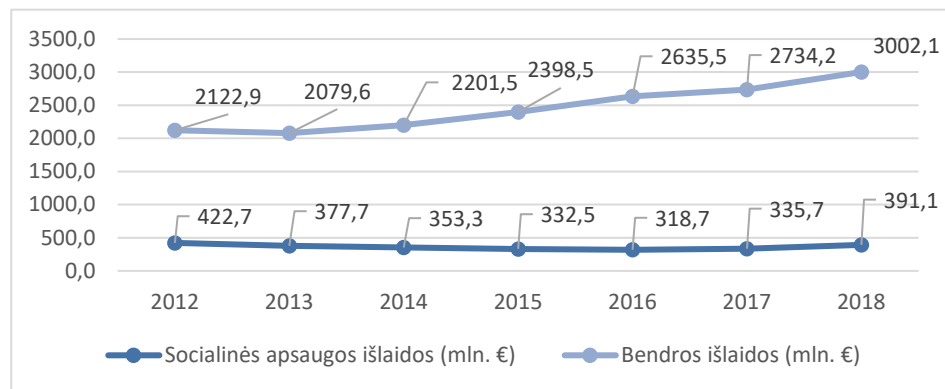
82. Įstatymu nustatytos lėšos socialinei piniginei paramai nemažėjo ir didėjo savivaldybių biudžetai, tačiau jos buvo linkusios didinti švietimo, ekonomikos, sveikatos apsaugos, poilsio, kultūros ir kt., o ne socialinės apsaugos išlaidas (7 pav., 13 lentelė, 7 priedas).

¹¹² Europos Parlamento Politikos departamento parengta lyginamoji analizė „Minimalių pajamų politika Europos Sąjungos šalyse narėse“, 2017 m.; EBPO atliktas Lietuvos ekonomikos 2018 m. vertinimas. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/eco/surveys/Lithuania-2018-OECD-economic-survey-overview.pdf>.

¹¹³ Vyriausybės programos įgyvendinimo plano, patvirtinto Vyriausybės 2017-03-13 nutarimu Nr. 167, vykdymo 2018 metais pažangos ataskaita, 2019-03-06, 3 psl.

¹¹⁴ Nuo 2014 m. socialinių pašalpų, nuo 2015 m. – kompensacijų už karštą ir geriamąjį vandenį bei šildymą teikimas perduotas savivaldybėms kaip savarankiškoji funkcija ir finansuojamas iš savivaldybių biudžetų.

7 pav. Socialinei apsaugai skiriamos lėšos bendruose savivaldybių biudžetuose

13 lentelė. Savivaldybių (60) išlaidų procentinė dalis pagal funkcinę klasifikaciją

Valstybės funkcijos pavadinimas	2012 m.		2018 m.		Skirtumas (proc.)
	bendra lėšų suma (tūkst. Eur)	proc. nuo visų išlaidų	bendra lėšų suma (tūkst. Eur)	proc. nuo visų išlaidų	
Bendrosios valstybės paslaugos	238 678,3	11,24	228 300,60	7,55	-3,68
Gynyba	1 539,5	0,07	1 969,70	0,07	-0,01
Viešoji tvarka ir visuomenės apsauga	19 115,9	0,90	30 712,10	1,02	0,12
Ekonomika	117 467,1	5,53	371 108,50	12,28	6,75
Aplinkos apsauga	73 310,6	3,45	144 981,90	4,80	1,35
Būstas ir komunalinis ūkis	75 932,8	3,57	206 172,20	6,82	3,25
Sveikatos apsauga	17 190,1	0,81	36 922,80	1,22	0,41
Poilsis, kultūra ir religija	117 780	5,54	251 622,10	8,33	2,78
Švietimas	1 038 697,7	48,90	1 359 236,70	44,98	-3,92
Socialinė apsauga	424 547,3	19,99	391 121,30	12,94	-7,04
Iš viso išlaidų:	2 124 259,3	100,00	3 022 147,9	100,00	0,00

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Finansų ministerijos duomenis

83. Savivaldybės socialinę apsaugą finansavo daugiausia iš įstatymu socialinei piniginei paramai teikti skirtų lėšų, pvz.: 2017 m. trijose savivaldybėse numatytas mažesnis biudžetas socialinei apsaugai, nei skirta lėšų; keturiuose savivaldybėse skirtos lėšos sudarė per 90 proc. socialinės apsaugos biudžeto, 13-oje – per 80 procentų. 2018 m. savivaldybių, skiriančių socialinei apsaugai daugiau savo biudžeto lėšų, skaičius didėja: 2018 m. visoms joms įstatymu skirtos lėšos sudarė 57 proc. jų socialinės apsaugos biudžetų, 2017 m. – 68 proc. (žr. 7 priedą, 9–10 pav.).
84. Savivaldybės, norėdamos užtikrinti, kad parama patenkintų minimalius vartojimo poreikius, turėtų analizuoti socialinę ekonominę situaciją, skirtų išteklių panaudojimo efektyvumą ir poveikį ir tuo remdamosi nustatyti gyventojų poreikius atitinkantį socialinės apsaugos finansavimo prioritetą.

4. SOCIALINĖS PARAMOS VERTINIMO SISTEMA TURĖTŲ ATSKLEISTI JOS EFEKTYVUMĄ VALSTYBĖS IR SAVIVALDYBIŲ LYGMENIMIS

85. Tarptautinės organizacijos rekomenduoja nustatyti bendrus rodiklius ir gaires, pagal kuriuos būtų vertinami kovos su skurdu rezultatai nacionaliniu ir teritoriniu lygmenimis ir priemonių veiksmingumas¹¹⁵.
86. Laikėmės nuostatos, kad paramos vertinimo sistema parodo jos efektyvumą, kai:
- visi ministerijos priimti sprendimai dėl socialinės paramos sistemos buvo paremti turimų duomenų analize¹¹⁶;
 - ministerija bent 1 kartą per metus atlieka socialinės paramos efektyvumo analizes¹¹⁷;
 - savivaldybės stebi skurdo rodiklius ir pagal juos priima sprendimus¹¹⁸.
87. Socialinei politikai formuoti, analizėms ir prognozėms atlikti ministerija naudojami Eurostato ir Statistikos departamento teikiamais skurdo, pajamų nelygybės ir kitais rodikliais, taip pat išbando tarptautinį mokesčių ir išmokų modelį „Euromod“, tačiau naudojami duomenys yra gaunami apklausų būdu¹¹⁹, todėl nėra galimybių atlikti analizių einamuoju laiku tarpgrupiniais ar teritoriniais pjūviais, nes:
- duomenys atsilieka apie 2 metus;
 - duomenys yra nereprezentatyvūs savivaldybių lygmeniu;
 - apsiribojama tik agreguotais rodikliais.
88. Ministerija naudoja duomenis ir iš savivaldybių, pavaldžių įstaigų, tyrimų ar informacinių sistemų (pvz., SPIS). Socialinės paramos stebėsenai ir poveikiui analizuoti šių duomenų nepakanka, nes namų ūkio lygmens duomenys išskaidyti skirtingose informacinėse sistemose ir registruose, duomenys apie teikiamas paslaugas netikslūs, o apie lengvatas duomenų nėra.
89. Nėra nuspręsta, kokius rodiklius reikėtų stebėti socialinės paramos efektyvumui ir poveikiui matuoti nacionaliniu ir savivaldybių lygmenimis. Ministerija nėra nustačiusi savivaldybėms siektinų ar rekomenduojamų rodiklių, pagal kuriuos būtų stebimas socialinės paramos priemonių veiksmingumas, o vienas svarbiausių rodiklių – skurdo – jų lygmeniu nėra stebimas ir analizuojamas.

¹¹⁵ Europos Parlamento rezoliucija dėl minimalių pajamų vaidmens kovojant su skurdu ir skatinant įtraukties principais grindžiamą visuomenę Europoje (2010/2039 (INI)), 30, 34, 36, 40, 45 str. Tarptautinės darbo organizacijos 2012 m. rekomendacija dėl minimalių socialinės apsaugos standartų (Nr. 202).

¹¹⁶ Europos Parlamento rezoliucija dėl minimalių pajamų vaidmens kovojant su skurdu ir skatinant įtraukties principais grindžiamą visuomenę Europoje (2010/2039 (INI)), 49, 52 p.; Viešojo valdymo tobulinimo programa, 13.1 p.; EST išvada „Kova su skurdu ir socialine atskirtimi. Integruotas požiūris“, 9273/16, 2016-05-26, 11, 15, 17 rekomendacijos šalims narėms.

¹¹⁷ Viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 metų programa, 12.1; 11.1.2; 13.1.5 p.; Europos Komisijos Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi planas, 20 p.

¹¹⁸ Europos Parlamento rezoliucija dėl minimalių pajamų vaidmens kovojant su skurdu ir skatinant įtraukties principais grindžiamą visuomenę Europoje (2010/2039 (INI)), 30, 34, 36, 40, 45 str.; Europos Parlamento Politikos departamento ataskaita „Minimalių pajamų politika ES“, 2017 (balandis), rekomendacijos šalims narėms, 91 psl. (6.1.4. skirsnis).

¹¹⁹ Europos Sąjungos ir Lietuvos pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimai.

90. Įvertinę savivaldybių (60) strateginius ir metinius planus ir socialines srities programas, nustatėme, kad juose trūksta socialinių priemonių poveikį parodančių kriterijų ir rodiklių (pavyzdys).

Socialinių priemonių poveikio stebėsenos savivaldybių strateginiuose planuose pavyzdžiai:

- 25 proc. (15) savivaldybių nenumatė jokių siektinų rezultatų socialinėje srityje;
 - 37 proc. (22) savivaldybių siektini rezultatai yra netinkami, nes orientuoti ne į teigiamus pokyčius ir rezultatus, bet į procesą (pvz.: projektų, programų, socialines paslaugas teikiančių įstaigų priimtų sprendimų dėl išmokų ir paslaugų skaičius, deleguotų funkcijų įgyvendinimas, socialinės paramos tikslingumas);
 - 38 proc. (23) savivaldybių dalį numatytų laukiamų rezultatų jau orientuoja į kriterijus, kurie rodo vykdomų priemonių ir įgyvendinamos politikos poveikį (pvz.: vidutinis mėnesinis (bruto) darbo užmokestis, nedarbo lygis, visuomenės pasitenkinimas socialinių paslaugų kokybe, šeimų, atkūrusių socialinius įgūdžius, dalis nuo gavusių paslaugas šeimų skaičius);
 - 60 proc. (36) savivaldybių nenumatė gerinti socialinės srities rodiklių, fiksuojamos tik faktinės reikšmės.
-

91. Atlikta apklausa parodė, kad apie pusė (29) savivaldybių pageidautų, kad nacionaliniu lygmeniu būtų nustatyti kriterijai, pagal kuriuos būtų galima atlikti stebėseną, analizuoti socialinės paramos efektyvumą savivaldybių lygmeniu, formuojant politikos kryptis ir vertinant gerosios praktikos pavyzdžius.
92. Įvertinę atsirinktus 2017 m. ministerijos parengtus teisės aktų projektus¹²⁰ nustatėme, kad juos rengiant nebuvo vertinama, kokį prognozuojamą poveikį šie pakeitimai turės konkrečioms socialinės paramos sistemos rodikliams (kaip pasikeis skurdo lygis, užimtumo rodikliai ar pan.). Ministerija patvirtino, kad dalis analizų ir prognozių suformuojama arba neatlikus skaičiavimų, arba atliekant juos individualiai susikurtomis skaičiuoklėmis, nėra galimybių remtis registrais, kuriuose teikiami duomenys apie asmenis, ir taikyti pagrįstus, efektyvius metodus bei modelius (pavyzdys).

Problemų, su kuriomis susiduria ministerija¹²¹, pavyzdžiai:

- veikloje taikomos analizės ir prognozavimo metodikos yra nelanksčios, neatitinka šiuolaikinių realiųjų;
 - neefektyvūs prognozavimo, sprendimų priėmimo, stebėsenos ir susiję procesai;
 - trūksta duomenų, reikalingų sprendimams priimti bei politikos įgyvendinimo kokybei užtikrinti, trūksta surinkimo, apdorojimo, analizės ir prognozavimo priemonių bei įrankių;
 - nėra sąlygų reikiama apimtimi analizuoti ir prognozuoti skurdo, gyventojų atskirties mažinimo, darbo, šeimos, vaikų ir jaunimo politikos srities rodiklius ir didinti jų pagrindu priimamų sprendimų efektyvumą bei įgyvendinimo kokybę.
-

93. Kitos šalys (Danija, Suomija, Islandija, Norvegija ir Švedija) socialinės politikos analizėms ir stebėsenai atlikti naudoja nacionalinių registrų duomenis¹²² (pavyzdys).

¹²⁰ PSPNGĮ 1, 4, 8, 10, 17, 20, 23 ir 25 straipsnių pakeitimo įstatymas (TAR, 2017-12-13 Nr. 2017-20024); Socialinės apsaugos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymo Nr. X-1710 pakeitimo įstatymas (TAR, 2017-12-13, Nr. 2017-20046); Išmokų vaikams įstatymo Nr. I-621 pakeitimo įstatymas (TAR, 2017-12-18, NR. 2017-20326); Vyriausybės 2017 m. rugsėjo 20 d. nutarimas Nr. 756.

¹²¹ Projekto Socialinės paramos politikos pokyčių prognozavimo, sprendimų priėmimo, derinimo ir veiksmingumo stebėsenos sistemos sukūrimas Nr. 10.1.1-ESFA-V-912-01-0011 paraiška.

¹²² Navickė J., Čižauskaitė A. Administracinių duomenų jungimas ir naudojimas fiskalinės politikos analizės ir prognozavimo tikslais Lietuvoje.

Administracinių mikrolygmens duomenų jungimo pavyzdžiai

- Švedijoje nacionaliniuose registruose kaupiami duomenys apie visą gyventojų populiaciją ir naudojami socialinės ir sveikatos apsaugos sistemoms tobulinti. Kadangi skirtinguose registruose duomenys yra kaupiami pagal asmens tapatybės numerį, jie leidžia sujungti skirtingus duomenis (pvz.: socialinius, sveikatos, pajamų ir pan.).
- Estija atliko galimybių studiją ir rengia administracinės mikrolygmens duomenų rinkmenos prototipą, kurį numatoma panaudoti mokesčių ir išmokų mikrosimuliacijoms ir kitoms analizėms.

-
94. Ministerija, siekdama gerinti valdymo sprendimų kokybę, pradeda kurti socialinės paramos pokyčių analizės, prognozavimo ir stebėsenos sistemą (pavyzdys).

Pokyčių audito metu pavyzdžiai

2018 m. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija pradėjo įgyvendinti projektą, kurio metu kuriama paramos politikos pokyčių prognozavimo, sprendimų priėmimo, derinimo ir veiksmingos stebėsenos sistema. Pirmą kartą atliktas prognostinis skaičiavimas, kokią įtaką vaikų skurdui turės padidėjęs vaikų išmokų dydis. 2019 m. parengta galimybių studija, kurioje siūloma jungti mikrolygmens administracinius (registru) duomenis ir taip naudoti visa informacija apie visą populiaciją. Šią informaciją būtų galima naudoti fiskalinės politikos analizės ir prognozavimo tikslais, taip pat atlikti skurdo paplitimo ir dinamikos stebėseną pagal savivaldybes.

Siūlomos priemonės aptariamoms su Vyriausybe, kitomis suinteresuotomis ministerijomis ir Statistikos departamentu.

-
95. Siekiant vykdyti įrodymais grįstą politiką, priimti pagrįstus sprendimus ir analizuoti vykdomų priemonių ir investicijų poveikį visuomenės socialinei gerovei, reikia sukurti sistemą ir nustatyti rodiklius, kurių pagrindu būtų galima stebėti ir vertinti situaciją nacionaliniu ir savivaldybių lygmenimis.

REKOMENDACIJŲ ĮGYVENDINIMO PLANAS

Rekomendacijos eilės numeris ataskaitoje	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / Priemonės / Komentarai*	Rekomendacijos įgyvendinimo ir informavimo apie įgyvendinimą data*
1.	Siekiant, kad socialinė parama užtikrintų jos gavėjų minimalius ir individualius poreikius ir skatintų integraciją į darbo rinką, savivaldybėse būtina taikyti socialinės paramos kompleksinio teikimo modelį. Tam reikalinga sukurti priemones, kurias pritaikius savivaldybės turėtų galimybę nustatyti, planuoti ir stebėti asmeniui ar šeimai skirtą socialinę paramą, jos veiksmingumą.	Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai	<ol style="list-style-type: none"> Įgyvendinus projektus „Socialinės paramos prieinamumo didinimo“ ir „Socialinės paramos šeimai informacinės sistemos elektroninių paslaugų plėtra“, užtikrinti socialinės paramos prieinamumą ir kompleksškumą derinant socialinės paramos formas tarpusavyje, atsižvelgiant į asmens (šeimai) individualius poreikius. Siekiant socialinės paramos efektyvumo (socialinės paramos prieinamumo, įgalinimo ir adekvatumo), tobulinti Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymą, tikslinant piniginės socialinės paramos teikimo principus. Įgyvendinti užimtumo skatinimo ir motyvavimo paslaugų nedirbantiems ir socialinę paramą gaunantiems asmenims bandomąjį modelį Alytaus miesto, Akmenės rajono, Druskininkų, Pagėgių, Panevėžio miesto ir Šilutės rajono savivaldybėse (toliau – Užimtumo skatinimo modelis). Atlikti Užimtumo skatinimo modelio rezultatų vertinimą. Tobulinti teisinį reglamentavimą, atsižvelgiant į Užimtumo skatinimo modelio rezultatų vertinimo išvadas. Organizuoti gerosios patirties pasidalijimo renginius savivaldybėms apie Užimtumo skatinimo modelio įgyvendinimo metu pasiteisinusias užimtumo skatinimo ir motyvavimo paslaugas bei priemones nedirbantiems ir socialinę paramą gaunantiems asmenims. 	<p>2022 m. IV ketv.</p> <p>2020 m. III ketv.</p> <p>2022 m. I ketv.</p> <p>2022 m. II ketv.</p> <p>2022 m. III ketv.</p> <p>2022 m. III ketv.</p>
2.	Siekiant didinti socialinės paramos prieinamumą, kad informacija visuomenei būtų pateikiama aiškiai ir suprantamai, parama būtų teikiama patogiau ir pasiektų visus asmenis, kuriems ji reikalinga:	Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai		
2.1.	pateikti informavimo priemone susistemintą informaciją apie visas paramos rūšis pagal gyvenimo atvejus;	Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai	<ol style="list-style-type: none"> Konsultuojantis su socialiniais partneriais – Lietuvos savivaldybių asociacija, NVO ir kitomis suinteresuotomis šalimis, identifikuoti veiksmingiausius informacijos teikimo būdus paramos gavėjams ir juos naudoti informacijos sklaidai. Parengti, paskelbti ir išplatinti savivaldybėms, NVO ir kitoms suinteresuotoms grupėms susistemintą informaciją (platinti skirtas informacijos rinkinys ir informacinis leidinys) apie socialinės paramos rūšis ir socialinio draudimo išmokas pagal gyvenimo atvejus. 	<p>2019 m. IV ketv.</p> <p>2020 m. I ketv.</p> <p>2020 m. II ketv.</p>

Rekomendacijos eilės numeris ataskaitoje	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / Priemonės / Komentarai*	Rekomendacijos įgyvendinimo ir informavimo apie įgyvendinimą data*
			3. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos svetainėje www.socmin.lrv.lt sukurti informacijos pateikimo platformą, kurioje informacija apie visas socialinės paramos rūšis ir socialinio draudimo išmokas būtų pateikta pagal gyvenimo atvejus, susisteminta, vienoje vietoje ir lengvai pasiekiami bei suprantama gyventojams.	
2.2.	tobulinti informacines sistemas, kad būtų užtikrintos prašymų pateikimo, asmens bylos formavimo ir prieigų prie trūkstamų registrų ar informacinių sistemų galimybės.	Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai	Patobulinti Socialinės paramos šeimai informacinės sistemos (SPIS) funkcionavimą: 1. Įdiegti visų socialinės paramos formų elektroninį prašymą. 2. Sukurti elektroninę asmens bylą, kurioje būtų kaupiami duomenys apie visą asmeniui / šeimai teikiamą paramą (paslaugas, išmokas ir lengvatas). 3. Sukurti prieigas prie registrų ar informacinių sistemų, kurių duomenis savivaldybės naudoja teikdamos socialinę paramą. 4. Sukurti SPIS socialiniams darbuotojams skirtą posistemį bei mobiliąją aplikaciją, leidžiančią pagerinti socialinių darbuotojų darbo organizavimą bei teikiamų paslaugų kokybę.	2021 m. III ketv.
3.	Siekiant užtikrinti, kad galintys dirbti asmenys galėtų lengviau integruotis į darbo rinką, ir remti negalinčių dirbti socialinį aktyvumą:	Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai		
3.1.	tikslinti socialinių paslaugų planų sudarymo metodiką – numatyti detalų paslaugų poreikio nustatymo procesą;	Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai	Parengti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. lapkričio 15 d. nutarimo Nr. 1132 „Dėl Socialinių paslaugų planavimo metodikos patvirtinimo“ pakeitimo projektą, suderinti jį su Lietuvos savivaldybių asociacija bei kitomis suinteresuotomis institucijomis ir pateikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei.	2020 m. IV ketv.
3.2.	parengti teisės aktų pakeitimus įvertinus papildomos socialinės pašalpos įsidarbinus skyrimo sąlygas ir taikymo praktiką.	Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai	Siekiant sudaryti palankesnes sąlygas gauti papildomą socialinę pašalpą įsidarbinus, tobulinti Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymą, peržiūrint ir supaprastinant papildomai skiriamos socialinės pašalpos įsidarbinus gavimo kriterijus.	2020 m. III ketv.
4.	Siekiant vykdyti įrodymais grįstą politiką, priimti pagrįstus sprendimus ir analizuoti vykdomų priemonių ir investicijų poveikį visuomenės socialinei gerovei:	Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai		
4.1.	tobulinti valstybės socialinės paramos efektyvumo ir poveikio stebėsenos sistemą;	Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai	1. Patobulinti valstybės socialinės paramos efektyvumo ir poveikio vertinimo sistemą, įdiegiant socialinės paramos, fiskalinės ir socialinės apsaugos politikos analizės modelio EUROMOD Lietuvos komponentą. 2. Taikyti EUROMOD praktiškai atliekant įrodymais grindžiamą socialinės paramos sprendimų planavimą ir vertinimą, keičiant teisės aktus dėl socialinės paramos.	2020 m. I ketv. 2021 m. I ketv.

Rekomendacijos eilės numeris ataskaitoje	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / Priemonės / Komentarai*	Rekomendacijos įgyvendinimo ir informavimo apie įgyvendinimą data*
4.2.	sukurti savivaldybių socialinės paramos rezultatyvumo matavimo sistemą.	Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai	<ol style="list-style-type: none"> Sukurti ir su savivaldybėmis suderinti socialinės paramos rezultatyvumo matavimo rodiklių rinkinį. Nusistatyti duomenų rinkimo ir stebėsenos tvarką. Viešai skelbti savivaldybių socialinės paramos stebėsenos pagal nustatytą rodiklių rinkinį rezultatus. 	2021 m. I ketv.

* – priemonės ir terminus rekomendacijoms įgyvendinti pateikė 1 subjektas (-ai).

Atstovas ryšiams, atsakingas už Valstybės kontrolės informavimą apie rekomendacijų įgyvendinimą plane nustatytais terminais:

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Piniginės paramos ir būsto skyriaus vedėja Svetlana Kulpina, tel. 8 706 64 264, el. p. Svetlana.Kulpina@socmin.lt

Visuomenės gerovės audito departamento vyriausioji patarėja, pavaduojanti departamento direktorių

Aurelija Brukštutė

Vyriausioji valstybinė auditorė

Aušrinė Asanavičienė

PRIEDAI

Valstybinio audito ataskaitos
„Ar socialinė parama užtikrina skurdžiai
gyvenančių asmenų minimalius poreikius ir
skatina įsitraukti į darbo rinką“
1 priedas

Santrumpos ir sąvokos

SADM – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

SPIS – Socialinės paramos šeimai informacinė sistema.

PARAMA – socialinės paramos apskaitos informacinė sistema.

MMA – minimalioji mėnesinė alga.

NVO – nevyriausybinės organizacijos.

MVPD – minimalių vartojimo poreikių dydis.

Socialinė parama apima testuojamas ir kategorines, ne socialinio draudimo principu besiremiančias pinigines išmokas, taip pat nepiniginę pagalbą daiktais, kitomis priemonėmis bei asmeninėmis socialinėmis paslaugomis¹²³.

Socialinės paslaugos – tai paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui (šeimai), dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam gebėjimų arba juos praradusiam ar neturinčiam galimybių savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimomis) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime.

Viešieji darbai – tai laikinojo pobūdžio darbai įmonėse, įstaigose, organizacijose ar kitose organizacinėse struktūrose, teikiantys socialinę naudą vietos bendruomenei, padedantys palaikyti ir (ar) plėtoti vietos bendruomenės socialinę infrastruktūrą.

Socialinė pašalpa – tai pašalpa, skiriama asmeniui ar šeimai, jeigu pajamos vienam asmeniui yra mažesnės už valstybės remiamų pajamų dydį (122 Eur) ir nuosavybės teise turimo turto vertė neviršija turto vertės normatyvo.

Namų ūkis – atskirai gyvenantis vienas asmuo arba grupė viename būste gyvenančių asmenų, kurie dalijasi išlaidas ir bendrai apsirūpina gyventi būtinomis priemonėmis.

Vieno langelio principas – tai toks principas, kai viešojo valdymo institucijos informaciją, reikalingą prašymams nagrinėti, sprendimams priimti, gauna pačios, neprašydamos to padaryti piliečių ar kitų asmenų¹²⁴.

Lietuvos paslaugų katalogas (www.lietuva.gov.lt) – tai toks portalas, kuriame gyventojai, verslo subjektai, viešojo sektoriaus institucijos vienoje vietoje gali rasti informaciją apie visas Lietuvos viešojo administravimo institucijų teikiamas viešąsias ir administracines paslaugas.

¹²³ Žalimienė L., Dunajevus E. Socialinės paramos dilema – tarp autonomijos ir paternalizmo. VU leidykla, 2015. p. 32.

¹²⁴ Vyriausybės 2012-02-07 nutarimu Nr. 171 patvirtinta Viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 metų programa, 11.2.3 p.

Valstybinio audito ataskaitos
 „Ar socialinė parama užtikrina skurdžiai
 gyvenančių asmenų minimalius poreikius ir
 skatina įsitraukti į darbo rinką“
 2 priedas

Audito apimtis ir metodai

Audito apimtis

Audito tikslas – įvertinti, ar socialinės paramos skurdžiai gyvenantiems asmenims sistema suteikia galimybes patenkinti jų minimalius vartojimo poreikius ir ar savivaldybės tinkamai panaudoja įsitraukimo į darbo rinką skatinimo priemones.

Pagrindiniai audito klausimai: ar sukurta sistema identifikuoja skurdžiai gyvenančius asmenis, kuriems reikalinga socialinė parama; ar identifikavus skurdžiai gyvenančius asmenis siūloma kompleksinė parama užtikrinant jų minimalius vartojimo poreikius; ar efektyviai suteikiama kompleksinė parama skurdžiai gyvenantiems asmenims; ar sukurtas mechanizmas socialinės paramos sistemai stebėti ir vertinti.

Audituojamasis (-i) subjektas (-ai) – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 60 savivaldybių (12-oje iš jų lankėmės).

Audituojamasis laikotarpis – 2012–2017 metai. Siekdami vertinti tam tikrais aspektais, taip pat nustatyti rodiklių kaitą, naudojome ir kitų metų duomenis.

Apribojimai: siekdami efektyviai panaudoti turimus audito išteklius ir pateikti poveikį darančias rekomendacijas, atlikdami auditą turėjome tikslą įvertinti skurdžiai gyvenantiems asmenims teikiamą valstybės socialinę paramą (išmokomis, paslaugomis, lengvatomis) nevertindami priežasčių, dėl kurių asmenys atsidūrė skurde, taip pat nevertinome sudaromų sąlygų tas priežastis pašalinti. Audito metu nevertinome sukurtos mokesstinės bazės, mokesčių ar kitų rinkliavų dydžių įtakos skurdo lygiui. Audito metu nevertinome vidutinio darbo užmokesčio ir pensijų šalyje dydžio įtakos skurdo lygiui.

Auditas atliktas pagal Valstybinio audito reikalavimus¹²⁵ ir tarptautinius aukščiausiųjų audito institucijų standartus¹²⁶.

Audito duomenų rinkimo ir vertinimo metodai

Audito ataskaitos skyrius	Taikyti duomenų rinkimo ir vertinimo metodai	Tikslas
1. Būtina gerinti paramos prieinamumą	<u>Dokumentų peržiūra. Analizavome teisės aktus:</u> – Europos Parlamento, Europos Komisijos ir Europos Sąjungos Tarybos teisės aktus, kuriuose įtvirtintos rekomendacijos, kaip įtraukti su skurdu ir socialine atskirtimi susiduriančius asmenis į visuomenę, kaip formuoti socialinės apsaugos ir paramos politiką, vertinome rekomendacijas dėl paramos teikimo organizavimo proceso; – LR įstatymus, Vyriausybės nutarimus ir kitus teisės aktus, reglamentuojančius socialinės paramos teikimą, visuomenės informavimo procesus, interneto svetainių ir kitų informacinių sistemų reikalavimus; – EŽTT praktiką;	Nustatyti, ar visuomenės informavimo apie socialinę paramą skurdžiai gyvenančių asmenų identifikavimas ir paramos teikimo procesas sukurti tinkamai ir užtikrina paramos prieinamumą.

¹²⁵ Valstybės kontrolieriaus 2002-02-21 įsakymas Nr. V-26 „Dėl Valstybinio audito reikalavimų patvirtinimo“.

¹²⁶ 3000-asis TAAIS „Veiklos audito standartas“. Prieiga per internetą: <http://www.vkontrolė.lt/page.aspx?id=350>.

Audito ataskaitos skyrius	Taikyti duomenų rinkimo ir vertinimo metodai	Tikslas
	<p>– mokslinę literatūrą, kurioje nagrinėta visuomenės informavimo apie socialinę paramą tematika.</p> <p><u>Duomenų peržiūra. Atlikome palyginamąją analizę:</u></p> <p>– sukurtų IS (SPIS, PARAMOS, 60-ies savivaldybių svetainių, SADM svetainių, Lietuvos paslaugų katalogo, PASIS) vertinimą pagal nustatytus kriterijus;</p> <p>– audituotų savivaldybių (12) teiktų lankstinukų ir bukletų, rajoninės spaudos pavyzdžių, kuriuose pateikiama informacija apie socialinę paramą, vertinimą;</p> <p>– užsienio praktikos – Airijos, Suomijos ir Didžiosios Britanijos svetainių, sukurtų informacijai apie socialinę paramą teikti – vertinimą, lyginome paramos teikimo laiką.</p> <p><u>Stebėjimas:</u> atsirinktose savivaldybėse (12) vertinome informacinėse lentose skelbiamos informacijos apie socialinę paramą turinį. Atrinktos savivaldybės: Vilniaus m., Akmenės, Tauragės, Biržų, Pakruojo, Lazdijų, Vilniaus, Šalčininkų, Raseinių, Utenos, Ignalinos r., Kalvarijos. Savivaldybes atrinkome pagal auditorių parengtas 4 efektyvumo grupes (išvestiniai rodikliai, kuriems priskirti balai pagal kriterijus, sudarytus iš bendro gyventojų skaičiaus, pašalpos gavėjų skaičiaus nuo bendro gyventojų skaičiaus, ilgalaikių bedarbių skaičiaus nuo darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus, diskrecijos teisės naudojimo): ėmėme po 2 savivaldybes iš kiekvienos grupės (daugiausia ir mažiausiai balų surinkusias savivaldybes). Šiose savivaldybėse buvo atliktos ir kitos audito procedūros.</p> <p><u>Apklauso:</u></p> <p>– <u>Savivaldybių administracijų apklausa (60).</u> Apklausoos tiriamoji visuma – 100 proc. Atranka netaikyta. Apklausoos atlikimo priemonės: elektroninis apklausų įrankis per VK svetainę. Visoms savivaldybėms išsiųstas raštas (2018-11-13 Nr. S-(9-5076)-829 savivaldybėms pagal sąrašą), informuojantis, kad bus atliekama apklausa. Paprašyta atsakymus į klausimus pateikti per elektroninę nuorodą, o pridėtus papildomus failus („Excel“ lenteles) – elektroniniu paštu. Klausėme, ar socialinės paramos sistema yra aiški, ar būtų naudinga, jei vienoje vietoje būtų pateikiama susisteminta informacija apie visą socialinės paramos sistemą.</p> <p>– <u>Savivaldybių socialinių darbuotojų apklausa (378).</u> Apklausti savivaldybių ir seniūnijų socialiniai darbuotojai, dirbantys su skurstančiais asmenimis, gaunančiais socialinę paramą iš savivaldybių. Remiantis skirtingais šaltiniais, Lietuvoje registruota apie 5 000 socialinių darbuotojų, tačiau tikslaus skaičiaus nėra žinoma, nes apskaita netvarkoma. Surinkus duomenis iš savivaldybių svetainių, rasti 936 kontaktai, nurodantys, kad socialiniai darbuotojai dirba su socialinės paramos gavėjais. Reprezentatyvi visuma, remiantis statistine atranka – 273. Visiems adresams (936) išsiųsti elektroniniai laišakai (2018-11-26) su elektronine nuoroda į VK apklausų įrankį. Klausėme, ar socialinės paramos sistema yra aiški, ar būtų naudinga, jei vienoje vietoje būtų pateikiama susisteminta informacija apie visą socialinės paramos sistemą.</p> <p>– <u>NVO apklausa (45).</u> Lietuvoje, remiantis Nacionalinio skurdo mažinimo organizacijų tinklo duomenimis, su skurde gyvenančiais asmenimis dirba apie 50 NVO. Taikyta nestatistinė NVO atranka – siekėme apklausti tikslines NVO, kurios dirba su skurstančiais asmenimis ir yra „arčiausiai žmogaus“. Klausimynai teikti visoms 50-iai organizacijų. Reprezentatyvumas neskaičiuotas. Klausėme, ar socialinės paramos sistema yra aiški, ar būtų naudinga, jei vienoje vietoje būtų pateikiama susisteminta informacija apie visą socialinės paramos sistemą.</p>	<p>Nustatyti, ar sukurtose IS, interneto svetainėse ir kitose informacijos pateikimo vietose (taikant kitus būdus) pateikiama visa informacija apie socialinę paramą, įvertinti, ar sukurtas patogus socialinės paramos teikimo procesas.</p> <p>Įvertinti, ar pateikiama pakankamai informacijos apie socialinę paramą, ar ji suprantama ir aiški.</p> <p>Įvertinti, kaip informacija apie socialinę paramą yra pateikiama gyventojams, taip pat išsiaiškinti IS galimybes.</p> <p>Įvertinti, ar paramos teikimo procesas yra patogus žmogui ir savivaldybėms.</p> <p>Nustatyti, ar savivaldybės identifikuoja skurdžiai gyvenančius asmenis.</p>

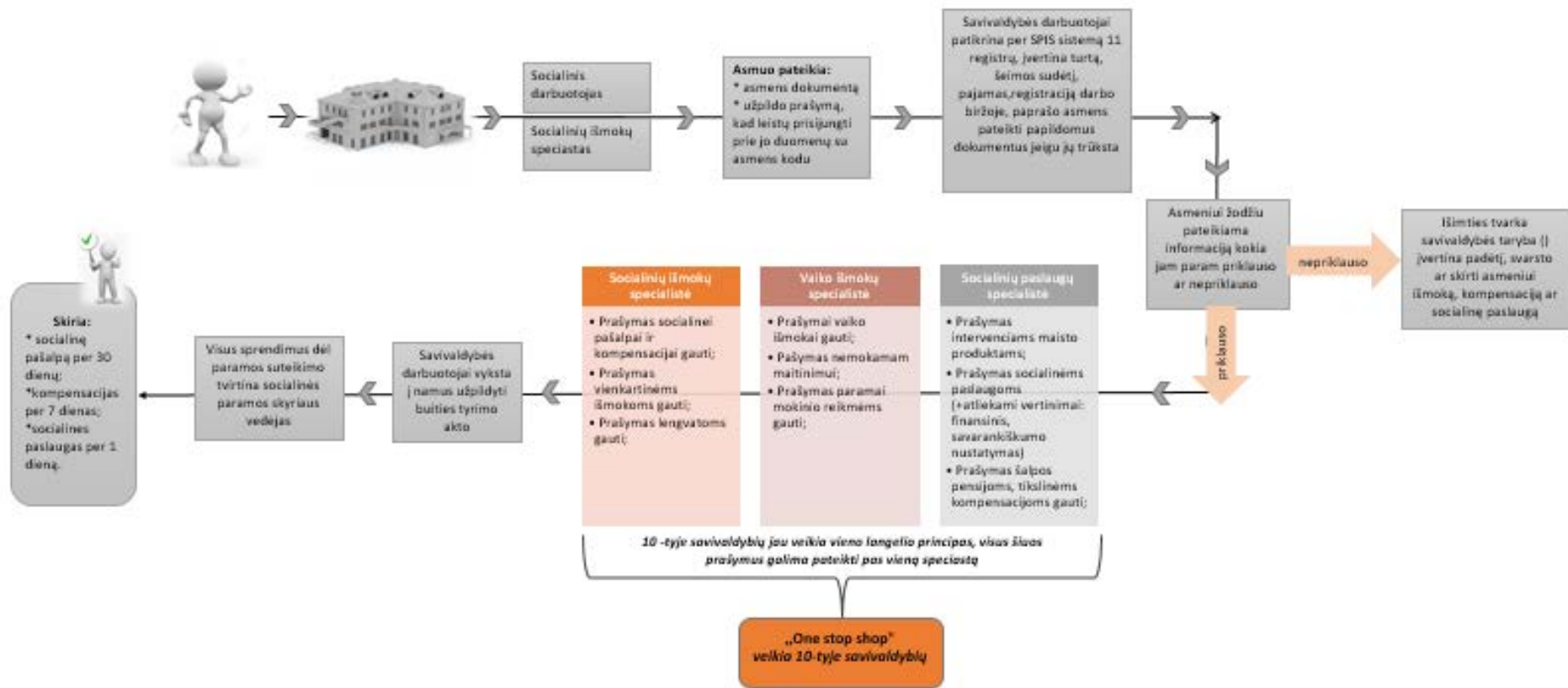
Audito ataskaitos skyrius	Taikyti duomenų rinkimo ir vertinimo metodai	Tikslas
	<p>– <u>Visuomenės apklausa (200)</u>. Taikyta nestatistinė atranka, orientuojantis į asmenis, kuriems kyla socialinės paramos poreikis. Reprezentatyvios imties skaičiavimai netaikyti, nes nežinoma tiriamoji visuma. Apklausa atlikta naudojantis VK apklausų įrankiu ir popierinėmis anketomis. Prašyta informaciją pateikti per NVO: „Stop skurdas“, Vilniaus arkivyskupijos CARITAS, „Vilniaus bočiai“, Lietuvos negalios organizacijų forumą. Klausėme, ar socialinės paramos sistema yra aiški, ar informaciją paprasta ir lengva rasti.</p> <p><u>Atvejo tyrimas</u>: analizuota atsitiktinių 426 atvejų bylose esanti informacija apie prašymų patenkinimo terminą, prašymų pateikimo būdus (IS ar popierinis), teiktus papildomus dokumentus. Įvertinti 1 279 prašymai.</p> <p>Atvejo tyrimui atlikti bylos atrinktos taikant statistinių paklaidų įvertinimo programą (taikomas 95 proc. patikimumas ir 5 proc. paklaida). Atrinkti 382 iš visų 74 550 socialinės pašalpos skyrimo atvejų šalyje. Taikant dviejų pakopų metodą, imtis didinama 10 proc. iki 420 atvejų. Apskaičiuota imtis proporcingai padalyta savivaldybėms, atsižvelgiant į pašalpos skyrimo atvejų skaičių jose. Kadangi savivaldybės (12) atrinktos pagal 4 kriterijus, pavyzdžių atranka reprezentuoja visumą. Atvejo tyrimo pavyzdžiai vertinti pagal namų ūkio tipus (vieniši asmenys, namų ūkiai su vaikais, namų ūkiai be vaikų), atsižvelgiant į socialines rizikas: pensinis amžius, neįgalumas. Iš pateiktų socialinės pašalpos gavėjų sąrašų pavyzdžiai atrinkti atsitiktinės statistinės atrankos būdu. Savivaldybėje į atranką nepatekus kuriai nors rizikai, bylų skaičius didintas profesiniu sprendimu, todėl gauti įrodymai iš 426 bylų. Vertinti laikotarpiai: 2017 m. II pusmetis ir 2018 m. I pusmetis. Namų ūkių duomenys vertinti remiantis savivaldybių pateikta informacija.</p> <p>Atliekant Atvejo tyrimą vertinti namų ūkiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> – vieniši asmenys; – du suaugę asmenys be vaikų; – vienas suaugęs asmuo su 1–2 vaikais; – vienas suaugęs asmuo su 3 ir daugiau vaikų; – du suaugę asmenys su 1–2 vaikais; – du suaugę asmenys su 3 ir daugiau vaikų. <p><u>Pokalbiai. Kalbėjome su:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – audituotų savivaldybių (12) darbuotojais, atsakingais už socialinę paramą, socialines išmokas, informacijos pateikimą, apie savivaldybėse taikomus skurdžiai gyvenančių asmenų identifikavimo būdus; – SADM, VRM atsakingais darbuotojais apie SPIS, PARAMOS ir PASIS galimybes. <p><u>Palyginamoji analizė ir aprašomoji statistika</u> taikytos vertinant surinktus audito įrodymus.</p>	
<p>2. Neišnaudojamos galimybės tenkinti asmenų individualius poreikius ir integruoti į darbo rinką</p>	<p><u>Dokumentų peržiūra. Analizavome teisės aktus:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – Europos Parlamento, Europos Komisijos ir Europos Sąjungos Tarybos teisės aktus, kuriuose įtvirtintos rekomendacijos dėl priemonių, skatinančių asmenų įgalinimą įsitraukti į darbo rinką, Lietuvai teiktas rekomendacijas, kaip skatinti asmenų įgalinimą įsitraukti į darbo rinką; – LR įstatymus ir kitus teisės aktus, reglamentuojančius socialinės paramos formas, jų teikimo pagrįstumą, NVO įtraukimą į paslaugų teikimą, savivaldybėms suteiktas papildomas galimybes teikti paramą, skatinti įsidarbinimą; – LR nutarimus dėl socialinių paslaugų teikimo; – mokslinę literatūrą, kurioje nagrinėjamas atvejo vadybos taikymas ir jo efektyvumas įgalinant asmenis įsitraukti į darbo rinką. <p><u>Atvejo tyrimas</u>: analizuota atsitiktinių 426 atvejų bylose ir SPIS bei sistemoje PARAMA esanti informacija apie namų ūkiams suteiktos paramos formas, individualių poreikių nustatymą,</p>	<p>Nustatyti, kaip tarpusavyje derinamos socialinės paramos formos, ar vertinami individualūs poreikiai, sudaromas planas.</p> <p>Nustatyti ir įvertinti, kaip savivaldybės planuoja socialines paslaugas, sudaro socialinių paslaugų planus.</p> <p>Nustatyti, ar savivaldybės tinkamai panaudoja sukurtus instrumentus papildomai socialinei paramai teikti.</p>

Audito ataskaitos skyrius	Taikyti duomenų rinkimo ir vertinimo metodai	Tikslas
	<p>kitos teikiamos paramos mastą: suteiktas pinigines išmokas, kompensacijas, socialines paslaugas ir lengvatas. Nevertinome suteiktos paramos pagrįstumo.</p> <p><u>Dokumentų analizė.</u> Analizavome <u>socialinius planus</u>: vertinome atsirinktų savivaldybių (12) socialinių paslaugų planus ir juose numatytas socialines paslaugas, analizavome, ar planai sudaryti atsižvelgiant į rekomendacijas.</p> <p><u>Apklauso:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – <u>Savivaldybių administracijų apklausa (60).</u> Klausėme, kokius socialinių paslaugų poreikio nustatymo būdus taiko kiekviena savivaldybė. Prašėme užpildyti pateiktus priedus, juose pateikiant informaciją apie socialinės paramos teikimą remiantis diskrecijos teise, taip pat apie papildomų formų paramos teikimą (vienkartinės, sąlyginės, periodinės ir tikslinės išmokas). – <u>Savivaldybių socialinių darbuotojų apklausa (378).</u> Klausėme, ar sudarant socialinių paslaugų planus atsižvelgiama į jų nuomonę, pateikėme sumodeliuotą situaciją, prašydami pateikti savo nuomonę, kokias paramos formas jie siūlytų savo savivaldybėje. – <u>NVO apklausa (45).</u> Klausėme, ar sudarant socialinių paslaugų planus atsiklausiama savivaldybėje dirbančių NVO nuomonės, ar Socialinių paslaugų katalogas yra aktualus ir atnaujintas. <p><u>Skaičiavimas, palyginamoji analizė:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – skaičiavome namų ūkiams suteiktos paramos formas, lyginome įvairiems namų ūkiams ir skirtingose savivaldybėse suteiktos paramos formas tam tikrais laikotarpiais; – skaičiavome ir lyginome asmenų, gavusių 50 proc. socialinę pašalpą įsidarbinus, skaičius rajonuose, Užimtumo didinimo programos rezultatus. <p><u>Pokalbiai. Kalbėjome su:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – atsirinktų savivaldybių administracijų darbuotojais ir socialiniais darbuotojais apie paramos formų derinimą. Rinkome informaciją apie suteiktą paramą, skaičiavome ir lyginome užimtumo didinimo programų vykdymo rezultatus; – Užimtumo tarnybos atstovais apie užimtumo didinimo programų vykdymą; – SADM atstovais apie užimtumo didinimo programų rezultatyvumą ir vykdymą, socialinių paslaugų stebėseną Lietuvos mastu; – ekspertais (mokslininkais) apie atvejo vadybos taikymo praktiką kitose šalyse. 	
<p>3. Socialinė parama neužtikrina minimalių vartojimo poreikių</p>	<p><u>Dokumentų peržiūra. Analizavome teisės aktus:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – Europos Parlamento, Europos Komisijos ir Europos Sąjungos Tarybos teisės aktus ir rekomendacijas, kuriose apibrėžiamas minimalių vartojimo poreikių užtikrinimo adekvatumas; – LT įstatymus ir teisės aktus, kuriuose įtvirtintos MVPD skaičiavimo nuostatos, numatyti paramos formų dydžiai; – EBPO, EK, EMIN teiktas Lietuvos ekonomikos apžvalgas, kuriose įvertintas Lietuvos minimalių pajamų užtikrinimo sistemos adekvatumas; – mokslinę literatūrą ir NVO tyrimus, kuriuos atliekant vertinti teikiamos piniginės paramos dydžiai ir jų adekvatumas. <p><u>Atvejo tyrimas:</u> analizuota atsirinktų 426 atvejų bylose ir SPIS bei sistemoje PARAMA esanti informacija apie namų ūkių turėtas pajamas ir suteiktos paramos dydžius, vertinant piniginius įverčius. Skaičiavimams duomenys rinkti ne tik iš SPIS ir sistemos PARAMA, popierinių bylų, bet ir iš kitų šaltinių: atskirų savivaldybės skyrių ar kitų pavaldžių įstaigų, NVO.</p> <p><u>Apklauso:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – <u>Savivaldybių administracijų apklausa (60).</u> Prašėme pateikti užpildytas formas, nurodant, kiek lėšų buvo skirta socialinei paramai. 	<p>Įvertinti, ar sukurta paramos sistema sudaro prielaidas užtikrinti minimalius vartojimo poreikius.</p> <p>Nustatyti, ar faktiškai suteikta parama namų ūkiams užtikrina minimalius jų vartojimo poreikius per nustatytą laikotarpį.</p> <p>Įvertinti piniginių lėšų skyrimo ir panaudojimo socialinei paramai savivaldybėse tendencijas.</p>

Audito ataskaitos skyrius	Taikyti duomenų rinkimo ir vertinimo metodai	Tikslas
	<p>– <u>Socialinių darbuotojų apklausa (378)</u>. Klausėme, ar, jų nuomone, socialinė parama adekvati.</p> <p><u>Skaičiavimas, palyginamoji analizė:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – skaičiavome namų ūkiams faktiškai suteiktą paramą, išreikštą piniginiiais įverčiais, lyginome ją su nustatytais MVPD, skirtumus išreikšdami procentais. Lyginome įvairių dydžių namų ūkiams ir skirtingose savivaldybėse suteiktą paramą; – skaičiavome savivaldybėse ir valstybės mastu socialinei paramai skirtas lėšas. Lyginome savivaldybės tarpusavyje, vertinome socialinės apsaugos lėšų, tenkančių vienam gyventojui, pasiskirstymą. Analizavome piniginei socialinei paramai skirtų ir panaudotų lėšų santykį su socialinei apsaugai skirtomis lėšomis; – skaičiavome FINMIN, SADM, Statistikos departamento teiktus duomenis apie savivaldybių ir nacionalines lėšas, skirtas socialinei apsaugai ir socialinei paramai. <p><u>Pokalbiai. Kalbėjomės su:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – audituotų savivaldybių (12) ir SADM atsakingais darbuotojais apie socialinei paramai skirtų lėšų panaudojimo tendencijas; – ekspertais (mokslininkais) apie socialinės paramos išmokų / kitų paramos formų adekvatumą. 	
<p>4. Nesukurta socialinės paramos poveikio vertinimo sistema</p>	<p><u>Dokumentų peržiūra. Analizavome teisės aktus, dokumentus:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – EK, ES ir nacionalinius teisės aktus, siekdami nustatyti, kokie tikslai numatyti siekiant mažinti skurdą, ar numatyti skurdo mažinimo rodikliai ir kokie; – LT teisės aktų projektų poveikio vertinimo pažymas, siekdami nustatyti, ar teikiant naujus teisės aktus yra numatomas poveikis skurdžiai gyvenantiems asmenims arba socialinės paramos efektyvumui; – 60 savivaldybių strateginius ir metinius veiklos planus, siekdami įvertinti, ar juose numatyta socialinės paramos stebėsenos sistema, ar numatyti skurdo mažinimo rodikliai, perkelti iš strateginių šalies dokumentų; – SADM strateginį ir metinį veiklos planus, siekdami įvertinti, ar juose numatyta socialinės paramos stebėsenos sistema. <p><u>Apklauso:</u></p> <p><u>Savivaldybių administracijų apklausa (60)</u>. Klausėme, kokius skurdo mažinimo ir socialinės paramos efektyvumo rodiklius jos yra numačiusios, ar būtų naudinga turėti nustatytus paramos efektyvumo kriterijus.</p> <p><u>Pokalbiai. Kalbėjomės su:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – SADM atstovais apie socialinės paramos efektyvumo rodiklius, kokie jie yra / turėtų būti; – ekspertais (mokslininkais) apie socialinės paramos efektyvumo rodiklių nustatymo poreikį, galimus variantus, užsienio patirtį. 	<p>Nustatyti ir įvertinti, ar nacionaliniu ir savivaldybių lygmenimis yra sukurta socialinės paramos efektyvumo stebėsenos sistema.</p>

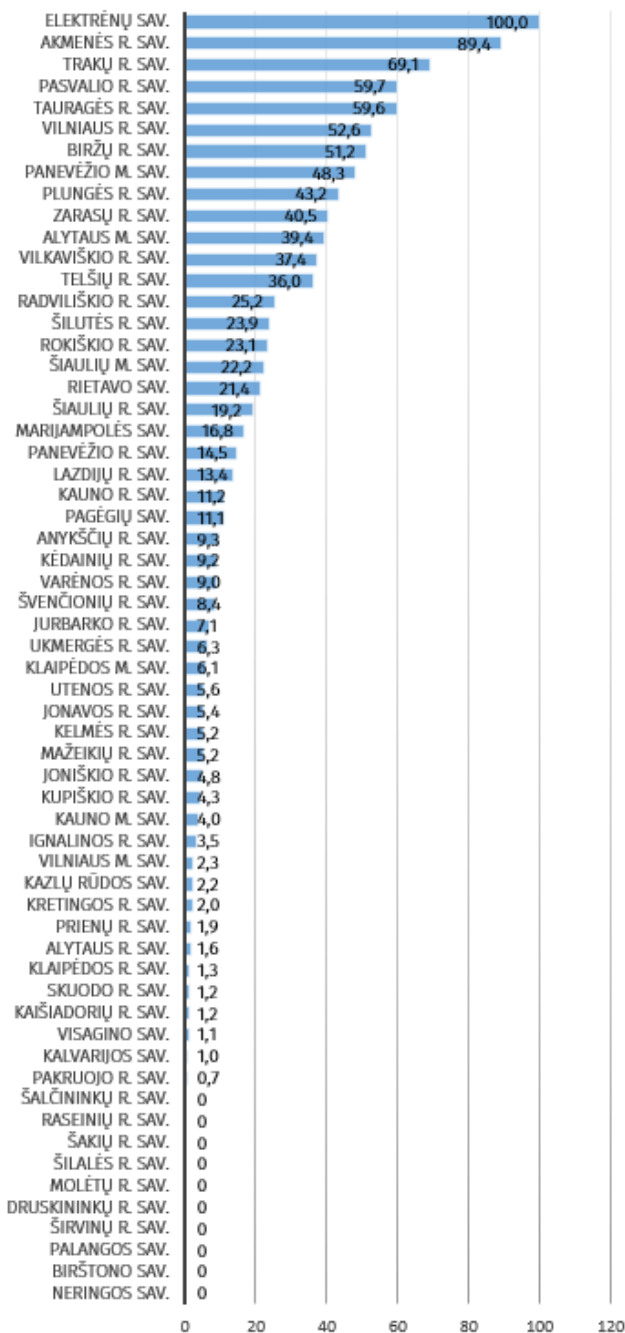
Valstybinio audito ataskaitos
 „Ar socialinė parama užtikrina skurdžiai gyvenančių asmenų
 minimalius vartojimo poreikius ir skatina įsitraukti į darbo
 rinką“
 3 priedas

Socialinės paramos gavimo procesas audituotose savivaldybėse

Valstybinio audito ataskaitos
 „Ar socialinė parama užtikrina
 skurdžiai gyvenančių asmenų
 minimalius vartojimo poreikius ir
 skatina įsitraukti į darbo rinką“
 4 priedas

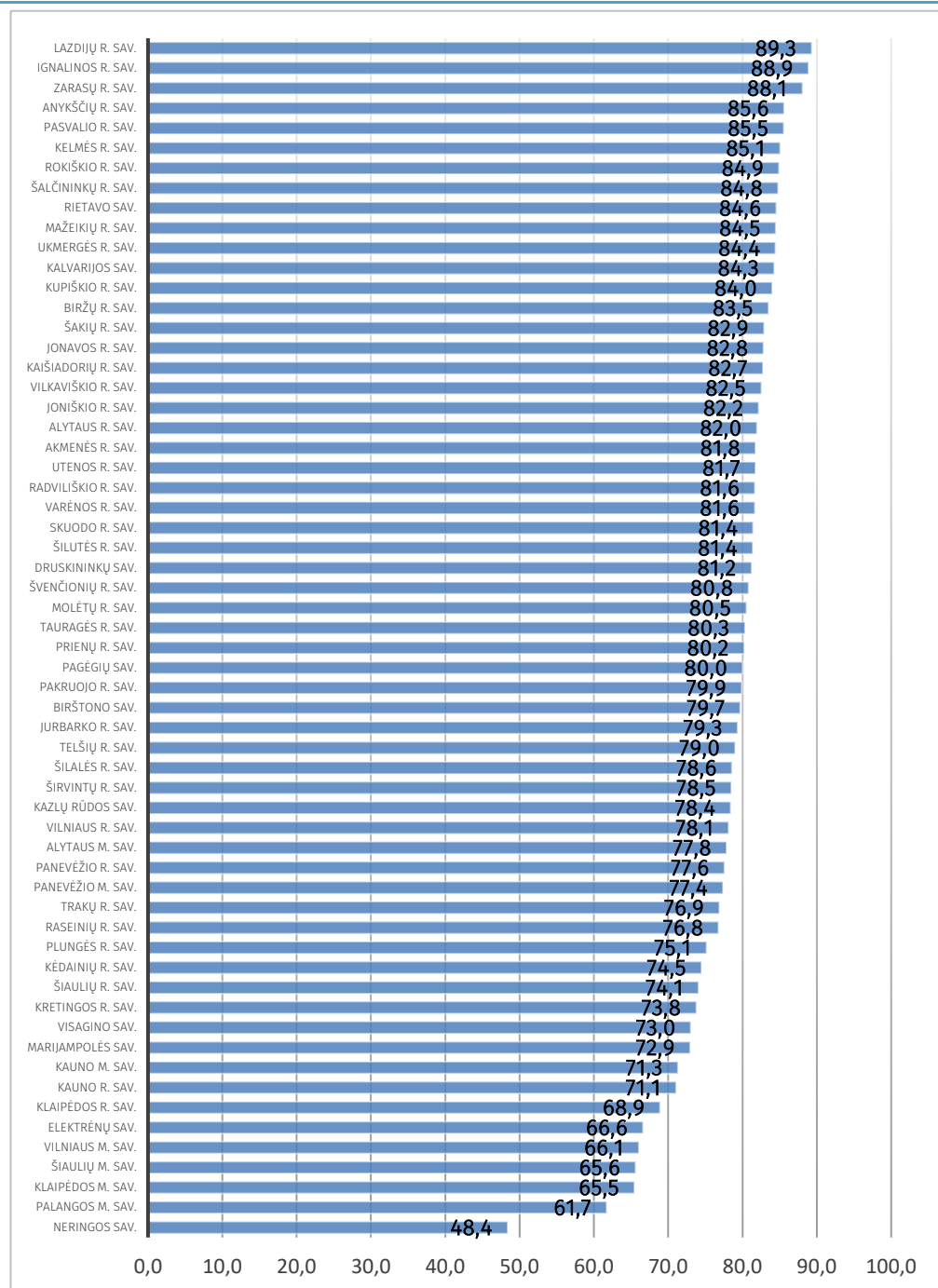
Papildomos socialinės pašalpos gavėjų dalis nuo įsidarbinusių asmenų skaičiaus savivaldybėje 2018 m., proc.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal SADM ir Užimtumo tarnybos duomenis

Valstybinio audito ataskaitos
 „Ar socialinė parama užtikrina
 skurdžiai gyvenančių asmenų
 minimalius vartojimo poreikius ir
 skatina įsitraukti į darbo rinką“
 5 priedas

2018 m. ilgiau kaip metus su pertraukomis gaunančių socialinę pašalpą asmenų dalis, proc.

Šaltinis – Valstybės kontrolė

Valstybinio audito ataskaitos
„Ar socialinė parama užtikrina
skurdžiai gyvenančių asmenų
minimalius vartojimo poreikius ir
skatina įsitraukti į darbo rinką“
6 priedas

Atvejo tyrimo detalūs rezultatai

1 lentelė. Namų ūkių gauta socialinė parama be kitų pajamų

Namų ūkio tipas	Socialinės paramos dydis neįtraukiant kitų pajamų 2017 m. (Eur)	Skirtumas nuo patvirtinto MVPD (proc.)	Socialinės paramos dydis neįtraukiant kitų pajamų 2018 m. (Eur)	Skirtumas nuo patvirtinto MVPD (proc.)
Vieniši asmenys	102,24	-57,1	117,19	-52,2
Du suaugę asmenys	70,28	-67,2	89,60	-59,4
Vienas suaugęs asmuo su 1–2 vaikais	87,40	-54	110,31	-43,7
Vienas suaugęs asmuo su 3 ir daugiau vaikų	115,64	-36,5	144,44	-23,1
Du suaugę asmenys su 1–2 vaikais	80,73	-57,5	107,03	-45,4
Du suaugę asmenys su 3 ir daugiau vaikų	80,15	-56	115,43	-38,5
Šaltinis – Valstybės kontrolė				

2 lentelė. Dirbusių asmenų skaičius

Namų ūkio tipas	Dirbo	Nedirbo	Ilgalaikis bedarbis	Pensinio amžiaus
Vieniši asmenys	12	131	76	22
Du suaugę asmenys	2	16	5	
Vienas suaugęs asmuo su 1–2 vaikais	13	48	7	
Vienas suaugęs asmuo su 3 ir daugiau vaikų	7	11	2	
Du suaugę asmenys su 1–2 vaikais	10	32	5	
Du suaugę asmenys su 3 ir daugiau vaikų	7	15	5	
Iš viso:	51	253	100	22

Šaltinis – Valstybės kontrolė

3 lentelė. Socialinės paramos dydis pagal formas (vidutiniškai) eurais

Namų ūkio tipas	Išmokos		Paslaugos		Kompensacijos		Lengvatos	
	2017 m.	2018 m.	2017 m.	2018 m.	2017 m.	2018 m.	2017 m.	2018 m.
Vieniši asmenys	97,55	113,29	5,35	6,97	28,24	40,21	128,19*	94,61 *
Du suaugę asmenys	72,64	84,97	3,8	5,04	33,27	34,26	0	0
Vienas suaugęs asmuo su 1–2 vaikais	72,39	90,14	17,68	21,41	15,71	20,32	5,52	3,5
Vienas suaugęs asmuo su 3 ir daugiau vaikų	90,50	126,14	20	22,84	17,76	22,17	0,13	0,13
Du suaugę asmenys su 1–2 vaikais	66,17	87,19	14,63	14,74	15,29	23,17	4,14	5,68
Du suaugę asmenys su 3 ir daugiau vaikų	60,32	93,51	14,42	15,95	10,32	11,72	0,03	0,03

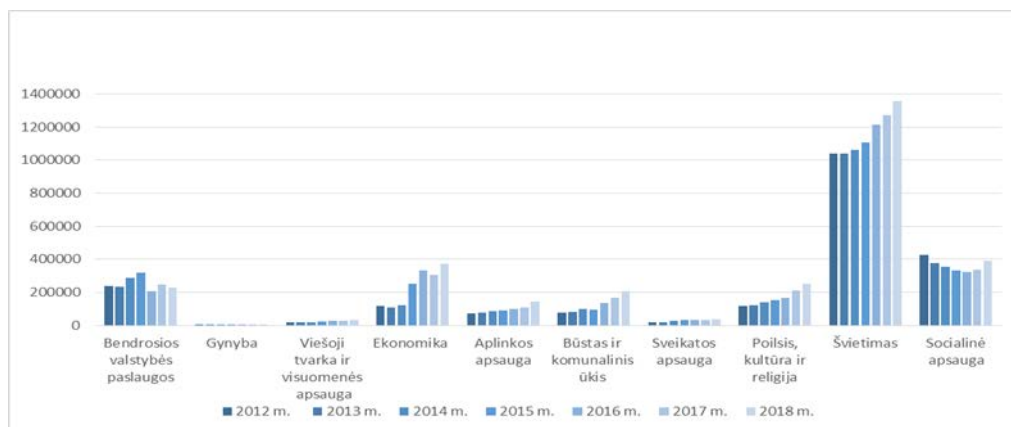
* Lengvatos buvo pritaikytos tik 2 atvejais iš 241 tirtų.

Šaltinis – Valstybės kontrolė

Valstybinio audito ataskaitos
 „Ar socialinė parama užtikrina skurdžiai
 gyvenančių asmenų minimalius poreikius ir
 skatina įsitraukti į darbo rinką“
 7 priedas

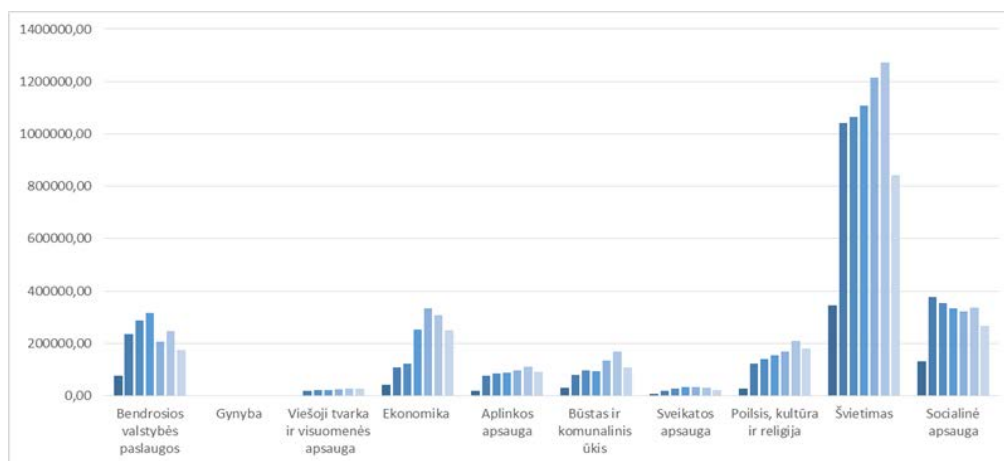
Savivaldybių (60) socialinei paramai skirtos lėšos

1 pav. Savivaldybių (60) išlaidų tendencijos pagal funkcinę klasifikaciją, tūkst. Eur

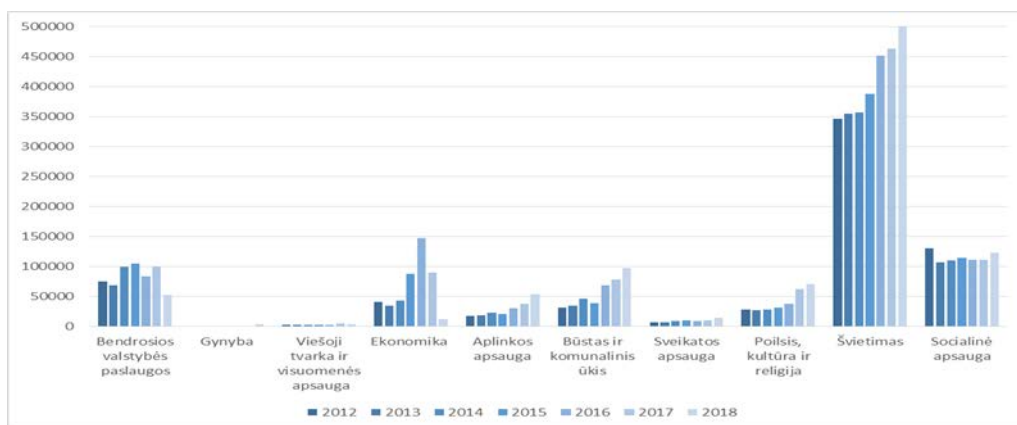
Šaltinis – Valstybės kontrolė

2 pav. Išlaidų pagal funkcinę klasifikaciją be didžiųjų savivaldybių (Vilniaus m., Kauno m., Klaipėdos m.) tendencijos 2012–2018 m., tūkst. Eur

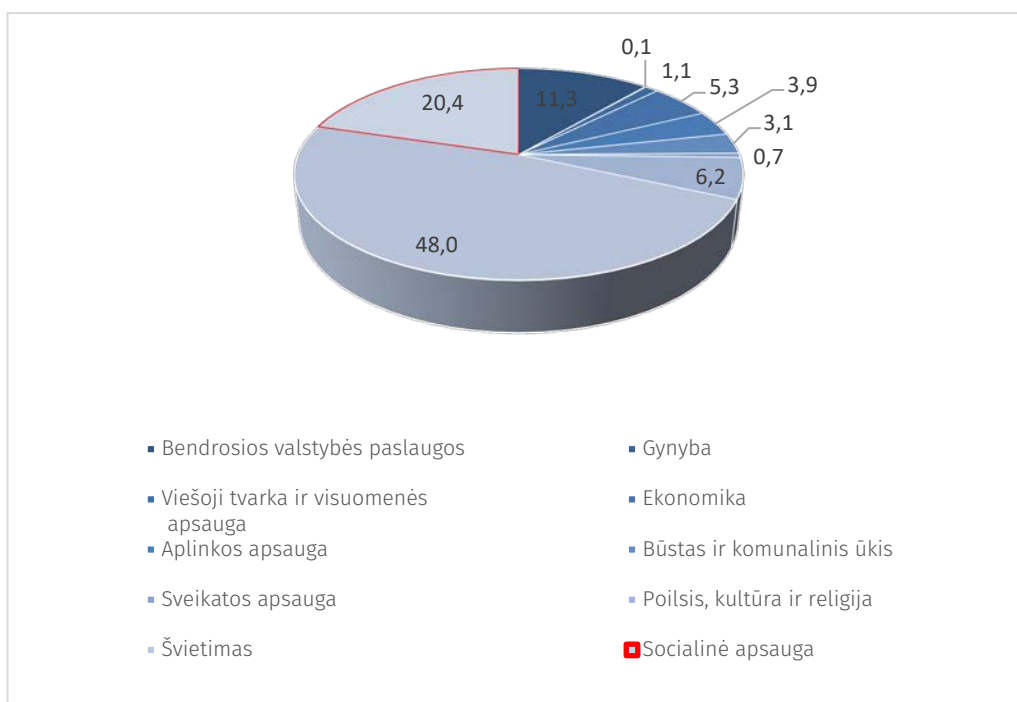
Šaltinis – Valstybės kontrolė

3 pav. Didžiųjų savivaldybių (Vilniaus m., Kauno m., Klaipėdos m.) išlaidų pagal funkcinę klasifikaciją tendencijos 2012–2018 m., tūkst. Eur

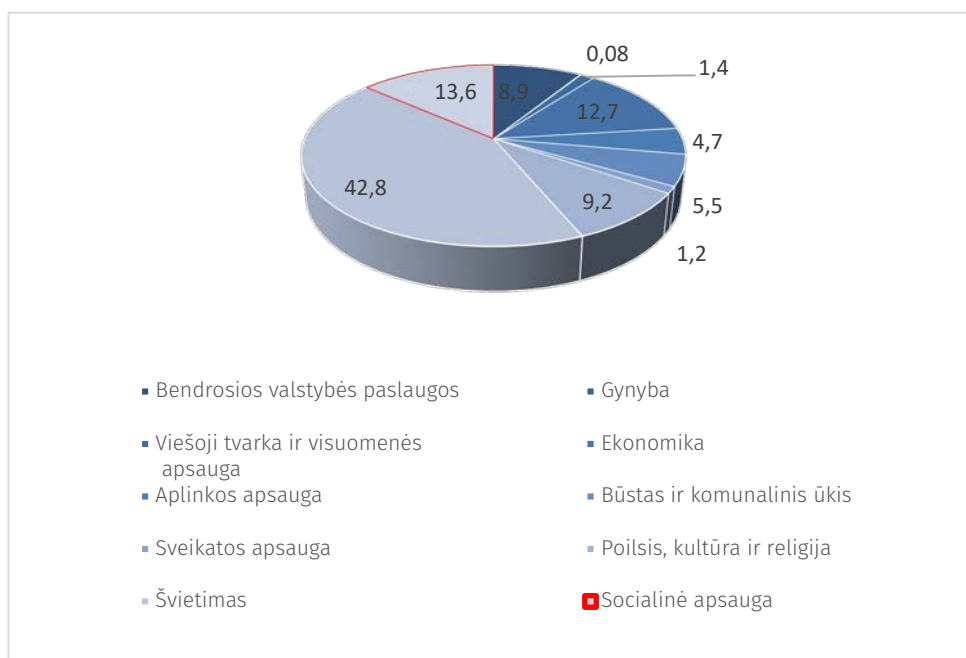

Šaltinis – Valstybės kontrolė

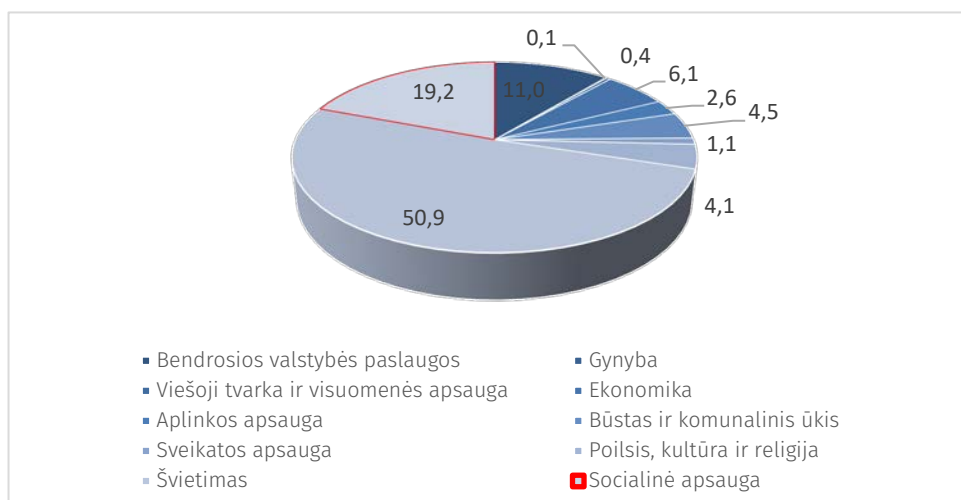
4 pav. Išlaidos pagal funkcinę klasifikaciją be didžiųjų miestų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos) 2012 m., proc.

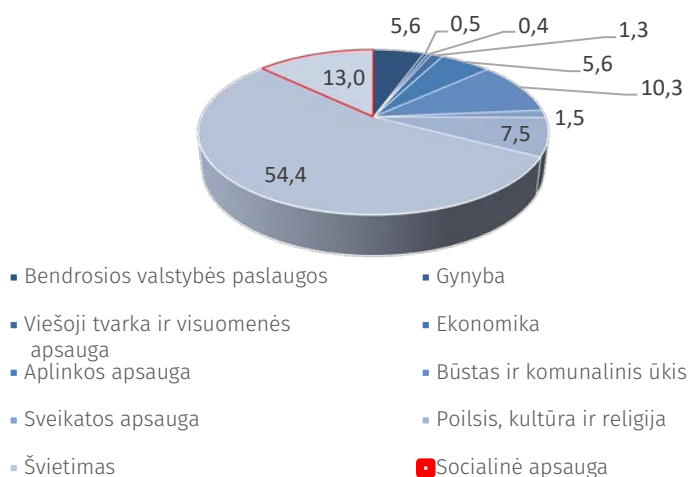
Šaltinis – Valstybės kontrolė

5 pav. Išlaidos pagal funkcinę klasifikaciją be didžiųjų miestų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos) 2018 m., proc.

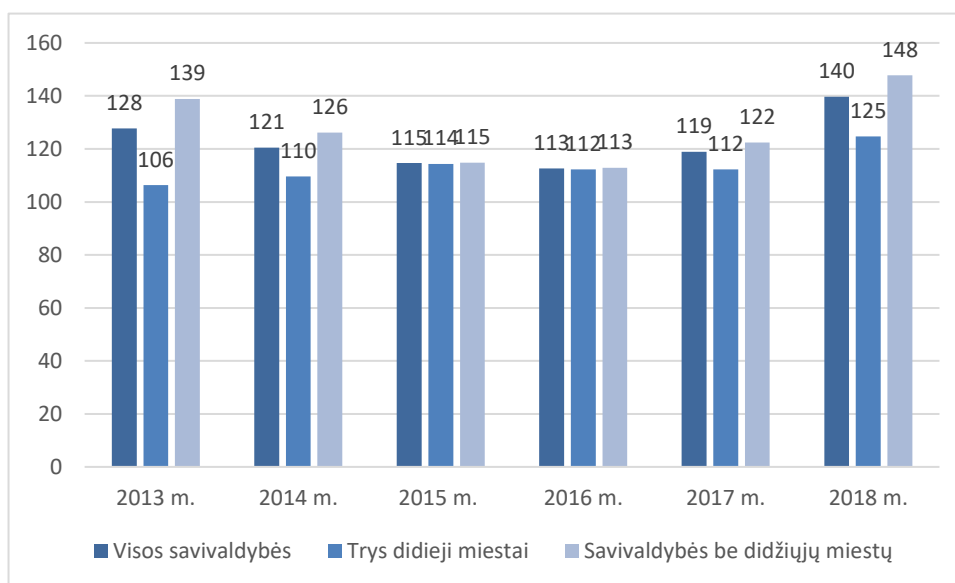
Šaltinis – Valstybės kontrolė

6 pav. Didžiųjų miestų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos) išlaidos pagal funkcinę klasifikaciją 2012 m., proc.

Šaltinis – Valstybės kontrolė

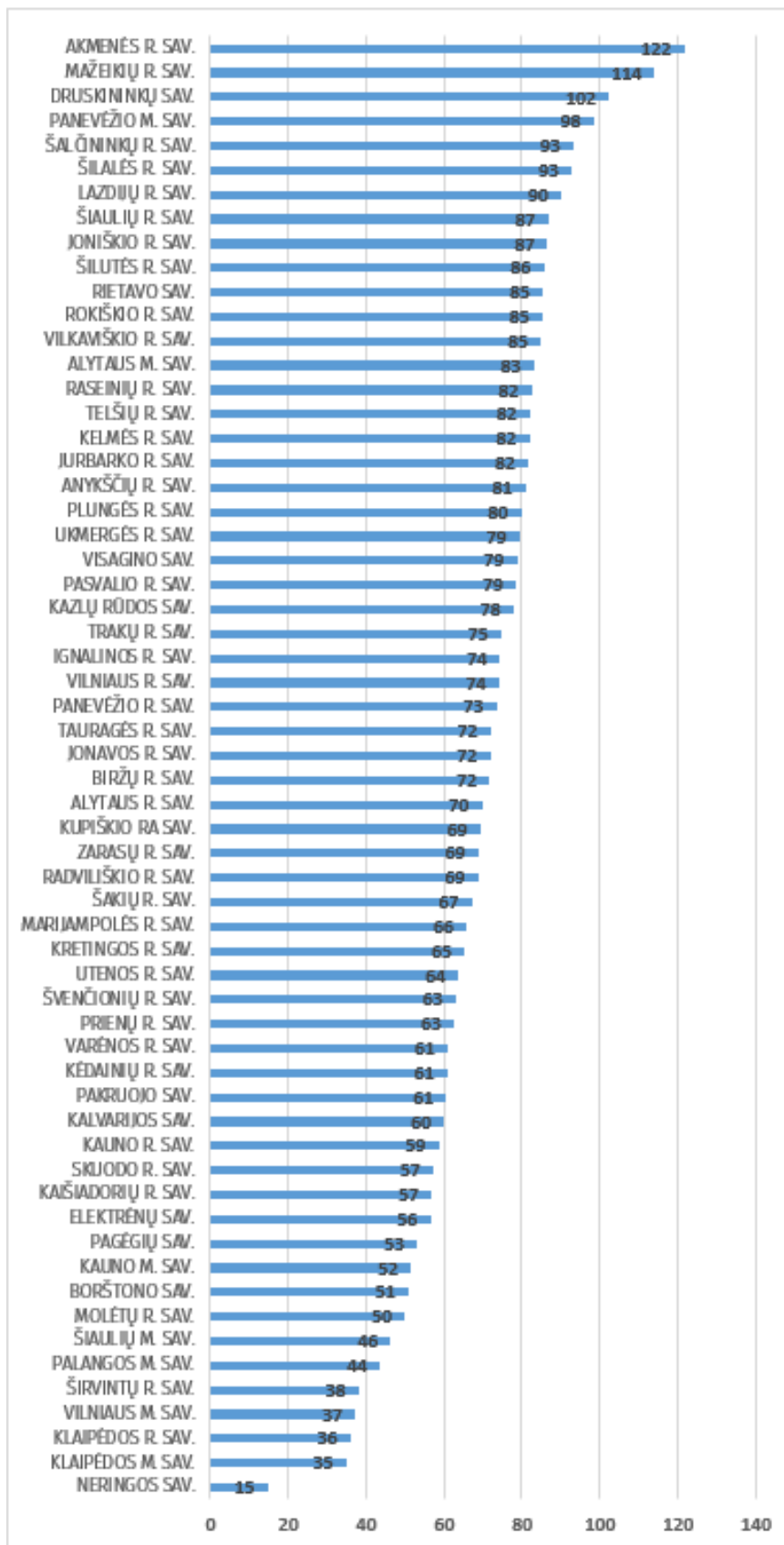
7 pav. Didžiųjų miestų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos) išlaidos pagal funkcinę klasifikaciją 2018 m., proc.

Šaltinis – Valstybės kontrolė

8 pav. Socialinės apsaugos lėšos, tenkančios vienam gyventojui, Eur

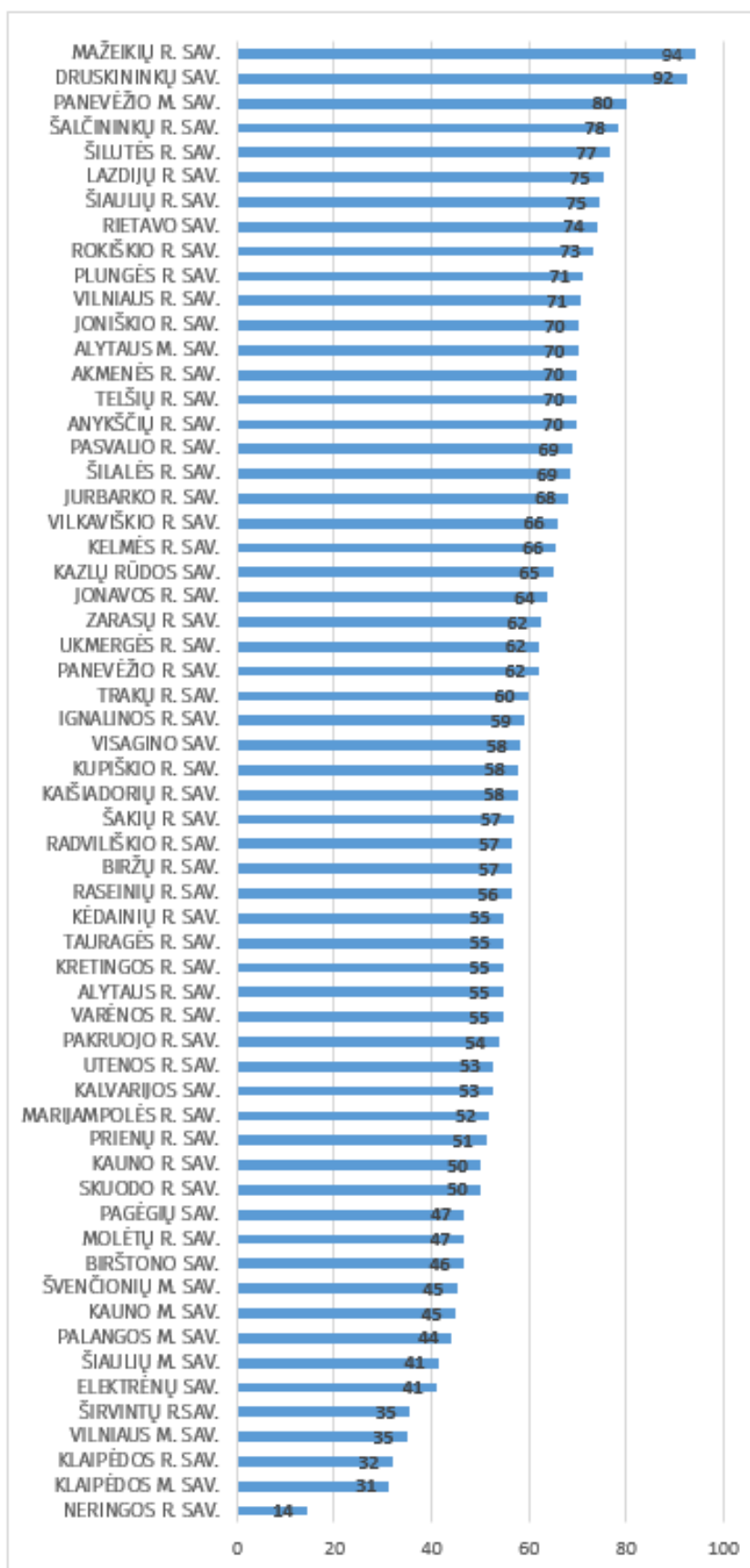
Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Finansų ministerijos duomenis

9 pav. 2017 m. savivaldybių socialinės apsaugos išlaidų dalis, skirta piniginei socialinei paramai teikti, proc.

Šaltinis – Valstybės kontrolė

10 pav. 2018 m. savivaldybių socialinės apsaugos išlaidų dalis, skirta piniginei socialinei paramai teikti, proc.

Šaltinis – Valstybės kontrolė

NAUDINGI • VERTINAMI • ATPAŽŪSTAMI

